

свєтовни романи

ДЖОН БАНВИЛ МОРЕТО

Награда Букър за 2005 г.

ДЖОН БАНВИЛ МОРЕТО

Превод: Иглика Василева

chitanka.info

Джон Банвил (1945) е ирландски писател с изящен стил и нюансирана фраза.

През 2005 г. печели престижната награда Букър за романа си „Морето“.

Един красив и тъжен разказ за силата на спомените, за мъката, загубата и любовта.

Отидоха си, боговете, в деня на необикновения прилив. Цяла сутрин под млечното небе водите в залива прииждаха ли, прииждаха, издигаха се до нечувани височини, малките вълнички пролазваха по пресъхналия пясък, който от години не беше виждал никаква влага, с изключение на дъжда или подлизването само в самата основа на дюните. Ръждясалият корпус на товарен кораб, който беше заседнал в единия край на залива по-отдавна, отколкото някой от нас можеше да си спомни, вероятно си е помислил, че отново ще го пускат на вода, да плава. След онзи ден обаче аз никога повече нямаше да плувам. Морските птици скимтяха и кръжаха изнервени, поне така изглеждаше, при вида на онази огромна купа вода, издула се като пришка, оловносиня и със злокачествени отблясъци. Изглеждаха неестествено бели, тези птици, през онзи ден. Вълните отлагаха бордюри от мръсножълта пяна по цялото протежение на прибоа. Нито едно платно не се мяркаше на хоризонта. Нямаше да плувам, не, никога повече.

Ето, побиват ме тръпки от някого. От някого.

На Коулм, Дъглас, Елън, Алис

I

Отидоха си, боговете, в деня на необикновения прилив. Цяла сутрин под млечното небе водите в залива прииждаха ли, прииждаха, издигаха се до нечувани височини, малките вълнички пролазваха по пресъхналия пясък, който от години не беше виждал никаква влага, с изключение на дъжда или подлизването само в самата основа на дюните. Ръждясалият корпус на товарен кораб, който беше заседнал в единия край на залива по-отдавна, отколкото някой от нас можеше да си спомни, вероятно си е помислил, че отново ще го пускат на вода, да плава. След онзи ден обаче аз никога повече нямаше да плувам. Морските птици скимтяха и кръжаха изнервени, поне така изглеждаше, при вида на онази огромна купа вода, издула се като пришка, оловносиня и със злокачествени отблясъци. Изглеждаха неестествено бели, тези птици, през онзи ден. Вълните отлагаха бордюри от мръсножълта пяна по цялото протежение на прибоя. Нито едно платно не се мяркаше на хоризонта. Нямаше да плувам, не, никога повече.

Ето, побиват ме тръпки от някого. От някого.

Името на къщата е „Сийдърс“, както беше и навремето. Настръхнала групичка от въпросните дървета^[1], маймунско кафяви на цвят, с миризма на смола, с кошмарно обрасли стволоче, все още се издига вляво и гледа — през запусната ливада — към големия заоблен прозорец на онова, което навремето е било гостната, но госпожица Вавасур, като истинска съдържателка, предпочиташе да нарича салона. Входната врата е в срещуположния край и гледа към изцапан с нафта квадрат, покрит с дребен чакъл, точно зад желязната порта, която все още е боядисана в зелено, макар че ръждата е превърнала металните ѝ пръчки в трепетлив ажур. Удивен съм колко малко се е променило за отминалите повече от петдесет години, когато бях тук за последен път. Удивен и разочарован, дори бих стигнал дотам да кажа ужасен, по

причини, които са ми неясни, тъй като защо трябва да желая промяна, и то точно аз, който се е върнал тук, за да живее сред отломъците на миналото? Недоумявам защо къщата е била построена така, някак на верев, обърнала надупчения си от камъчета, сляп бял калкан към пътя; може би навремето, още преди да прокарат железницата, пътят е минавал в съвсем различна посока, може би директно пред външната порта, всичко е възможно. Макар че госпожица В. е на „вие“ с датите, според нея първо е била построена малка къщичка още в началото на миналия век, всъщност искам да кажа на века преди миналия, вече съм им изгубил дирята на тия векове, а след това е била достроявана напосоки в продължение на години. Това би обяснило разхвърляния вид на къщата с малки стаи, които водят към по-големи, прозорци с изглед към слепи стени и навсякъде — ниски тавани. Чамовите дъски на пода проскърцват с морски нотки, както и моят въртящ се стол с висока, източена като вретено облегалка. Представям си как край откритата камина дреме стар моряк, най-сетне добрал се до сушата, а зимната фъртуна раздрънчава стъклата на прозорците. О, да съм на негово място. Де да бях.

Когато бях тук преди всичките тези години, по времето на боговете, „Сийдърс“ представляваше лятна къща, която се даваше под наем за две седмици или за месец. Всяка година през целия юни тук се подвизаваше един заможен доктор и голямото му шумно семейство; не харесвахме гласовитите деца на доктора, а те пък ни се присмиваха и ни замеряха с камъни иззад непреодолимата бариера на портата; след тях пристигаше мистериозна двойка на средна възраст, която не разговаряше с никого, само мрачно и мълчаливо разхождаше дакела си по едно и също време всяка сутрин надолу по Стейшън роуд към крайбрежната алея. За нас август беше най-интересният месец в „Сийдърс“. Всяка година наемателите бяха различни, хора от Англия или от континента, понякога младоженци, дошли да си прекарат медения месец, а ние се опитвахме да ги следим; веднъж пристигна дори и трупата на пътуващ театър, която даваше следобедни представления в селското кино от поцинкована ламарина. А после, същата тази година, пристигна и семейство Грейс.

Първото тяхно нещо, което видях, беше автомобилът, паркиран върху ситните камъчета зад оградата. Беше нисък, издраскан и очукан черен модел с бежови кожени седалки и голям волан със спици от

полирано дърво. Книги с избелели и оръфани по краищата корици бяха небрежно захвърлени върху мястото под скосеното като на спортна кола задно стъкло, освен това се виждаше и една измачкана от използване пътна карта на Франция. Предната врата на къщата стоеше широко отворена и отвътре долавях гласове, а от горния етаж се носеше звук от тичащи боси крака, които трополяха по дъските, както и момичешки смях. Бях спрял до вратата и съвсем откровено подслушвах, когато най-неочаквано един мъж с питие в ръка излезе от къщата. Беше нисък и доста масивен в горната половина на тялото — целият рамене и гърди, както и голяма кръгла глава с ниско подстригана, къдрава, лъскава черна коса с преждевременно прошарени кичури тук-таме, както и заострена черна брада, също така прошарена. Беше бос, носеше широка зелена риза, разкопчана, и шорти в цвят каки. Кожата му беше толкова загоряла от слънцето, че блестеше с лилав оттенък. Дори горната извивка на ходилата му, както успях да забележа, беше кафява; повечето бащи, които познавах, бяха бели като сирене от врата надолу. Постави чашата си — леко синкав джин с кубчета лед и резенче лимон — под доста опасен ъгъл върху покрива на колата, отвори вратата на мястото до шофьора, пъкна се вътре и взе да търси нещо под таблото. В невидимата горна част на къщата момичето отново се изсмя, после нададе див, чуруликащ крясък на мнима паника и отново се чу тропот от препускащи крака. Играеха на криеница — тя и безгласният друг. Мъжът се изправи и си взе чашата джин от покрива, след което затръшна вратата на колата. Каквото и да беше търсил, не успя да го намери. Когато се обърна да влезе в къщата, погледът му срещна моя и той ми намигна. Не го направи по начина, по който обикновено го правят възрастните — едновременно лукаво и подкупващо. Не, това си беше едно приятелско, съзаклятническо намигване, почти масонско, сякаш този миг, който ние, двама непознати — възрастен и момче, споделихме, макар и външно без значение, без съдържание дори, все пак си имаше своя смисъл. Очите му имаха невероятно бледия, почти прозрачен нюанс на синьото. После влезе обратно в къщата, като се провикна още преди да е стигнал вратата.

— По дяволите... — рече, — стори ми се, че... — и изчезна.

Помогах се още малко и хвърлих бегъл поглед към прозорците на горния етаж. Не се видя никакво лице.

Това, искам да кажа, беше моята първа среща със семейство Грейс: момичешкият глас от горния етаж, тичащите стъпки и мъжът тук долу със сини очи, който ми намигна развеселено, приятелски и леко сатанински.

И точно тогава се улових, че отново го правя — онова тънко, безрадостно свирукане през предните зъби, което бях започнал да пускам напоследък. Дийдъл дийдъл, дийдъл — нещо такова, звучеше като зъболекарска бормашина. Баща ми имаше навика да си свирука по същия начин, дали не започвах да приличам на него? В отсрещната стая през коридора полковник Блъндън беше пуснал радиото. Много обича следобедните разговори със слушатели, онези, в които побеснели членове на обществото се обаждат, за да се оплачат от безчестни политици, от цената на алкохола и други вечни дразнители.

— Колкото за компания — казва и обикновено се прокашля леко сконфузен, изпъкналите му очи — като сварени — избягвах моите, въпреки че за него не представлявах нито заплахата, нито предизвикателство. Дали лежи в леглото, докато слуша? Трудно ми е да си го представя как мърда пръсти под дебелия си сиви вълнени чорапи, без вратовръзка, ризата му зее разкопчана, с ръце на тила, сплетени под якия му старчески врат. Извън стаята си той е самата вертикалност — от подметките на многократно кърпените му, лъснати в кафяво алпинки до края на източения му като конус череп. Всяка събота сутрин се подстригва при селския бръснар, късо отзад, късо отстрани, безпощадно късо, отгоре само един твърд, щръкнал гребен като на ястреб. Ушите му, също щръкнали, имаха дълга и увиснала месеста част, както и вид на сушена, опушена кожа; бялото на очите му също имаше опушен вид, но с жълтеникав оттенък. Чувам гласовете по неговото радио, но не разбирам какво казват. Тук мога да полудея. Дийдъл дийдъл.

По-късно същия ден, деня, в който пристигна семейство Грейс, или пък на следващия, или на по-следващия, отново зърнах черната кола и веднага я познах, докато се носеше по малкия гърбав мост, който се издигаше над железопътната линия. Той все още е там, въпросният мост, съвсем близо до гарата. Да, неодушевените неща устояват на времето, докато на одушевените им изтича срокът на годност. Колата беше поела извън селото по посока към града, който ще нарека Голямо Бали, на разстояние няколко мили. Градът е Голямо

Бали, това село тук ще е Малко Бали, може би е смешно, но това не ме интересува. Мъжът с брадата, който ми беше намигнал, седеше зад волана, говореше нещо и се смееше с отметната назад глава. До него седеше жена, която беше подала лакътя си през сваления прозорец, главата ѝ също беше отметната назад, светлата ѝ коса се ветрееше, защото откъм прозореца духаше, но не се смееше, а само се усмихваше и тази усмивка беше специално за него — скептична, снизходителна, оскъдно развеселена. Носеше бяла блуза, слънчеви очила с бели пластмасови рамки и пушеше цигара. Къде съм аз, от какъв ъгъл надничам? Не мога да видя себе си. След миг се скриха от погледа ми, изчезнаха, само задният край на колата се изниза плавно и невъзмутимо зад завоя и блъвна струя изгорели газове. Високите треви в крайпътната канавка, руси като косата на жената, потрепериха за кратко, после възвърнаха предишното си сънливо спокойствие.

Крачех по Стейшън роуд в слънчевата пустота на следобеда. Плажът в основата на хълма трептеше в светлобежови отблясъци под индиго. По крайбрежието всичко се простира в стеснени хоризонтали, светът е сведен до няколко дълги водоравни линии, притиснати между земята и небето. Приблжих се предпазливо към „Сийдърс“. Как става така, че в детството всичко ново, което събуждаше интереса ми, притежаваше ореола на тайнственото, защото според авторитетите по въпроса тайнственото не е нещо ново, а нещо познато, което ни се явява под различна форма, явява ни се като привидение? Толкова много въпроси без отговор, този е най-незначителният от тях. Докато напредвах към къщата, долових ръждив скърцащ звук, който се обаждаше на равни интервали. Момче на моята възраст се беше увесило на зелената външна врата, ръцете му небрежно уловили найгорната преграда, и се люлееше бавно напред-назад, описвайки четвърт кръг върху дребния чакъл, като се оттласкваше с единия крак. Имаше същата сламеноруса коса като на жената в колата, както и същите, в това нямаше никакво съмнение, небесносини очи като на мъжа. Докато го отминавах бавно, дори нищо чудно и да съм поспрял, или по-скоро подвоумил, той заби върха на гуменката си плимсол в чакъла, за да спре люлеещата се врата, и ме погледна с враждебно любопитство. По този начин всички ние, децата, се поглеждаме при първа среща. Зад него се виждаше, по цялото си протежение, тясната градина в задната част на къщата чак до диагоналната редица дървета,

които граничеха с железопътната линия — сега вече ги няма тези дървета, изсякоха ги, за да открият място за цял комплекс дървени вили в пастелни тонове, като кукленски къщички — както и по-нататък, навътре в сушата, където се простираха нивята и пасяха крави, и грееха онези малки взривове в жълто — храстите на преципа, и още самотната островърха кула в далечината, а после и небето със свитъци от бели облачета. Съвсем ненадейно — нещо, от което се сепнах, — момчето ми направи гротескна гримаса, като кръстоса очи и повеси език, който остана да се поклаща върху долната му устна. Продължих напред, като усещах с гърба си как присмехулният му поглед ме следва.

Плимсол. Ето ви дума, която вече няма да чуете или ще чуете, но рядко, много рядко. Първоначално тя е означавала вид моряшки обувки, по името на някой си, доколкото си спомням, както и на нещо, свързано с кораби. Полковника отново отива до клозета. Обзалагам се, че простатата го тормози. Докато минава покрай вратата ми, приглушава стъпките си, проскърцва на пръсти от уважение към опечалените. Педантично привързан към ритуалите, такъв е нашият галантен Полковник.

Вървя по Стейшън роуд.

Навремето, когато бяхме млади, в живота имаше много тишина и спокойствие, или поне така ни се струва сега; изчакваща тишина, бдителна. Чакахме в нашия все още неоформен свят, хвърляхме поглед към бъдещето, както двамата с момчето се бяхме изгледали, като войници на бойното поле, в очакване какво ще стане. Спрях в полите на хълма, застанах на едно място и се огледах в трите посоки — по продължение на Странд роуд, обратно към Стейшън роуд и нататък към ламариненото кино и обществените тенискортове. Жива душа не се мяркаше. Пътят оттатък тенискортовете се наричаше Скалистата пътека, въпреки че каквито и скали да е имало някога, морето отдавна ги беше прояло и погълнало. Говори се, че точно там, на пясъчното дъно на морето, лежи цяла потънала църква, съвсем непокътната, заедно с камбанарията и камбаната; някога е стояла на носа, но той също бил отнесен, и рухнала право в мътните талази през една паметна нощ на страшна буря и невиждан прилив. Такива бяха историите, които обичаха да разказват местните хора, като Дуигнан мандраджията например, или глухия Колфър, който преживяваше, като

продаваше изгубени в храстите топки за голф, за да накарат приходящите летовници да смятат, че тяхното иначе скучно крайбрежно селце някога е било арена на големи ужасии. Тенекиената табела на кафенето „Странд“, която рекламираше цигари „Нейви кът“ с изображението на брадат моряк вътре в спасителна шамандура, или пък беше навито на обръч въже, скърцаше на ръждясалите си от солта панти под напора на морския бриз, досущ като ехо на вратата пред „Сийдърс“, върху която според мен онова момче продължаваше да се люлее. Скърцат — тази настояща врата, онази табела от миналото, и до този ден, и до тази нощ скърцат в сънищата ми. Поех по Странд роуд. Къщи, магазини, два хотела — „Голф“ и „Бийч“, гранитна църква, заведението на Майлър, което представляваше едновременно бакалия, поща и кръчма, и после полето — „Фийлд“ — с дървени къщи, една от които беше нашият летен дом — на татко, мама и моят.

Ако хората в колата са неговите родители, нима са оставили момчето само в къщата? А и момичето, момичето, което се смееше?

Миналото пулсира в мен като второ сърце.

Името на консултанта беше господин Тод^[2]. Това може да се сметне единствено за проява на лош шегаджийски вкус от страна на многоезичната съдба. Можеше да бъде и по-зле. Има друго едно име, Дос’Мърт, с тази претенциозна главна буква по средата и апотропичен апостроф, с който не можеш да излъжеш никого. Та въпросният Тод се обръщаше към Анна с госпожо Мордън, но мен наричаше Макс. Никак не бях сигурен, че ми харесва това разграничение, нито грубиянската фамилиарност на тона му. Кабинетът му, не, по-скоро неговите помещения, казва се помещения, както се казва и господин, а не доктор, на пръв поглед приличаше на орлово гнездо, въпреки че се намираще само на третия етаж. Сградата беше нова, цялата стъкло и стомана — имаше дори и цилиндрична асансьорна шахта, пак стъкло и стомана, която съвсем уместно напомняше за резервоара на спринцовка, през която асансьорът се вдигаше и спускаше с глухо бучене като гигантско бутало, което ту се издърпва, ту се натиска, а две от стените в главния му консултантски кабинет приличаха на листови шлифовано стъкло от пода до тавана. Когато двамата с Анна бяхме въведени, в първия миг очите ми се заслепиха от блясъка на ранното

есенно слънце, чийто лъчи влизаха през тези огромни плоскости. Администраторката на рецепцията — размитите очертания на блондинка с престилка на медицинска сестра и удобни ниски обувки, които скърцаха — в такъв момент кой изобщо би обърнал внимание на тази сестра? — постави досието на Анна върху бюрото на господин Тод и се оттегли с изскърцване. Господин Тод ни покани да седнем. Не можех да си представя да седя на едно място, затова се приближих към стъклената стена и се загледах навън. Точно под мен се виждаше дъб, или може би бук, никога не съм сигурен с тези големи широколистни дървета, но в никакъв случай не беше бряст, тъй като те всички бяха изсъхнали, но както и да е, беше благородно дърво, широката му зелена лятна корона все още непопарена от есенна слана. Покривите на колите лъцяха. Една млада жена в тъмен костюм крачеше забързано през паркинга и дори от това разстояние можех да си представя, че чувам тенекиеното почукване на токчетата ѝ върху твърдата настилка. Отражението на Анна в стъклото пред мен беше бледо. Седеше с изправен гръб върху металния стол в три четвърти профил, образцова пациентка, едното коляно праметнато над другото, ръцете ѝ склучени и положени в скута. Господин Тод седеше странично пред бюрото си и прелистваше документите от досието ѝ; бледорозовият картон на папката ми напомни за онези студени първи сутрини, когато след лятната ваканция се връщаш в училище, както за усещането от допира със съвсем новите учебници и тяхната вещаеща злини миризма на мастило; и още за подострени моливи. Как се рее умът, дори в най-напрегнати моменти.

Обърнах се с лице към стаята, изведнъж външното ми стана непоносимо.

Господин Тод беше широкоплещест мъж, нито висок, нито тежък, но много широк: човек добиваше впечатление за квадратност. Имаше обиграни, старомодни обноски, които действаха успокояващо. Носеше костюм от туид с жилетка и часовник в джобчето, от което висеше верижка, както и червеникавокафяви обувки, които щяха да срещнат одобрението на полковник Блъндън. Косата му беше намазана с нещо като брилянтин, в стила на старото време, и прилежно сресана назад; освен това имаше мустаци — къси и щръкнали, които му

придаваха вид на упорит и решителен мъж. Бях леко шокиран, като си дадох сметка, че въпреки това въздействие, пресметнато да внушава респект, той едва ли имаше повече от петдесет години. Кога докторите станаха по-млади от мен? Взе нещо да пише, печелеше време; не го обвинявам, и аз щях да правя така на негово място. Най-накрая остави писалката, но все още нямаше желание да говори, по-скоро искаше да направи впечатление на човек, който не знае откъде да започне и как. Имаше нещо заучено в двоумението му, нещо театрално. И пак казвам, че го разбирам. Един доктор трябва да бъде толкова добър актьор, колкото и лекар. Анна се размърда нетърпеливо на стола си.

— Е, докторе — обади се тя с по-висок глас от обичайното и с лъчезарния, отривист тон на филмовите звезди от четирийсетте години, — смъртна присъда ли ме чака или ще живея?

В стаята беше тихо. Тази духовитост, със сигурност репетирана, не разсмя никого. Изпитах желание да се спусна към нея, да я грабна в обятията си като пожарникар и да я изнеса от това място. Не помръднах. Господин Тод я погледна с лека паника в по заешки уплашените му очи, а веждите му се извиха чак до средата на челото.

— О, няма да ви изпуснем, госпожо Мордън — изрече, оголвайки големите си сиви зъби в ужасяваща усмивка. — Не, това няма да го позволим.

Повторно умълчаване. Ръцете на Анна бяха в скута ѝ, тя ги погледна и се намръщи, като че чак сега ги забеляза. Дясното ми коляно се уплаши и взе да трепери.

Господин Тод се впусна в убедителна беседа, загладена от непрекъснати повторения, за обещаващи лечения, за нови лекарства и за могъщ арсенал от химически оръжия, с които разполагал; със същия плам можеше да говори за вълшебни отвари и за цярове на алхимици. Анна продължи да се цупи на ръцете си, изобщо не го слушаше. Най-накрая той млъкна и остана загледан в нея със същия отчаян заешки поглед както и преди това, като дишаше шумно, а устните му се опънаха назад в нещо като ухилване, при което зъбите му отново излязоха на показ.

— Благодаря ви — каза тя учтиво с глас, който сякаш идваше от много далеч. После кимна на себе си. — Разбирам — от още по-отдалеч, — благодаря ви.

При тези думи, сякаш освободен, господин Тод побърза да се шляпне по колената с разтворени длани, скочи на крака и най-любезно ни подкара към вратата. Когато Анна прекрачи прага, той се обърна към мен и ме дари с окуражителна усмивка, като между мъже, и ръкостискане — сухо, енергично и решително, което, в това съм сигурен, пазеше специално за съпруги или съпрузи в подобни случаи.

Покритият с килим коридор погълна стъпките ни.

Асансьорът, натиснат, потегли надолу.

Прекрачихме в деня, като че стъпихме на нова планета, планета, на която не живееше никой друг, освен нас.

[1] На английски думата означава „кедър“. — Б.пр. ↑

[2] Може би тук е уместно да се спомене, че на немски името на консултанта означава „смърт“. — Б.пр. ↑

След като пристигнахме, дълго време останахме в колата пред къщата, не смеехме да влезем в известното ни отпреди, не искахме да говорим — непознати на самите нас и един на друг, такива се оказахме ненадейно. Анна хвърли поглед към залива, където свилите платна яхти стояха като настръхнали на фона на искрящата слънчева светлина. Коремът ѝ беше подут, коланът на полата ѝ пристягаше кръгла твърда бучка. Беше подхвърлила, че хората ще я сметнат за бременна — „На моята възраст!“ — и тогава се бяхме изсмели без да се погледнем. Чайките, които свиваха гнездо в нашите комини, вече бяха отлетели към морето, или бяха мигрирали, или каквото там обикновено правят. През цялото това мрачно лято бяха кръжили над покривите по цял ден, присмиваха се на опитите ни да се преструваме, че всичко е наред, че нямаме никакви проблеми, че светът продължава постарому. Но ето я кротнала в скута ѝ, издутината, която се наричаше голямото бебе Дос’Мърт, се разрастваше в нея и чакаше да ѝ дойде времето.

Най-накрая влязохме вътре, тъй като и без това нямаше къде другаде да отидем. Ярката светлина на пладнето струеше през кухненския прозорец и всичко излъчваше стъклена сияйна острота, сякаш съзерцавах стаята през окуляра на фотоапарат. Направи ми впечатление общата мълчалива неловкост, защото всички тези домашни предмети — буркани по рафтовете, тенджери на печката, онази дъска за хляб с назъбения нож върху нея — сякаш бяха извърнали поглед от нашето изведнъж оказало се чуждо, опечалено присъствие сред тях. Така, дадох си сметка, потънал в отчаяние, така ще бъде отсега нататък; където и да отиде тя, беззвучното подрънкване на звънчето на прокажения ще я предшества. „Колко добре изглеждаш! — ще възкликват един през друг, — никога не сме те виждали в подобна форма!“. А тя, с лъчезарната си усмивка, ще се преструва на храбра, клетата госпожа Живи мощи.

Стоеше наред стаята както си беше — с палто и шал, ръцете на кръста, и се оглеждаше наоколо с видимо раздражение. По това време все още беше хубава, високи скули, бистра, прозрачна кожа, тънка като хартия. Винаги съм се възхищавал, най-вече от класическия ѝ гръцки профил — линията на носа, изрязан като от мрамор, която се спуска отвесно от челото.

— Знаеш ли какво? — попита с яростно огорчение. — Не е честно, просто не е честно.

Побързах да извърна поглед от страх очите ми да не ме издадат; очите са винаги като на другия, спотаилото се в тях джудже е полудяло от отчаяние. Много добре разбирах какво иска да каже. Това беше нещо, което не би трябвало да ѝ се случва. Не би трябвало да се случва на нас, защото ние не сме такива хора. Нещастия, болести, преждевременна смърт, тези неща се случват на добрите, на смирените, на онези, които са солта на земята, не и на Анна, не и на мен. По средата на грандиозния напредък, който представляваше съвместният ни живот, един ухилен негодник беше излязъл напред от общата ликуваща тълпа, заемайки позата на пародиен реверанс, за да връчи на моята трагична кралица дискредитираща я призовка.

Включи чайника да заври, взе да тършува в джобовете си и извади оттам чифт очила, сложи ги, като праметна верижката им отзад на врата. Разплака се някак разсеяно и напълно беззвучно. Приблжих се и смутено я прегърнах, но тя се отдръпна рязко.

— За бога, без мелодрами! — изсъска. — В края на краищата нищо не е станало, просто умирам.

Чайникът кипна и се самоизключи, а бълбукащата вътре вода притихна сърдито. Учудвах се, не за пръв път, на жестокото самодоволство на обикновените неща. Всъщност не, не жестоко, не самодоволство, а безразличие, но другояче не би могло и да бъде, нали? Отсега нататък ще трябва да се обръщам към нещата такива, каквито са, защото това вече представляваше нова версия на действителността. Взех чайника и чая и те издрънчаха — ръцете ми трепереха, — но в този момент тя каза не, променила решението си, иска бренди, да, бренди и една цигара — тя, която не пушеше и почти никога не пиеше. Погледна ме със строгия поглед на вироглаво дете, застанала до масата, все още с палтото си. Сълзите ѝ бяха пресъхнали. Свали очилата си и ги остави да висят отпред на гърдите върху верижката, после потърка очи с кокалчетата на пръстите си. Взех бутилката бренди и с треперещите си ръце налях една доза в чашата ѝ, гърлото на бутилката и ръбът на чашата се чукнаха като тракащи зъби. В къщата нямаше никакви цигари, откъде да взема цигари? Тя обаче ми каза, че няма значение, всъщност не ѝ се пушело. Металният

чайник блестеше, ленива струйка дим се виеше от чучура му и смътно напомняше за духа и лампата. О, изпълни ми едно желание, само едно.

— Поне си свали палтото — казах.

Но защо поне? Що за нещо е това разговорът между хората?

Подадох ѝ чашата бренди, тя я задържа в ръката си, но не отпи. Светлината от прозореца зад мен се отразяваше в стъклата на очилата ѝ, както висяха и пресичаха ключиците, като създаваха зловещото впечатление за една друга, миниатюрна Анна, застанала съвсем пред нея, под брадичката ѝ, със сведени очи. Но ето че най-ненадейно тя отмаля и се отпусна тежко на стола с протегнати напред ръце, над масата, в странен жест, като че на пълно отчаяние, сякаш смирено умоляваше някой, седналия срещу нея съдник. Чашата в ръката ѝ се чукна в масата и половината от съдържанието ѝ се разплиска. Наблюдавах я безпомощно. За миг, за една шеметна секунда, ми хрумна, че повече никога няма да съм в състояние да ѝ кажа и една дума, че ще продължим да съществуваме по този начин, в мъчителна нечленоразделност, до края. Наведох се и целунах белезникавото петно на върха на главата ѝ, с размера на монета от шест пенса, където тъмната коса се беше завила като венче. За миг вдигна лицето си към мен и ме изгледа с черен поглед.

— Миришеш на болница — каза ми. — Или може би аз мириша.

Взех чашата от ръката ѝ, допрых я до устните си и изпих наведнъж онова, което беше останало от парещото бренди. И тогава разбрах кое беше онова чувство, което ме преследваше откакто тази сутрин прекрачих в стъкления блясък на кабинета на господин Тод. Беше неловкост. Анна също го усещаше, бях сигурен в това. Неловкост, да, паническо чувство, че не знаеш какво да кажеш, къде да гледаш, как да се държиш и освен това още нещо, което не беше точно гняв, а по-скоро сърдито раздражение, ядна ненавист заради положението, в което така мрачно се озовахме и двамата. Сякаш ни бяха съобцили някаква тайна, толкова гадна, гнусна и отвратителна, че едва издържахме присъствието си един на друг, но в същото време не можехме да се откъснем и да избягаме, защото всеки знаеше долната мерзост, която знаеше и другият, и това знаене ни обвързваше. От този ден нататък всичко щеше да бъде лицемерие и преструвки. Няма друг начин да преживяваш със смъртта.

Анна все още седеше до масата, с изправен гръб, извърнала поглед от мен, с протегнати напред ръце, които лежах безжизнено с дланите нагоре, сякаш в очакване някой да пусне нещо в тях.

— Е? — каза тя без да се обръща. — Сега какво?

Ето го и Полковника, тътри се обратно към стаята си. Това изпълнение в клозета беше доста дълго. Странгурия, хубава дума. В цялата къща моята спалня е единствената, както госпожица Вавасур обикновено казва и превзето се нацупва, която е *en suit*. Освен това имам и изглед, или по-скоро щях да имам, ако не бяха онези проклети вили в дъното на градината. Леглото ми е умопомрачително, внушително и много високо, в италиански стил, достойно за дож, лицевата му табла над главата — с обли извивки и лакирана като страдивариус. Трябва да попитам госпожица В. за потеклото му. Това сигурно е било голямата спалня, когато семейство Грейс са живеели тук. В онези дни никога не успях да стигна по-далеч от долния етаж, като изключим сънищата ми.

Току-що забелязах днешната дата. Точно една година от онова първо посещение, което двамата с Анна трябваше да направим в кабинета на господин Тод. Какво съвпадение. Или може би не; съществуват ли съвпадения в царството на Плутон, сред безпътната пустош, в която се скитам изгубен, един Орфей без лира? Цели дванайсет месеца! Трябваше да си вода дневник. Моят дневник на чумавата година.

Един сън ме доведе тук. В него вървах по път сред природата и това беше всичко. Беше зима, на свечеряване, или може би беше мъжделиво-сияйна нощ, като онези, които се случват само в сънищата, освен това валеше мокър сняг. Аз упорито крачех нанякъде, отивах си у дома, така изглеждаше, въпреки че нямах никаква представа, какъв е или къде по-точно може да се намира този дом. Вдясно от мен се беше ширнало поле, равно и незабележително, не се виждаше ни къща, нито дори колиба, а вляво от мен тъмнееше плътна редица навъсени дървета, които граничеха с пътя. Клоните им не бяха голи въпреки сезона, а гъстите им, почти черни листа висяха на гроздове, отрупани

със сняг, който се беше превърнал в мек, прозрачен лед. Нещо се беше счупило, кола, не, колело, момчешко колело, защото освен че бях на възрастта, на която съм сега, аз бях и малко момче, едро и непохватно, да, вървах към къщи, би трябвало да е към къщи, или пък натам, където някога съм имал дом, който щях отново да разпозная, когато стигна до него. Предстоеше ми дълъг път, но това не ме тревожеше, защото пътуването ми беше от огромно, но неясно значение, пътуване, което бях длъжен да направя и което трябваше да извърша докрай. Самият аз се чувствах спокоен, съвсем спокоен, а също и уверен, макар и да не знаех точно накъде отивам, освен че се връщах вкъщи. Бях сам на пътя. По снега, който цял ден се сипеше бавно, нямаше никакви следи нито от гуми, нито от ботуши, нито от копита, защото никой не беше минавал по този път и никой нямаше да мине. На единия ми крак му имаше нещо, на лявото ходило, сигурно го бях наранил, но отдавна, защото не ме болеше, въпреки че на всяка крачка го замях спънато и странично в нещо като полукръг и това ми пречеше, не много, но достатъчно. Чувствах състрадание към себе си, тоест сънуващият, който бях аз, чувстваше състрадание към сънувания, защото този клет тъпанар крачеше неустрашимо през снега на свечеряване и пред себе си имаше само един път и никакъв изглед да се завърне у дома.

Това беше всичко, което видях в съня си. Пътуването не свърши, никъде не пристигнах, нищо не се случи. Просто вървах, съкрушен и непоколебим, крачех неотстъпно през снега и вечерния здрач. Но когато се събудих в мрачината на утрото, не се чувствах както през повечето от последните дни, няхах усещането, че през нощта са ми свалили от гърба поредния слой защитна кожа, а по-скоро е убеждението, че нещо е постигнато или поне започнато. Затова веднага и за пръв път от не знам колко време насам, се сетих за селцето Малко Бали и тамошната къща на Стейшън роуд, и за семейство Грейс, и за Хлое Грейс, не мога да разбера защо, но се почувствах, като че изведнъж съм излязъл от мрака и съм стъпил в кръг бледа, окъпана от морска сол слънчева светлина. Това продължи само миг, по-малко от минута, това щастливо безгрижие, но то ми подсказа какво да направя и къде трябва да отида.

За пръв път я видях, Хлое Грейс, на плажа. Беше ясен, разрошен от вятъра ден и семейство Грейс се бяха окопали в една плитка падина, издълбана в дюните от вятъра и приливите, на която тяхното доста разгулно присъствие придаваше вид на антична сцена. Те бяха внушително екипирани с парче избелял раиран брезент, опънат между два кола, за да ги предпазва от студения бриз, със сгъваеми столове и малка сгъваема маса, с плетена кошница колкото куфар, в която се мъдреха бутилки и термоси, тенекиени кутии със сандвичи и бисквити; разполагаха и с истински сервиз за чай. По негласно споразумение тази част на плажа беше запазена за гостите на хотел „Голф“, чиято ливада свършваше точно зад дюните и затова тези безгрижни натрапници от околните къщи с техните модерни плажни съоръжения и бутилки вино бяха станали обект на възмутени погледи, които семейство Грейс или не забелязваше, или се правеше, че не забелязва. Господин Грейс, Карло Грейс, Таткото, отново носеше шорти и раиран като захарна пръчка блейзър на голо, тоест гърдите му бяха голи, с изключение на две големи туфи от ситни къдри под формата на миниатюрен чифт разперени мъхнати криле. Като си помисля, никога преди това, нито след това бях срещал толкова богато окосмен човек. На главата си беше нахлупил платнена шапка, която приличаше на обърната наопаки детска кофичка за игра. Беше се разположил в един от сгъваемите столове, пред себе си държеше отворен вестник и в същото време съумяваше да пуши цигара въпреки силните пориви на вятъра, който духаше откъм морето. Русото момче, онова, което се люлееше на вратата, се казваше Майлс — защо да не го назова по име? Беше клекнал в краката на баща си, цупеше се сърдито и ровеше в пясъка с чепата, но иначе загладена от вълните пръчка. На известно разстояние зад тях, на завет в една дюна, момиче, или по-скоро млада жена беше клекнала в пясъка, загърната с огромна червена хавлиена кърпа, под прикритието на която се опитваше, ужасно раздражена, да се измъкне от това, което, както се оказа впоследствие, беше мокър бански костюм. Беше много бледа и със сантиментално изражение, с издължено, слабо лице и много черна, тежка коса. Забелязах, че непрекъснато поглеждаше, доста смръщено, както ми се стори, към тила на главата на Карло Грейс. Забелязах, освен това, че момчето Майлс не преставаше да мята към нея коси погледи, очевидно

надявайки се, надежда, която споделях и аз, че защитният пешкир на момичето ще се свлече. Значи тя сигурно не му беше сестра.

Госпожа Грейс се появи на плажа. Излезе от морето, носеше прилепнал по тялото черен бански с тъмни блещукащи нишки като тюленска кожа, а над него нещо като малка поличка, направена от някаква прозрачна тъкан, хваната на кръста с помощта на едно-единствено копче, която се издуваше и разтваряше при всяка нейна крачка и така разкриваше голите ѝ, загорели, доста пълни, но добре оформени крака. Спря пред съпруга си, бодна в косата си слънчевите очила с бели рамки и зачака, докато благоволи да дочете новината, след което той свали вестника, погледна нагоре към нея, вдигна едната си ръка, в която държеше цигарата, и засенчи очите си срещу изострената от соления въздух слънчева светлина. Каза му нещо и той килна главата си на една страна, сви рамене, усмихна се и разкри безброй малки бели равни зъби. Зад него момичето, все още под хавлиената кърпа, захвърли банския си, от който най-накрая беше успяла да се освободи, и като се обърна с гръб, седна на пясъка със сгънати крака, нагласи хавлиената кърпа като палатка върху себе си и опря чело в коленете, а Майлс заби ядно пръчката си в пясъка, силно разочарован.

Това бяха семейство Грейс: Карло Грейс и неговата съпруга Констънс, техният син Майлс и момичето, или младата жена, за която бях сигурен, че не е момичето, което бях чул да се смее в къщата през онзи ден; всички неща скупчени около тях, техните стъгаеми столове и чаени чаши, и чаши с бяло вино, и късата поличка на Кони Грейс, и смешната шапка на мъжа ѝ, и вестника, и цигарата, и пръчката на Майлс, и банският на момичето, проснат там, където го беше захвърлила, отпуснат и смачкан, единият му мокър край поръбен с пясък, който приличаше на нещо удавено и после извадено от морето.

Не знам колко време Хлое беше останала на дюната, преди да скочи. Може би през цялото това време, и вероятно ме е наблюдавала как аз наблюдавам другите. Отначало беше само силует, а слънцето зад нея придаваше на късо подстриганата ѝ коса вид на сияен шлем. После вдигна ръце, сгъна коленете си и скочи от дюната. За кратко въздухът изду крачолите на шортите ѝ. Беше боса и се приземи на пети, под които пясъкът изригна и се разлетя. Момичето под хавлиената кърпа — Роуз, да я назова и нея по име, клетата Роуз — изпищя уплашено.

Хлое се олюля, ръцете ѝ все още бяха вдигнати, петите ѝ — забити в пясъка, и за миг изглеждаше като че ще падне или най-малкото ще тупне тежко по задник, но тя запази равновесие, усмихна се криво и злостно на Роуз, на която беше влязъл пясък в очите и тя правеше безобразни гримаси, като тръскаше глава и току примигваше. „Хло-е!“, прозвуча порицанието на госпожа Грейс, неодобрителен вик, на който Хлое не обърна никакво внимание, приближи се до брат си, клекна в пясъка до него и се опита да изтръгне пръчката от ръцете му. Лежах по корем върху пешкира си, с подпрени на ръцете си бузи, и се преструвах, че чета книга. Хлое обаче знаеше, че я гледам, но това не я притесняваше. На какво възраст бяхме — десет, единайсет? Да кажем, че сме били на единайсет, твърде вероятно. Гърдите ѝ бяха плоски като на Майлс, ханшът не по-широк от моя. Над шортите си носеше бяла фланелка. Изсветлялата ѝ от слънцето коса беше станала почти бяла. Майлс, който продължаваше да се бори за пръчката си, най-накрая успя да я издърпа от ръцете ѝ и я удари с нея по кокалчетата на пръстите, при което тя изпусна плачливо „ох!“ и му прасна един право в гърдите с малкия си ръбест юмрук.

— Чуй, чуй само тази реклама — обади се баща ѝ, без да се обръща към никого по-специално, и през смях изчете следните изречения от вестника: *„Търсят се печени копои за търговци на жалузи. Трябва да притежават шофьорска книжка. За свързка пощенска кутия двајсет и три.“* Той отново се изсмя, закашля се и докато кашляше, продължи да се смее. — „Печени копои“ — извика. — Боже господи!

Колко глухо отекват всички звуци край морето — глухо, но въпреки това отчетливо, като звук от изстрели в далечината. Вероятно това се дължи на притъпяващия ефект на пясъка. Въпреки че не мога да кажа кога съм имал случай да чуя проехтяването на изстрел или изстрели.

Госпожа Грейс си наля вино, опита го, направи физиономия, седна на един от сгъваемите столове и праметна единия си стегнат крак върху другия, при което плажната ѝ обувка се заклати. Роуз шаваше под хавлиената кърпа, обличаше се мъчително. Сега беше ред на Хлое да свие колена към гърдите си — всички момичета ли го правят, или поне навремето са го правили, да седят по този начин като

сгъната надве буква Z? — и да хване пръстите си с ръце. Майлс я смушка в ребрата с пръчката си.

— Тате — извика тя с апатично раздражение, — кажи му да престане.

Баща ѝ продължи да чете. Кони Грейс поклащаше обувката си в такт с някакъв ритъм, който звучеше в главата ѝ. Пясъкът край мен, напечен от слънцето, издаваше мистериозно лукава миризма. Навътре в залива едно бяло платно потрепери, килна се откъм подветрената страна и светът се наклони. Някой ей там по плажа викаше някой друг. Деца. Къпеци се. Куче с червеникава къдрава козина. Платноходката се обърна пак откъм страната на вятъра и аз чух съвсем ясно, въпреки че беше навътре в морето, отривистото неколкократно издумкване, като биене на барабан, и изплющяването на платното. Вятърът стихна и за миг всичко потъна в покой.

Играеха на нещо — Хлое, Майлс и госпожа Грейс, — като децата си подхвърляха топка едно на друго над главата на майка си, а тя търчеше и подскачаше, правеше опити да я хване, в повечето случаи безуспешни. Когато тичаше, полата ѝ се издуваше отзад и аз не можех да откъсна очи от онази черна стегната издутина, връхната точка от другата страна на скута ѝ. Скача, поема си дъх, издава задъхани писъци, смее се. Гърдите ѝ подскачат. Гледката е направо страшна. Същество с толкова много възвишения и вдлъбнатини от плът по себе си не бива да лудува по този начин, защото може да си увреди някой вътрешен орган, някакви деликатно подредени тлъстинни тъкани или седефени хрущяли. Съпругът ѝ беше свалил вестника си и също я наблюдаваше, като разресваше брадата си с пръсти и се усмихваше сдържано, устните му — леко опънати назад — оголваха онези негови красиви, малки зъби, а ноздрите му се бяха разширили като на вълк, който се опитва да улови миризмата ѝ. Изразът на лицето му беше на възбуда, развеселеност и леко презрение; сякаш много му се искаше да я види как тупва в пясъка и се удря; представих си как го налагам с юмруци точно по средата на косматия му гръден кош, както Хлое беше ударила брат си. Вече познавам тези хора, един от тях съм. Влюбих се в госпожа Грейс.

Роуз се измъкна изпод хавлиената кърпа, появи се с червена блуза и черни панталони, сякаш асистентка на илюзионист, която цъфва изпод пелерината му с алена подплата, и веднага взе да се

прави, че не я интересува никой, най-малко пък играта на жената и нейните деца.

Отведнъж Хлое изгуби интерес към играта, обърна се и се просна на пясъка. Колко добре щях да опозная тези нейни внезапни промени на настроението, тези неочаквани нацупвания. Майка ѝ ѝ викна да се върне в играта, но тя дори не благоволи да ѝ отговори. Лежеше на една страна, подпряна на лакът, с кръстосани глезени и премреженият ѝ, отправен към морето поглед само минаваше покрай мен. Майлс взе да се кълчи като шимпанзе пред нея, да пляска с ръце и да се дръгне под мишниците, като ломотеше нечленоразделно. Тя пък се правеше, че изобщо не го забелязва.

— Джереме! — рече майка ѝ, имайки предвид дъщеря си, която им беше развалила играта, каза го някак безучастно, върна се на мястото си и седна. Беше леко задъхана и гладкият хълм с пясъчен цвят на гърдите ѝ се вълнуваше ту нагоре, ту надолу. Вдигна високо ръка, за да отмахне един залепнал върху влажното ѝ чело кичур, и тогава зърнах тайната сянка под мишницата ѝ с цвят на слива, цветът на моите мокри фантазии в продължение на много предстоящи нощи. Хлое се цупеше. Майлс се върна и пак взе да рови с пръчката си в пясъка. Баща им сгъна вестника и присви очи към небето. Роуз стоеше и гледаше едно копче на блузата си, увиснало на конец и аха да падне. Малките вълни се надигаха и плисваха в брега, червенокосото куче се разлая. Моят живот се промени завинаги.

Но тогава, точно в този момент от всички наши моменти, не се ли промени животът напълно, напълно и така до последната и най-важна промяна?

Прекарвахме ваканциите тук всяко лято, баща ми, майка ми и аз. Но не казвахме така. Идвахме тук да летуваме, така бихме се изразили. Колко ми е трудно да говоря сега така, както говорех тогава. Пристигахме тук за ваканциите всяко лято в продължение на много, много години, докато баща ми не избяга в Англия, както в онези дни понякога правеха бащите и както, ако трябва да сме честни, все още правят. Вилата, която наемахме, беше малко по-малка от типична дървена къща в естествена големина. Имаше три стаи — гостна отпред, която служеше и за кухня, и две малки спални в задната част.

Нямаше таван, отвътре се виждаха само полегатите греди на покрива от импрегнирана с дзифт мушама. Стените бяха облицовани с ненужно елегантни тесни, скосени дъски, които в слънчев ден миришеха на боя и смола. Майка ми готвеше на керосинова печка, в която малкият отвор за гориво ми позволяваше да изпитам едно смътно и потайно удоволствие, когато ме извикваха да го почистя, тъй като за тази цел използвах фин инструмент, направен от парче мека тенекия с твърда телена жичка, която се издаваше под прав ъгъл от върха му. Къде ли е сега този малък примус, винаги здрав, устойчив и надежден? Нямаше електричество и нощем преживявахме под светлината на газена лампа. Баща ми работеше в Голямо Бали и се връщаше вечер с влака, обзет от безмълвен гняв, понесъл всичките си неудовлетворености от деня като прекомерен товар, който стискаше в свитите си юмруци. Какво правеше майка ми в свободното си време, когато него го нямаше, пък и аз не бях при нея? Представям си я седнала до покритата с мушама маса в онази малка къща, подпряла глава на ръката си и дундурка лошото си настроение, докато дългият ден започне да гасне. По онова време беше все още млада, и двамата бяха млади, и баща ми, и майка ми — със сигурност по-млади, отколкото съм аз сега. Колко странно, като се замисли човек. Всички като че са по-млади от мен, дори мъртвите. Виждам ги, ето пред очите ми са, моите клетки родители, озлобени и пълни с ненавист един към друг да си играят на семейство, когато светът беше още в детските си години. Тяхното нещастие беше едно от постоянните присъствия в невръстните ми години — гръмогласен и непрестанен шум, винаги в обхвата на слуха ми. Не ги мразех. Вероятно съм ги обичал. Само дето ми се пречкаха и засенчваха погледа ми към бъдещето. След време щях да ги проумея, да схвана мотивите и подбудите им — на моите прозрачни родители.

Майка ми се къпеше само на едно отдалечено място, нагоре по плажа, далеч от очите на хотелските тълпи и шумните лагеруващи летовници, опънали палатка за по един ден. Там, отгатък игрището за голф, имаше една постоянна пясъчна плитчина, встрани от брега, която се пълнеше при прилив и образуваше неголяма лагуна. В тези топли като супа води тя се валяше с нескрито и недоверчиво удоволствие, без да плува, защото не умееше да плува, само се плъосваше в цял ръст на повърхността и ходеше на ръце по дъното, като изпъваше шия, за да може устата ѝ да стои над плискащите се вълнички. Носеше сбръчкан

на ластик бански с миши-розов цвят и с един тесен, срамежливо опънат кант, който покриваше част от бедрата ѝ точно под чатала. Лицето ѝ изглеждаше голо и беззащитно, пристегнато в опънатата гума на плувната ѝ шапка. Баща ми беше сравнително добър плувец, стилът му приличаше на спънато хоризонтално пълзене с блъскане и боричкане, с механични удари и странично поемане на въздух, при което се подаваше изкривено в гримаса лице и едно опулено око. След като изплува дадена дължина, той се изправяше задъхан и се изплюваше, косата му стоеше прилепнала, ушите — щръкнали, плувките — издути, заставаше с ръце на бедрата и се заглеждаше в непохватните опити на майка ми с лека саркастична усмивка и потръпваща в спазми челюст. Пръсваше вода в лицето ѝ, хващаше я за китките и започваше да я влачи заднешком навътре във водата. Тя стискаше очи и му викаше да престане. Наблюдавах тези техни спрехави лудории в постоянен пристъп на отвращение. Най-накрая той я пускаше и се залавяше с мен, обръщаше ме наопаки, като ме хващаше за глезените и ме буташе напред, като че бях ръчна количка, подкарваше ме към водата и се смееше. Колко силни бяха ръцете му, като окови от студено, ковко желязо, все още усещам здравата им хватка. Той беше агресивен човек, човек на агресивните жестове, на грубите шеги, но иначе плах, нищо чудно, че ни напусна, трябваше да ни напусне. Нагълтвах се с вода, после успявах някак да се извъртя и да се измъкна от ръцете му ужасно паникьосан, скачах на крака, заставах на брега и започвах да повръщам вода.

Хлое Грейс и брат ѝ стояха върху твърдия пясък до водата и ни гледаха.

Както обикновено носеха шорти и бяха боси. Тогава забелязах колко много си приличат. Събираха миди, които Хлое носеше в носна кърпа със завързани краища, така че се получаваше нещо като торбичка. Стояха и ни наблюдаваха безизразно, сякаш ние бяхме някакво шоу, комично представление, предназначено специално за тях, което обаче не им беше нито интересно, нито смешно, само странно. Сигурен съм, че съм се изчервил, колкото и да бях посивял и настръхнал, освен това ме терзаеше осезанието за струйка морска вода, която се излива в неудържима дъга от провисналата предница на плувките ми. Ако можех, на мига бих забранил тези изпълнения на родителите ми, бих ги пукнал като мехурчета морски пръски, моята

пълна, дребна, гололика майка и моят баща, с тяло изсечено като от сланина. Лек ветрец целуна плажа и се затича по него на верев под извилия се слой сух пясък, после хукна по повърхността на водата и я насече на малки остри метални отломъци. Потреперих, вече не от студ, а от нещо, което пробяга в мен — мълчаливо, светкавично и неустойимо. Двамата на брега се обърнаха и затътриха крака по посока на разбития търговски кораб.

Тогава ли забелязах, че между пръстите на краката на Майлс има плавателна ципа?

Госпожица Вавасур свиреше на пиано на долния етаж. Гальовно докосваше клавишите, опитваше се да пази тишина. Притеснява се, че може да смути покоя ми, тъй като съм зает с моите непосилни и невъобразимо важни задачи. Много добре изпълнява Шопен. Дано само не продължи с Джон Фийлд, това няма да го понеса. Още в началото се опитах да събудя интереса ѝ към Форе, и по-точно към неговите късни ноктюрни, които много обичам. Дори ѝ купих партитурите, поръчах ги от Лондон специално за нея и платих прескъпо. Оказа се, че съм бил прекалено амбициозен. Тя ми обясни, че пръстите ѝ просто не се справят с тези ноти. По-скоро умът ти, казах си аз. Предателски, предателски мисли. Чудя се защо ли не се бе омъжила. Беше красива жена, или поне някога е била по един сантиментален начин. Сега носи дългата си прошарена коса, която навремето е била гарвановочерна, събрана отзад в стегнат кок, пронизан от две кръстосани игли колкото куки за плетене — стил, който поне за мен напомня, съвсем неуместно, за дом на гейша. Японската нотка имаше своето продължение и в копринения ѝ пеньоар, стегнат с колан като на кимоно, който носеше сутрин; коприната беше щампована с ярко оцветени птички и бамбукови клонки. По друго време на деня предпочиташе практичните спортни костюми от туид, но вечер често ни изненадваше — Полковника и мен, — като прошумоляваше енергично до масата ни с рокля в бледозелено с широк пояс на кръста, или пък с ален испански жакет, тип болеро, тесни черни панталони и изящни малки лъскави черни чехли. Всъщност тя е доста елегантна възрастна дама и обикновено посреща с безмълвен трепет моите одобрителни погледи.

„Сийдърс“ не пазеше почти нищо от своето минало, или поне от онази част на миналото, която бях опознал тук. Надявах се да попадна

на нещо вещественно от семейство Грейс, без значение колко малко или привидно незначително, като избеляла снимка да речем, забравена в някое чекмедже, кичур коса, или дори фиба, забила се между дъските на пода, но нищо не видях, нищо от този род. Нямах и намек за атмосферата, която помнех и за която говоря. Предполагам, че многото живи минали оттук, защото в края на краищата това беше пансион, бяха заличили всички следи от мъртвите.

Как яростно духа вятърът днес, напразно налага стъклата на прозорците с меките си юмруци. Това е точно онова есенно време, бурно и ясно, което винаги съм обичал. Намирам есента стимулираща, каквато според други е пролетта. Есента е времето за работа, тук съм на едно мнение с Пушкин. О, да, заедно с Александър, и двамата октябристи. Но сега се намирам в такъв застои, съвсем непущкиновски, че изобщо не мога да работя. Въпреки това не мърдам от масата, размествам абзаците, като че ли са жетони в игра, която съм забравил да играя. Масата е малка, с тънки крака и едно допълнително, съвсем ненадеждно крило, което се отваря на пантички, и което госпожица В. ми донесе собственоръчно и ми го връчи с известна доза свенлива преднамереност. Скърца, малкото дръвце, скърцай мъничко дръвце. Тук е и моят въртящ се стол на морски капитан, същият, какъвто имах и в една друга квартира под наем, където бяхме живели преди години, Анна и аз, този дори скърца по същия начин, когато се облегна назад. Работата, с която се предполага, че съм зает, с монография върху Бонар, един скромнен проект, в който съм затънал от не знам вече колко години. Много голям художник по мое мнение, за когото, както след време установих, нямам нищо оригинално да добавя. Булки-в-банята, така го наричаше Анна и се кикотеше. Бонар, Бон'арт, Бон'нарг. Не, не съм в състояние да работя, само си драскам завъртулки.

Както и да е, работа не е думата, която бих използвал за това, което върша. Работа е по-широк термин и доста по-сериозен. Работниците работят. Великите работят. За нас, хората средна ръка, не съществува достатъчно скромна дума, която все пак да може адекватно да опише какво правим и как го вършим. Прахосвам си времето в драсканици е нещо, което категорично не приемам. Само аматьорите драскат, докато ние, класата и видът хора, за които говоря, сме, ако не друго, то поне професионалисти. Създатели на тапети, такива като

Вюйар и Морис Дени, които са били толкова старателни — ето още една ключова дума, — колкото и приятелят им Бонар, но едното старание не стига и никога не е стигало. Ние не сме кръшкачи, не сме мързеливци. Всъщност ние сме неистово енергични, на приливи и отливи, но сме свободни, пагубно освободени от онова, което се нарича проклятието на постоянството. Ние се залавяме с нещо и го свършваме, докато за отдадените на работата си, както май поетът Валери е казал, няма свършване, има само временно отлагане. Една малка скица показва Бонар в Люксембургския музей заедно с приятел, всъщност, ако се не лъжа, това е бил именно Вюйар, който се заема да отвлече вниманието на пазача в залата, докато той отваря кутията си с бои и на бърза ръка преработва част от собствената си картина, която висяла там от години. Истински отдадените на работата си умират в нервното безпокойство на неудовлетворението. Толкова много работа трябва да се свърши и толкова много ще остане недовършена!

Уф! Пак тези бодежи. Не спирам да се питам не вещаят ли те нещо по-сериозно. Първите признаци на Анна бяха почти незабележими. През изминалата година станах голям експерт по всякакви медицински въпроси и в това няма нищо чудно. Например знам, че изтръпването на крайниците е един от ранните симптоми на множествена склероза. Усещането, което аз имам, прилича на това изтръпване и дори е по-ясно изразено. Нещо като парещо пробождаване, или серия от пробождания в ръката, или отзад на врата, или — случи се веднъж, но го запомних — в горната част на кокалчето на големия пръст на десния ми крак, поради което взех да подскачам на един крак из стаята и да муча жаловито от отчаяние. Болката, или ако щете това смъдене, макар и кратка, често беше много остра. Като проверка на основните ми реакции — възприятия и признаци на живот.

Анна често се присмиваше на тази моя хипохондрия. *Доктор Макс*, така ме наричаше. *Как се чувства днес доктор Макс, пак ли е зле?* Разбира се, че беше права, винаги съм бил мрънкало, което се оплаква и от най-малката болка или неразположение.

Ето пак онази червеношийка, всеки следобед долита отнякъде и казва върху бодливата зеленика до бараката в градината. Забелязах, че обича да върши всичко по три пъти — подскача от горното клонче на по-долното, после на още по-долното, където спира, за да се самоизтъкне с песен от три пронизителни нотки. Всички същества си

имат навици. Сега пък от другата страна на градината шарената котка на съседа се е снишила и дебне, придвижва се с меки лапи като леопард. Внимавай, птиче! Тревата трябва да се окоси, поне още веднъж за тази година и толкоз. Трябва да си предложи услугите. Щом ми хрумна мисълта, веднага се озовавам по риза и три четвърти панталони, ето, препъвам се, целият плувнал в пот, подир косачката, стъбълцата ми влизат в устата, около главата ми жужат мухи. Странно, колко често напоследък се виждам така, от разстояние, сякаш съм друг и върша неща, които само някой друг би вършил. Да окося ливадата, как ли пък не! Бараката, макар срутена и запусната, всъщност е много хубава, когато човек я погледне благосклонно; с течение на времето дървото е станало лъскаво и сивее сребристо като дръжката на престарял инструмент, лопата да речем, или любима брадва. Старият Булки-в-банята щеше да пресъздаде тази текстура съвсем точно, тихия ѝ блясък като мъждукаща светлина. *Дудъл, дийдъл, дий.*

Клеър, моята дъщеря, ми е писала, интересува се как я карам. За съжаление, не добре, светла моя Кларинда, съвсем не добре. Не се обажда по телефона, защото съм я предупредил, че няма да отговарям на никакви телефонни обаждания, дори от нея. Не че има такива, тъй като на никого не съм казал къде заминавам, освен на нея. На колко години е сега, двайсет и нещо, не съм сигурен. Много е умна, същинска интелектуалка. Обаче не е красива, отдавна съм се примирил с това. Не мога да кажа, че не съм разочарован, защото се надявах да бъде една втора Анна. Тя е висока и грубовата, ръждивата ѝ на цвят коса е с дебел косъм и напълно неукротима, стърчи неугледно на всички страни около луничавото ѝ лице, а когато се усмихва, горните ѝ венци се оголват — лъскаво влажни и бледорозови. С тези тънки крака и голям задник, с тази коса и особено с дългата си шия — поне това е нещо, което е наследила от майка си — винаги ме кара да си спомням, с известен срам, за рисунките на Тениъл на Алиса, когато е отхапала от вълшебната гъба. Въпреки това тя е смела и се справя много добре — със себе си и със света. Носи някаква унилоост, някаква мрачна духовитост и непохватност, които са така типични за толкова много некрасиви момичета. Ако пристигне сега тук, ще нахлуе като фурия, ще се тръсне на канапето, ще си хване ръцете, после ще ги плъзне

надолу по коленете чак до пода, ще свие устни, ще издуе бузи, ще изпусне едно шумно „пфу!“ и ще се впусне в дълга литания за комичните неудачи, които е преживяла след последната ни среща. Скъпа Клеър, най-сладкото ми момиче!

Тя ме придружи, когато дойдох тук в Малко Бали за пръв път след онзи сън, съня, в който се връщах вкъщи през снега. Мисля, че се тревожеше да не би да съм си наумил да се удавя. По всяка вероятност няма представа, какъв страхливец съм. Пътуването ми напомни за отминалите дни, защото двамата винаги сме обичали излетите. Когато тя беше съвсем малка и нощем не можеше да заспи — от самото начало си страдаше от безсъние, също като татко си, — завивах я в одеяло, напъхвах я в колата и тръгнахме да пътуваме по крайбрежния път, покрай тъмнеещото море, изпявахме целия репертоар от песни, на които знаех думите, от което тя не само че не заспиваше, ами започваше да пляска в такт с насмешливо наслаждение и инатливо настояваше за още, и още. Един път, беше по-нататък, двамата решихме да се метнем на колата и да прекараме ваканцията си заедно, само ние двамата, но това се оказа голяма грешка; тя беше вече голямо момиче и много бързо се отегчаваше от разните му там лозя и замъци, както и от моята компания, и нито за миг не спря да врънка, докато не се предадох и не я върнах вкъщи по-рано от заплануваното. Пътуването насам не беше много по-различно.

Беше великолепен, о, наистина великолепен есенен ден, всичко окъпано в отблясъците на византийска мед и злато под небе от син емайл, сякаш излязло изпод четката на Тиеполо, природата — застинала и огледална — не приличаше толкова на себе си, колкото на собственото си отражение в спокойна езерна повърхност. Ден, в който, поне така ми се струва напоследък, слънцето прилича на празното око на света, което с огромно удоволствие се любовува на това, как се гърча в собственото си нещастие. Клеър носеше дълго палто от сиво-кафяв велур, което в добре отоплената кола издаваше слаба, но безпогрешно доловима телесна миризма, която ме дразнеше, въпреки че думичка не казах. Винаги съм страдал от нещо като прекалено изострено усещане за смесените аромати, които се отделят при всяко събиране на повече хора на едно място. Може би „страдал“ не е точната дума. Обичам например кафеникавия мирис на мръсна женска коса. Моята дъщеря, придирчива стара мома — уви, но съм убеден, че тя никога няма да се

омъжи — обикновено не мирише на нищо, което обонянието ми да долови. Това е още едно от безбройните неща, по които тя не прилича на майка си, чиято животинска миризма — за мен разплодният аромат на самия живот — не можеше да бъде заличена и от най-силния парфюм и именно това беше нещото, което първо ме привлече към нея преди много, много години. Странно, но и досега по ръцете ми има следи от тази миризма, нейната миризма, не мога да се отърва от нея, колкото и да се мъча да я махна. През последните си месеци тя миришеше, в най-добрия случай, на домашна аптека.

Когато пристигнахме, се удивих колко много неща в селото, така както аз го помнех, бяха все още налице, макар и само за очите, които знаят къде да гледат, тоест моите. Беше като среща със стара любов, зад чиито натежали от възрастта черти все още можеха да се различат нежните очертания на предишното обичано лице. Минахме покрай пустата гара, колата се разтресе върху малкия мост — все още непокътнат, все още на мястото си! — и точно на върха му стомахът ми се сви по отдавна познатия ми начин и ето го пред мен — пътя по хълма, в полите му плажът и морето. Не спрях пред къщата, само намалих, докато я отминавахме. Има моменти, когато въздействието на миналото е толкова силно, че човек може да бъде пометен.

— Ето я! — казах на Клеър с развълнуван глас. — „Сийдърс“! — Докато пътувахме ѝ бях разказал всичко, или почти всичко за „Сийдърс“. — Тук живееха те.

Тя се обърна и изгледа къщата.

— Защо не спря? — попита ме.

Какво можех да ѝ отговоря? Че изведнъж съм се почувствал обзет от парализираща плахост, тук, наред този изгубен свят? Продължих да карам, завих по Странд роуд. Кафенето „Странд“ го нямаше, а на негово място се издигаше голяма, квадратна и забележително грозна къща. Двата хотела си бяха там, разбира се — по-малки и по-запуснати, отколкото бяха в спомените ми; „Голф“ стоеше гордо окичен с доста внушително знаме на покрива. Дори от колата можехме да чуем палмите на ливадата отпред, които сънливо поклащаха сухите си листа, звук, който в теменужените летни нощи преди много години носеше обещание за екзотиката на цяла Арабия. Сега под бронзовата слънчева светлина на октомврийския следобед — сенките вече се удължаваха — всичко имаше странно повехнал и

старомоден вид, сякаш серия фотографии от стари пощенски картички. Заведението на Майлър — кръчма-плюс-поща-плюс-бакалия, се беше уголемило до размерите на безвкусно лъскав супермаркет с павиран паркинг отпред. Спомних си как през един пуст, тих и приспан от слънцето следобед преди половин век точно тук на покритото с чакъл място пред магазина на Майлър едно малко и безобидно на вид куче се беше промъкнало наблизко и когато протегнах ръка да го погаля, оголи зъбите си в нещо, което аз погрешно възприех като кучешко ухилване, с цел да спечели благоразположението ми, то ме ухапа по китката с учудващо чевръста челюст, след което избяга със сподавен смях, или поне на мен така ми се стори; и как след като се прибрах вкъщи, майка ми вдигна страшен скандал, задето съм бил толкова глупав да предлагам ръката си на някакъв звяр, и веднага ме изпрати да вървя сам-самичък при селския доктор, който, винаги елегантен и вежлив, лепна един пластир върху посинялата издутина, която се беше образувала върху китката ми, след което ми нареди да сваля всичките си дрехи и да седна в скута му, а той взе да притиска изящно бледата си, пълна и пухкава ръка с направен маникюр, в долната част на корема ми, за да ми покаже как трябва да дишам правилно. „Отпусни стомаха си, остави го да се издуе, не го гълтай, ето така“ — каза ми нежно, измърка като котка, а топлият дъх на едрото му ласкаво лице пулсираше в ухото ми.

Клеър се изсмя беззвучно.

— И кое остави у теб по-дълбока следа — попита, — зъбите на кучето или ръката на доктора?

Показах ѝ ръката си, където по кожата върху лакътната кост все още си личаха малките белези от двете дупчици, направени от кучешките зъби.

— Е, това не е Капри — отвърнах, — пък и доктор Френски не беше Тиберий.

Истината е, че от този ден съм запазил хубав спомен. Ароматът от следобедното кафе на доктора, който усещах в дъха му, както и мътният поглед в разногледите очи на икономката, когато тръгна да ме изпраща до вратата.

Двамата с Клеър пристигнахме във „Фийлд“.

Всъщност поле вече няма, а само едно мрачно ваканционно селище, безразборно натъпкано с нещо, което впоследствие

определихме като паянтови дървени къщи, предполагам скицирани набързо от някой несръчен чертожник, който беше отговорен за грозотиите в дъното на градината. Въпреки това с удоволствие забелязах, че името, дадено на това място, макар и ерзац, беше „Лупина“ и че строителят, защото предполагам, че това е било дело на строителя, беше пощадил един висок екземпляр от този скромен див храст — *Lupinus* от семейството на Папионачеа, след което вдигнах поглед към нелепо внушителната псевдоготическа порта, която стърчеше край пътя. Именно под онези храсти от бяла лупина почти през седмица в тъмна доба баща ми, с лопата и фенерче, псувайки под носа си, изкопаваше дупка в меката песъчлива почва, за да зарови съдържанието на помийната кофа от нашата химическа тоалетна. Никога не мога да подуша слабия, странно антропичен парфюм на тези цветове, без да доловя в него следа от сладникавия дъх на човешки екскременти.

— Изобщо ще спиращ ли някъде? — обади се Клеър. — Взе да ми писва в тая кола.

С течение на времето все повече се поддавам на илюзията, че дъщеря ми ме настига по възраст и че сега вече почти сме се изравнили и следователно сме едва ли не връстници. Вероятно това е резултат от факта, че имам толкова умно дете; ако беше упорствала малко повече, от нея можеше да излезе далеч по-сериозен учен, отколкото моите възможности ми позволяваха. Освен това ме разбира до степен, която малко ме притеснява, и отказва да проявява снизходителност към моите слабости и крайности, както правят онези, които ме познават по-малко и следователно се боят повече. Но аз съм съкрушен и наранен и се нуждаю от снизхождение. Ако съществува някаква много дълга версия на изповед, тогава точно от това имам нужда. *Остави ме на мира*, извиках мислено към нея, *остави ме да мина покрай оклеветения „Сийдърс“*, *покрай несъществуващото кафене на Странд*, *покрай „Лупина“* и *някогашното „Фийлд“*, *покрай цялото това минало*, *защото ако спра, със сигурност ще се разпадна и за мой срам ще се превърна в локва сълзи*. Въпреки това най-смирено спрях колата встрани от пътя, тя излезе, потънала в сърдито мълчание и така затръшна вратата след себе си, сякаш ми зашлеви плесница. С какво чак толкова я раздразних? Понякога, също като майка си, и тя изпаднаше в необяснима меланхолия.

Но ето че неочаквано и почти невероятно зад безразборно скупчените уродливи съборетини на „Лупина“ изникна алеята на Дуигнан, с издълбани коловози, както винаги е била и както винаги се шляеше между живите плетове от глогини със заплетени клони и потъналите в прах къпини. Как беше оцеляла след грабителския поход на камиони и кранове, на механични и човешки изкопчии? Като момче точно оттук минавах всяка сутрин, бос и с очукано канче в ръка, отивах да купя мляко от Дуигнан мандраджията или от неговата стоически приветлива съпруга с необятен ханш. Въпреки че по това време слънцето вече отдавна се е вдигнало, нощният влажен хлад все още лепнеше по калдъръма в двора, където кокошките кълвяха със ситни крачки и придирчиво избягваха собствените си тебеширено маслинозелени курешки. Винаги имаше по едно вързано куче, което лежеше под килналата се на една страна каруца, което ме измерваше с поглед, докато минавах и лекичко се поклащах на пръсти, за да опазя ходилата си от кокошите лайна, а и себе си от мръснобелия впрегатен кон, който неизменно се приближаваше, подаваше глава над прерязаната наполовина врата на обора и ми хвърляше кос, насмешливо скептичен поглед изпод перчема си, който имаше съвършено същия опушен оттенък на кремавото, както и цветовете на орловите нокти. Не обичах да чукам на вратата на мандрата, защото се страхувах, че може да ми отвори майката на Дуигнан — ниска, квадратна старица, която щъкаше навсякъде, дишаше с грухтене, а бледият ѝ и влажен като полип език лежеше проснат върху долната устна, затова предпочитах да се отдръпна във виолетовите сенки на обора и да изчакам самият Дуигнан или неговата госпожа, които да ме спасят от среща със старата вещица.

Дуигнан беше дангалак с глава като топлийка, с рядка коса в пясъчен цвят и невидими мигли. Носеше ризи от хасе без яка, които бяха старомодни още тогава, както и безформени панталони, напъхани в гумени ботуши до коленете със засъхнала по тях кал. В мандрата, докато загребваше с черпака от млякото, непрекъснато ми говореше за момичета с глас, събуждащ неприлични асоциации, дрезгав и тънък — не след дълго щеше да умре от някаква болест на гърлото — като ми повтаряше, че според него си имам приятелка на моята възраст, и много искаше да знае дали тя ми позволява да я целувам. Докато говореше, не вдигаше поглед от дългата тънка струя мляко, която се

изливаше в моето канче, като се усмихваше загадъчно и непрекъснато мигаше с тези свои безцветни клепки. Колкото и зловещ да ми се струваше, по някакъв начин ме привличаше. Ужасно се измъчвах, защото все ми се струваше, че е на ръба да ми разкрие — както би могъл да ми извади и неприлична фотография — някакъв ужасен, всеизвестен и отвратителен факт, в който само възрастните са посветени. Мандрата представляваше ниска, правоъгълна варосана килия, толкова бяла, че чак синееше. Металните гюмове за мляко приличаха на ниски набити стражи с плоски шапки и всички имаха по една бяла розетка, която грееше на раменете им, там, където се отразяваше идващата откъм вратата светлина. Големи, плиткати и покрити с тензук тави с мляко, потънали в собственото си мълчание, стояха на пода, за да може каймакът да бъде отделен от млякото; освен това имаше и една ръчна дървена бъркалка за избиване на масло, която винаги съм искал да видя как работи, но така и не успях. Хладната плътна и потайна миризма на мляко винаги ме подсещаше за госпожа Грейс и в това вълнение някаква тъмна сила ме подтикваше да се поддам на вечно придумващия ме Дуигнан и да му разкажа за нея, но устоях и без съмнение, постъпих много мъдро.

И ето ме сега отново пред портата на мандрата, детето от онези дни е напълняло, косата му е прошарена, вече е поостаряло. Един зле изписан знак върху стълба до вратата предупреждава, че нарушителите, престъпили границите на собствеността, ще бъдат преследвани по законния ред. Зад мен Клеър подхвърли нещо по адрес на фермерите и ловджийските пушки, но аз не й обърнах внимание. Прекосих калдъръмения двор — все още калдъръм! — сякаш не стъпвах по земята, а по-скоро се носех тромаво като полунадут преграден балон, блъскан от серия изкарващи дъха ми удари на миналото. Ето го обора и прерязаната му наполовина врата. Една ръждясала грапа се подаваше от мястото, където обикновено стоеше каруцата на Дуигнан — дали не си бях измислил тази каруца? Мандрата също беше налице, макар и извън употреба, на разнебитената ѝ врата висеше тежък катинар, срещу кого, човек дори не можеше да си представи, стъклата на прозорците бяха изпоцапани или счупени, а върху покрива беше прорасла трева. Пред мандрата беше издигнат един доста претенциозен покрит вход, белведер от стъкло и алуминий, нещо, което много приличаше на омото на

гигантско недоразвито насекомо. И ето че вътре в него се отвори врата и една състарена млада жена се появи, застана зад стъклото и внимателно се загледа в мен. Тръгнах колебливо напред, хилех се и кимах като огромен непохватен мисионер, който се приближава към миниатюрната кралица на някое щастливо, но все още непокръстено пигмейско племе. Отначало за по-сигурно остана вътре в покрития вход, докато аз ѝ говорех през стъклото, изговарях името си и жестикулирах въодушевено. Тя обаче продължаваше да стои и да ме наблюдава. Създаваше впечатление за млада актриса, старателно, но не съвсем убедително състарена. Косата ѝ, боядисана в цвета на кафява боя за обувки и накъдрена в огромна маса от стегнати лъскави вълнички, беше прекалено обемиста за дребното ѝ изпито лице, което обграждаше като ореол от гъсти тръни и приличаше повече на перука, отколкото на истинска коса. Над пуловера си, който със сигурност беше изплела сама, носеше избеляла престилка, освен това мъжки кадифени панталони, издути на коленете, и от онези ботушки до глезена, с цип и от изкуствена кожа в берлинско синьо, които бяха кръсъкът на модата сред възрастни дами, когато аз бях малък и които напоследък виждах по краката главно на просякини и алкохолички. Не спирах да ѝ обяснявам през стъклото как съм живял тук като малък, ей там в една от къщите във „Фийлд“, и как съм идвал всяка сутрин в мандрата да купувам мляко. Тя слушаше и кимаше, после се навъси и една гънка взе да се появява и изчезва в ъгълчето на устата ѝ, сякаш се мъчеше да потисне смеха си. Най-накрая отвори вратата на покрития вход, излезе навън и стъпи върху калдъръма. В настроението си на полуналудничава еуфория — наистина бях смешно въодушевен — изпитах желание да я прегърна. Започнах да говоря превъзбудено за семейство Дуигнан, мъжа и неговата съпруга, за майката на Дуигнан, за мандрата, дори за онова зло куче. Тя продължаваше да кима, едната ѝ вежда се изви нагоре, по всичко личеше, че не ми вярва, погледът ѝ мина покрай мен и се стрелна към външната порта, където Клеър стоеше и чакаше със скръстени ръце, завита в огромното си скъпо палто, обшито с кожички.

Аврил, младата жена си каза името. Аврил. Не пожела да издаде фамилията си. Съвсем смътно нещо се събуди в мен, нещо, което от дълго време съм смятал за мъртво, и ме осени споменът за момиченце с мръсна рокличка, което свенливо се крие в дъното на покритото с

плочи антре на мандрата, в пълничките си свити ръчички стиска розова, плешива и гола кукла и ме наблюдава с втренчения поглед на гном, който нищо не можеше да отклони. Но това същество пред мен вероятно не беше онова момиченце, което сега би трябвало да бъде на колко, може би над петдесет години. Сигурно детето, което си спомням, е сестра на тази жена, но много постара, родена много преди нея? Възможно ли е? Не, Дуигнан беше умрял млад, на четирийсет и няколко години, така че е абсолютно невъзможно тази Аврил да е негова дъщеря, тъй като той беше вече зрял мъж, когато аз бях още дете и... Умът ми засече, докато пресмяташе като объркано и уморено товарно добиче. Но да се върнем на Аврил. Кой по тия места би окичил детето си с това толкова нежно име, намекващо за пролетна свежест?

Попитах отново за Дуигнан и Аврил ми отговори, че да, Кристи Дуигнан е починал — Кристи ли? Знаех ли аз, че малкото име на Дуигнан е Кристи? — но госпожа Д. била все още жива, намирала се в старчески дом, някъде по крайбрежието.

— Земята на Патси е близо до стария Оулд Бан, а Мери е в Англия, но бедничкият Уили умря.

Кимнах. Изведнъж ми домъчня за тях, за тези издънки от династията Дуигнан, така познати дори само по име, така земни и истински, Патси фермерът, Мери емигрантката и малкият Уили, който умрял, всички те нахълтаха в личния ми ритуал по извикване на спомените като неканени бедни роднини на въображаемо погребение. Не можах да кажа нищо. Цялата ми приповдигната еуфория отпреди миг се изпари и аз се почувствах натежал от плът и несъразмерен с момента, стоях и се усмихвах, кимах едва-едва, изпускаяки последните си глътки въздух. Аврил все още не се беше представила, с изключение на малкото си име, и по всяка вероятност си въобразяваше, че аз я помня, че съм я познал — но как да я помня, откъде да я познавам, въпреки че обитаваше това, което навремето бе къщата на Дуигнан? Почудих се откъде може да знае толкова много за всички Дуигнан, ако не е една от тях, както на мен ми се струваше, но може би просто не беше от най-близките роднини; от друга страна, всичките тези Уили, Мери и Патси, никой от тях очевидно не можеше да ѝ е родител, защото иначе, без съмнение, би го споменала. Изведнъж цялото ми мрачно настроение се сгъсти и надигна в нещо като ядна

ненавист срещу нея, сякаш тя по някаква си нейна престъпна причина се беше самонастанила и приела тази убедителна маскировка — боядисаната с кана коса, ботушките на стара дама — само и само да узурпира един кът от моето митично минало. Направи ми впечатление, че сивкавата кожа на лицето ѝ беше нагъсто осеяна със ситни лунички. Те обаче не бяха червеникавокафяви като на Клеър, нито големи и размити като онези, които бях виждал по странно момичешките ръце на Кристи Дуигнан, не, нито, ако щете, като онези тревожни петънца, които напоследък са започнали да излизат от горната страна на собствените ми длани, както и по бялата кожа надолу по плещите ми от двете страни на ключиците, които са доста по-тъмни, всъщност имат същия тъмнокафяв оттенък като палтото на Клеър и едва ли са по-големи от главата на топлийка; съжалявам да го кажа, но те по-скоро говореха за хронична и обща липса на хигиена. Напомнях ми нещо неприятно, но не можех да кажа какво.

— Само да съобщя — обадох се аз, — че жена ми почина.

Не знам какво ми стана, че го споменах ни в клин, ни в ръкав. Надявам се, че Клеър зад мен, не ме е чула. Аврил ме гледеше втренчено и безизразно, несъмнено в очакване да доуточня. Но какво повече можех да кажа? Някои известия не се нуждаят от доуточняване. Тя сви рамене в знак на съчувствие, повдигна едното си рамо и изкриви уста на една страна.

— Съжалявам — каза го с обикновен, равен тон. — Съжалявам да го чуя. — По всичко личеше, че не е искрена.

Есенното слънце падаше косо в двора и камъните на калдъръма сияеха в синьо, а в закрития вход се виждаше здравец, размахал нависоко своите последни за сезона пламнали цветове. Доблестно, в този свят.

Във валмото от тишина, обгърнало хотел „Голф“, дъщеря ми и аз като че бяхме единствените посетители. Клеър искаше да си изпие следобедния чай, а когато го поръчах, ни упътиха към една пуста и студена оранжерия в дъното на хотела, която гледеше към брега и настъпилия отлив. Тук, независимо от ледения въздух, все още се усещаше приглушеният намек за отминали пиршества. Долавяше се и смесената миризма на разлята по пода бира и застоял цигарен дим, а на

подиума в ъгъла се мъдреше обикновено пиано, което съвсем неуместно напомняше за Дивия запад — вдигнатият му капак и клавишите приличаха на уста, в която се виждат липсващи зъби. След срещата в двора на мандрата се скапах, почувствах се някак нереален като оперна дива, която с олюляване напуска сцената в края на представление, което се е оказало пълно фиаско — с фалшиво взети тонове, липсващ суфльор и паднали декори. Двамата с Клеър седнахме един до друг на канапето и след малко се появи едно непохватно червенокосо момче, наконтено в черно келнерско сако и панталони със страничен кант, поднесе ни табла, положи я с дрънчене върху ниската масичка пред нас и побърза да отстъпи спънато с големите си черни обувки. Торбичките чай са отвратително изобретение, които поне в моите доста гнусливи очи напомнят нещо, което немарливият човек оставя след себе си в клозета, като забравя да пусне водата. Налях си чаша чай с цвета на торф и го подсилих с глътка от плоската си бутилка — никога не оставам без запаси от упоителни течности; това е нещо, което научих през тази, вече изминала година. Светлината на следобеда беше станала мътна и зимна, а на хоризонта се задаваше стена от облаци — плътни и мръсносини. Вълните забиваха нокти в пасивния подмилкващ се пясък по продължение на прибоя, дращеха, мъчеха се да отстояват територията си, но очевидно не успяваха. Там имаше повече палми, разрошени и източени, сивата им кора изглеждаше дебела и груба като кожата на слон. Трябва да са много жилав сорт, щом оцеляват в този студен северен климат. Дали клетките им още помнят жаркия зной на пустинята? Дъщеря ми седеше сгушена в палтото си, обвила длани около чашата чай, за да ги стопли. Проряза ме болката на умилението, като забелязах бебешките ѝ нокти с бледолилав оттенък. Собственото дете си е винаги собствено дете.

Взех да ѝ разказвам за „Фийлд“, за къщата, за семейство Дуигнан.

— Ти живееш в миналото — каза ми тя.

Тъкмо да ѝ отвърна рязко, но се спрях. В края на краищата беше права. Предполага се, че животът, истинският живот е борба, неуморни напъни и утвърждаване; воля, която блъска тъпата си глава в стената на света или нещо от този род, но когато обръщам поглед назад, виждам, че по-голяма част от силите ми са отивали в най-простицкото търсене на подслон, утеха и — да, признавам си — уют. Това е учудващо, да не

кажа шокиращо откритие. Доскоро в собствените си представи се имах за безскрупулен авантюрист, който посреща всеки новодошъл с чаша и чупи стъклото ѝ със зъби, докато сега съм принуден да си призная, че това е било чиста илюзия. Да съм подслонен, защитен и неуязвим — това е всичко, което всъщност винаги съм искал, да се заровя навътре в нещо като топла утроба, да се свия там и да се спотайвам скрит от безразличния взор на небето и от вредното въздействие на суровия въздух. Затова миналото е убежище за мен, с удоволствие отивам там, потривам ръце, свалям от себе си студеното настояще и още постуденото бъдеще. И все пак какво съществуване всъщност има миналото? В края на краищата то е само това, което някога е било настоящето, настоящето, което си е отишло — нищо повече. И все пак.

Клеър скри глава като костенурка надълбоко в корубата на палтото си, изрита обувките си и опря ходила върху ръба на малката масичка. Винаги се умилявам при вида на женски крака, обути в чорапи, вероятно поради пръстите на краката, които изглеждат плоски и така подредени един до друг, сякаш са запоеани. Естествено пръстите на Майлс Грейс изглеждаха по този начин неестествено. Когато ги разперваше, което правеше с лекота, сякаш бяха пръсти на ръцете, плавателната ципа помежду им се опъваше като ефирен воал, розов и прозрачен, прорязан като листо от ажурна плетеница фини вени, червени като нажежени жички — без съмнение белег за свръхестественост.

Изведнъж в ума ми изплува, сякаш от сгъстяващия се синкав мрак на вечерта, семейството плюшени мечета, които бяха най-верните приятели на Клеър през цялото ѝ детство. Смятах ги за леко отблъскващи, тези имитиращи животинчета неща. Като се надвесвах над нея в зърнестата светлина на нощната ѝ лампа, за да ѝ пожелаая „лека нощ“, усещах как изпод завивката ѝ наднича цяла дузина малки проблясващи стъклени очи, влажно кафяви, безжизнени и злоещо бдителни.

— Твоите *lares familiars*^[1] — обърнах се към нея, — предполагам, че още ги пазиш, подпрени върху моминското ти легло?

Островърхи, косо падащи отражения от слънчева светлина се спускаха над плажната ивица и сухият пясък заблестя като бели кости,

а една бяла морска птица, цялата сияеща на фона на тъмнеещ облак, се издигна, разпери извитите си като лунен сърп криле, завъртя се безшумно и се стрелна надолу като отвес, като затворен шеврон към бурната чернота на морето. Клеър седеше неподвижно, но след миг се разплака. Без звук, само стичащи се сълзи, искрящи топчици живак, огрени от залязващите отблясъци морска светлина, които се процеждаха през високата стъклена стена пред нас. Плачеше съвсем безмълвно, като че ли случайно, по същия начин, както правеше и майка ѝ.

— Ти не си единственият, който страда — каза тя.

Всъщност знам толкова малко за нея, за моята дъщеря. Един ден, беше още малка, може би дванайсет или тринайсет години, вече застанала на прага на пубертета, неволно налетях на нея в банята, чиято врата не си беше дала труда да заключи. Беше гола, с изключение на една хавлиена кърпа, увита като тюрбан около главата. Обърна се и ме изгледа през рамо под спокойната светлина, която идваше откъм матираното стъкло на прозореца, без изобщо да се смути, изгледа ме в упор, открито, сякаш от сърцевината на самата си същност. Гърдите ѝ бяха едва напъпили, но отзад вече имаше голям като пъпеш задник. Какво почувствах ли, като я видях така? Вътрешен хаос, пронизан от нежност и лека уплаха. Десет години по-късно тя заряза образованието си по история на изкуството — Воблен^[2] и стила *fete galante*, това е то, моето момиче, или поне беше, — за да стане учителка на умствено изостанали деца в един от безбройните и množащи се, пренаселени бедняшки квартали. Какво прахосване на талант? Не можах да ѝ простя и още не мога. Опитвам се, но не успявам. Всичко стана заради един млад мъж, пристрастен към книгите келеш с малка брадичка и крайно егалитарни възгледи, в когото се беше влюбила. Любовната им връзка, ако изобщо е имало такава — подозирам, че още е девствена, — приключи много зле за нея. След като я беше убедил да зареже онова, което иначе би било работата на живота ѝ, в името на един социално безполезен жест, мерзавецът офейка и остави моето нещастно момиче на сухо. Исках да тръгна след него и да го убия. Най-малкото, така ѝ казах, остави ме да платя на добър адвокат да го съди за неизпълнено обещание. Тогава Анна ми каза да престана, че с това само влошавам нещата. Вече беше болна. Какво можех да направя при това положение?

Навън мракът се сгъстяваше. Морето, което допреди малко беше съвсем кротко, изведнъж се надигна в смътно безпокойство, може би отливът се беше обърнал. Сълзите на Клеър бяха секнали, но стояха непопити. Сякаш не ги беше забелязала. Потреперих; тези дни често често ме полазваха цели пълчища безчувствени тръпки.

Откъм вратата зад нас се появи едър мъж в ежедневен костюм и продължи безшумно да крачи със сервилни стъпки, погледна към нас любезно и въпросително, срещна погледа ми и се оттегли. Клеър подсмърчаше, пъкна ръка в джоба си, извади носна кърпа и шумно се издуха.

— Зависи — отвърнах ѝ тихо — какво разбираш под страдание.

Тя нищо не отговори, прибра си носната кърпа, изправи се, огледа се намръщено, сякаш търсеше нещо, без да знае какво. Каза, че ще ме изчака в колата, и се отдалечи с наведена глава и ръце, пъкнати дълбоко в джобовете на онази кожа във формата на палто. Въздъгнах. На фона на смрачаващия се небесен свод морските птици се издигаха и спускаха, носеха се като ветреещи се парцали. Дадох си сметка, че ме мъчи главоболие, пулсираше в черепа ми, без да му обръщам внимание, още откакто седнах в тази остъклена килия с отегчен въздух.

Момчето келнер се върна, предпазливо като малко лисиче, наведе се да прибере таблата и един червен като морков кичур отпред увисна безпомощно от челото му. С този цвят на косата би могъл да бъде още една от издънките на клана Дуигнан, най-младата издънка. Попитах го как се казва. Той спря на място, пречупи се непохватно в кръста, изгледа ме изпод белезникавите си вежди, замислен и смутен. Сакото му лъщеше от износване, а ръкавелите му, които трябваше да преливат в седефени отблясъци, бяха изцапани.

— Били, сър — каза ми той.

Дадох му една монета, той ми благодари, прибра я, вдигна таблата, тръгна, но ето че се поколеба.

— Добре ли сте, сър? — попита.

Извадих ключовете от колата и ги изгледах озадачено. Всичко ми се струваше, че е нещо друго. Отвърнах, че да, добре съм, и той се

отдалечи. Тишината около мен беше дълбока като морето. Пианото върху подиума се хилеше със зловещата си усмивка.

На излизане от фойето човекът в костюм беше на входа. Едър мъж, с бледо, восъчно бяло и странно безизразно лице. Поклони ми се, грейнал в сияеща усмивка, ръцете му, свити в юмрук, стояха отпред на гърдите му в пресилен театрален жест. Какво у тези хора ме кара да ги помня? Изражението му беше мазно и угодливо, но в същото време и заплашително. Вероятно от мен се очаква и на него да дам бакшиш. Както обичам да казвам: ах, този свят.

Клеър ме чакаше до колата с прегърбени рамене, използваше ръкавите на палтото си за маншон.

— Трябваше да вземеш ключовете — казах ѝ. — Нима смяташ, че няма да ти ги дам?

По пътя към къщи настояваше тя да кара въпреки категоричните ми възражения. Вече беше съвсем тъмно и в обещения блясък на фаровете еднообразните дървета-плашила, скупчени на групи, току изникваха ненадейно и страховито пред нас и също така ненадейно изчезваха, пропадаха в мрака от двете ни страни, сякаш повалени от въздушната струя на колата. Клеър се беше навела толкова напред, че носът ѝ почти докосваше предното стъкло. Светлината от таблото, като някакъв зелен газ, придаваше на лицето ѝ призрачен вид. Казах ѝ, че е по-добре аз да карам. Тя ми отвърна, че съм прекалено пиан, за да шофирам. Отвърнах ѝ, че изобщо не съм пиан. Тя ми каза, че съм изпил до дъно плоската си бутилка, била ме видяла как съм я пресушил. Отвърнах ѝ, че не е нейна работа да ме поучава по този начин. Тя отново се разплака и се разkreщя през сълзи. Казах ѝ, че дори пиан представлявам по-малка опасност зад волана, отколкото е тя, особено в това състояние. И този спор продължи доста дълго с ожесточение, с настървение, както искате го наречете. Разбира се, че не ѝ останах длъжен — длъжен ли? — и като изправителна мярка — изправителна ли? — колко неточно нещо е езикът и колко неадекватен за дадени ситуации — побързах да ѝ напомня за годината, през която майка ѝ умираше, когато тя много удобно се намираще в чужбина, уж учеше, докато аз трябваше сам да се справям, доколкото мога. Това я уцели право в сърцето. Нададе дрезгав вой през стиснатите си зъби и взе да налага волана с разтворени длани. След което взе да ме обсипва с всевъзможни обвинения. Каза ми, че аз съм *прогонил Джеръм от*

нея. Спрях. Джеръм ли? Джеръм? Разбира се, че имаше предвид онзи наивен филантроп без брадичка — дето се отнесе толкова добре с нея! — и някогашен обект на нейните чувства. Джеръм, да, точно това беше невероятното име на онзи мерзавец. И как, моля, попитах я, но вече овладял чувствата си, как по-точно съм успял да го *прогоня от теб*? В отговор на въпроса ми тя само изсумтя и тръсна глава. Замислих се. Вярно, че го смятах за неподходящ ухажор и дори му го бях казал в очите, и то на няколко пъти, но тя говореше така, сякаш съм го прогонил с камшик или оръжие в ръка. Освен това, ако моето неодобрение го беше прогонило, тогава какво да кажем за неговия характер или за неговата решителност да преследва целта си? Не, не, за нея самата е много по-добре да не се замесва с такива типове, това е сигурно. Но засега не казах нищо повече, премълчах съвета си и след една-две мили на нея й мина. Това е нещо, което често откривам у жените — изчакай известно време и тогава твоето си става от само себе си.

Когато се прибрахме, тръгнах към къщата и я оставих тя да паркира колата, след което взех номера на „Сийдърс“ от телефонния указател, обадох се на госпожица Вавасур и й казах, че искам да наема една от нейните стаи. После се качих на горния етаж и пропъльзах в леглото си по гащи. Изведнъж се почувствах страшно уморен. Всяко скарване със собствената ти дъщеря те омаломощава. Тогава вече се бях преместил от стаята, която беше нашата спалня с Анна, в стаята за гости над кухнята, която навремето беше детска стая и където леглото беше ниско и тясно, приличаше на койка. Чувах Клеър долу в кухнята, дрънчеше с тенджери и тигани. Все още не й бях казал, че съм решил да продам къщата. По телефона госпожица В. ме попита колко време възнамерявам да остана. От тона й долових, че е озадачена, дори мнителна. Нарочно й отвърнах с известна неяснота. Няколко седмици, казах, или може би месеци. Умълча се задълго, очевидно размишляваше. Спомена Полковника, който бил постоянен посетител, така каза, а и човек с установени навици. Отминах подмятането й без коментар. Какво ме интересуваха нейните полковници? Ако иска, можеше да настани и цял офицерски корпус в пансиона си, това изобщо не ме засягаше. Спомена, че трябва да давам прането си навън. Попитах я дали ме помни. „О, да — отвърна ми със съвършено равен глас, — да, разбира се, че те помня.“

Чух стъпките на Клеър по стълбите. Гневът ѝ се беше изпарил и сега тътреше безутешно краката си. Сигурен съм, че и за нея тези словесни престрелки са уморителни. Вратата на спалнята ми беше откряната, но тя не влезе, само ме попита през процепа с апатичен глас дали искам нещо за ядене. Не бях светнал лампите в стаята и дългия, изтънен трапец светлина се беше разлял по линолеума откъм площадката, където стоеше тя, подобно пътека, която води право към детството — нейното и моето. Когато беше малка и спеше в тази стая, в това легло, тя много обичаше да слуша потракването на моята пишеща машина, което идваше от кабинета ми на долния етаж. Успокоителен звук, така беше казала, както когато слушала мислите ми, въпреки че не ми я ясно как слушането на моите мисли може да успокои когото и да било; бих казал точно обратното. О, но колко далечни са сега тези дни, тези нощи. Въпреки всичко не биваше да ми крещи по този начин, както преди малко в колата. Не заслужавам да ми се крещи.

— Татко — обади се пак, вече с нотка на раздразнение в гласа си, — искаш ли да вечеряш или не? — Не ѝ отговорих и тя се махна. Живея в миналото, точно така.

Обърнах се към стената и с гръб към идващата от процепа светлина. Въпреки че колената ми бяха свити, ходилата ми стърчаха извън леглото. Докато се въртях в омотаните чаршафи — никога не успявам да се оправя с усуканото спално бельо — долових полъх от собствения си топъл и вмирисан дъх. Преди болестта на Анна гледах на физическото си тяло с нежно отвращение, както правят повечето хора — гледат така на собствените си тела, не на моето, — с толерантност и по необходимост приемах продуктите на моята, за съжаление, неизбежна човещина, различните зловонни изпарения, изригванията отпред и отзад, гнойните течения, пърхота, потта и другите всеизвестни и всеобщи течове и дори онова, което бардът от Хартфорд старомодно нарича отломките на долницата. Когато обаче тялото на Анна я предаде и тя започна да се бои от него и неговите враждебни възможности, аз развих, по силата на някакъв загадъчен процес на симпатията и пренасянето, пълзящо отвращение към собствената си плът. Не изпитвам това отвращение от себе си непрекъснато, или поне не си давам сметка за него през цялото време, въпреки че по всяка вероятност то си стои и чака, докато остана сам,

нощем, или, да, особено рано сутрин, и тогава се надига край мен като миазма от блатен газ. Освен това развих и някакъв гнуслив интерес към процесите в моето тяло, онези постепенните, например начина, по който косата и ноктите ми не спират да растат, независимо в какво състояние се намирам, каква мъка изживявам. Това ми се струва толкова грубо, толкова нелепо предвид дадените обстоятелства, това неумолимо възпроизвеждане на материята, която е вече мъртва, по същия начин, както животните продължават да ходят по животински си дела, без да се притесняват, без да ги е грижа, че господарят им лежи проснат в изстиналото си легло на горния етаж с отворена уста и изцъклени очи и никога вече няма да слезе, за да ги нахрани с голямата паница, нито ще отвори последната консерва сардина.

Като стана дума за пищеци машини — така, само преди малко споменах моята пищеца машина — снощи в един сън, ето, сега се сетих за него, се опитвах да напиша завещанието си на такава машина, в която обаче липсваше думата I ^[3]. Буквата I , както малката, така и голямата.

Там долу, край морето, тишината на нощта притежава особено свойство. Не знам дали не е плод на моето въображение, искам да кажа, дали аз не внасям това свойство в тишината на стаята, дори на цялата къща, или пък то е нещо като местен ефект, дължащ се на соления въздух може би, или пък най-общо на морския климат. Не си спомням да съм го забелязвал, като бях млад и живеехме във „Фийлд“. Тоест става по-плътна и същевременно куха. Дълго време ми трябваше, нощ след нощ, за да установя на какво ми напомня. Прилича на тишината, която познавам от болничните стаи на моето детство, когато лежах с температура, увит като пашкул под горещата, влажна планина от одеяла, а празнотата биеше по ушните ми тъпанчета като въздуха в батисфера. През онези дни на болестта се падаше особено място, уединено място, където никой друг не можеше да влиза, освен доктора със студения си стетоскоп, от който те полазват тръпки, или майка ти, която слага студената си ръка върху пламналото ти чело. То е място, подобно на мястото, в което чувствам, че се намирам сега, на мили разстояние откъдето и да било, от когото и да било. Мисля и за другите в къщата, за госпожица Вавасур, за Полковника, заспали в

стаите си, а после си казвам, че може да не са заспали, да лежат будни като мен, с навъсени, унили погледи, втречени в оловносиния мрак. Може би единият от тях мисли за другия, защото Полковника има нещо наум по отношение на нашата хазяйка, убеден съм в това. Тя обаче му се присмива зад гърба, не без известно умиление, нарича го не Полковник, а Нашия храбър войник, или граф Гаф. Понякога сутрин очите ѝ са зачервени, като че е плакала цяла нощ. Дали не обвинява себе си за всичко случило се с нея и продължава да тъжи? Какви малки съдове с тъга сме всички ние, плаваме в приглушената тишина през мрака на есенните дни.

За семейство Грейс си мислех най-вече нощем, легнал в тесния си железен креват във вилата под отворения прозорец, заслушан в монотонния дрезгав и нестроен прибой на вълните, в самотния вик на безсънна морска птица, понякога в далечния крясък на дърдавец и в мелодичните джазови стенания на танцовия оркестър в хотел „Голф“, който свиреше последния бавен валс, а майка ми и баща ми се караха в гостната, както правеха винаги, когато смятаха, че съм заспал, зъбеха се един срещу друг със стържещи снишени гласове, всяка нощ, всяка нощ, докато най-накрая една нощ баща ми ни напусна и повече никога не се върна. Но това беше през зимата, някъде другаде и много отдавна. За да не се напругам да подслушвам какво си казват един на друг, аз се разсейвах, като си измислях разни драматични ситуации, в които спасявах госпожа Грейс от голямо и всеобщо бедствие, корабкрушение или опустошителна буря, отвеждах я на безопасно място в една пещера, където за по-голямо удобство се уединявахме на сухо и топло и където — лунната светлина, корабът вече е потънал, бурята е стихнала — аз нежно ѝ помагах да свали прогизналия си бански и загръщах фосфоресциращата голота на тялото ѝ с хавлиена кърпа, след което двамата лягахме, тя отпускате глава върху ръката ми, галеше лицето ми от благодарност и въздишаше, после и двамата заспивахме, тя и аз, обвити от безкрайната мекота на лятна нощ.

В онези дни боговете взеха много да ме занимават. Не говоря за Бог, онзи с главна буква, а за боговете изобщо. Или по-скоро идеята за богове, което ще рече възможността да съществуват. Бях ненаситен читател и доста добре познавах гръцките митове, въпреки че на

героите в тях трудно можеш да им хванеш дирята, толкова често се преобразяваха и толкова различни бяха приключенията им. От тях бях запазил един по необходимост стилизиран образ — грамадни, почти голи скулптурни фигури, целите в изпъкнали мускули и гърди като буре, — съставен главно от платната на големите майстори на Италианския ренесанс, най-вече Микеланджело, а репродукции на тези картини вероятно съм виждал в книга или списание, защото бях точно такъв — винаги нащрек за всякакви илюстрации на гола плът. Разбира се, най-вече еротичните подвизи на тези божествени същества разпалваха въображението ми. Мисълта за цялата тази напрегната и възбудено потръпваща гола плът, напълно невъзпрепятствана, с изключение на мраморните дипли на мантията или някоя полупрозрачна случайно праметната лента — може би случайно, но така обезсърчаващо и благоприлично, както плажният пешкир на Роуз или, дори по-точно, банският костюм на Кони Грейс — насищаха неопитното ми, но вече превъзбудено въображение с мечтания за любов, но най-вече за прегрешенията на любовта, и всичко това неизменно под формата на стръвно преследване, залавяне и агресивно овладяване на обекта. Що се отнася до детайлите в тези боричкания наред златистите пясъци на Древна Гърция, там вече положението ми се изплъзваше. Представях си енергичните тласъци и тръпката на загорели бедра, от които бледите слабини се отдръпваха дори когато се отдаваха, чувах смесените стенания на екстаз и сладостно страдание. Механиката на акта обаче беше извън полето на моите познания. Веднъж, докато се скитах по трънливите пътеки на Канавката, както се наричаше онази част, покрита с храсти от магарешки бодил, която се простира между морския бряг и полето, едва не се спънах в двама души, легнали в пясъчна плитчина, които се любеха, покрити с шлифер. От напористите им движения шлиферът се беше качил върху главите им и изобщо не покриваше долните им части — или може би те го бяха поставили така, предпочитайки да скрият лицата си, по които в края на краищата се разпознават по-лесно, отколкото по задниците си — и тази гледка на двамата там, хълбоците на мъжа, които дълбаеха ритмично между вдигнатите под формата на ядец женски крака, широко разтворени встрани, ме вцепени, нещо заседна в гърлото ми, стегна ме и ме задави, кръвта ми кипна от уплаха и

възбудено отвращение. *Значи това*, помислих си аз, или мисълта сама ми се натрапи, *значи това правят те*.

Любовта между възрастните. Странно, ако речеш да си ги представиш, да си ги представиш как се боричкат в леглата си с олимпийски размери в мрака на нощта под звездите, как се стискат и напъват, как задъхано си шептят нежности, как викат от удоволствие сякаш от болка. Как така успяват да съгласуват тъмните си нощни дела и това, което представляват денем? Това е нещо, което силно ме озадачаваше. Защо не се срамуват от себе си? В неделя сутрин, да кажем, пристигаха в църквата с тела, все още разгорещени от среднощните страсти. Свещеникът ги посреща на входа, те му се усмихват целомъдрено и промърморват някакви невинни слова. Жената топва края на пръстите си в съда със светена вода, смесвайки следите от лепкавите сокове на любовта със светената вода. Под празничните неделни дрехи бедрата им се отъркват сладостно при спомена за изживяната наслада. Коленичат, без да се притесняват от тъжния, укорителен взор, с който статуята на техния Спасител ги гледа от кръста. След неделния обяд по всяка вероятност ще изпратят децата да играят навън и ще се оттеглят в светилището на запердената си спалня, за да го направят пак, без да подозират за втрещеното кървясало вътрешно око на моето въображение, което ги следи с немигащ поглед. Да, такова момче бях. Или по-добре казано, у мен все още съществува една част, която е онова момче, което бях тогава. Иначе казано, животинче с мръснишко подсъзнание. Сякаш другите са други. Ние никога не порастваме. Или поне аз не пораснах.

Денем се скитах край Стейшън роуд с надеждата да зърна госпожа Грейс. Минавах край зелената метална порта, забавях крачка, движех се като сомнамбул и мислено я призовавах да излезе навън, точно както през онзи ден, когато излезе не тя, а мъжът ѝ, и тогава го видях за пръв път, докато тя упорито се криеше вътре. В отчаянието си заобикалях къщата, за да погледам проснатото в градината пране, но и то се състоеше главно от детски дрехи, шорти и чорапи, едно-две неща на Хлое, част от ненужно изрязаното ѝ бельо, и разбира се, развлечените сиви гащи на бащата и веднъж дори неговата шапка с формата на детска кофичка, която беше така защипана, че изглеждаше килната на една страна. Единствената дреха на госпожа Грейс, която някога бях зървал, беше нейният черен бански костюм, увиснал за

презрамките, отпуснат и скандално празен, вече изсъхнал и затова не приличаше толкова на кожата на тюлен, колкото на пантера. Често се заглеждах в прозорците, особено онези на спалнята на горния етаж и един ден бях възнаграден — как само се разтупка сърцето ми! — зад едно матирано стъкло се мерна нещо като голо бедро, което можеше да бъде само нейно. След което обожаваната плът се премести и изведнъж се оказа, че това е косматото рамо на съпруга ѝ, очевидно в клозета, което се пресягаше към рулото тоалетна хартия.

Един ден обаче вратата наистина се отвори, но оттам излезе Роуз и така ме изгледа, че аз сведох поглед и побързах да се отдалеча. Да, Роуз ми имаше зъб от самото начало. И несъмнено още ми има зъб.

Аз обаче бях решен да намеря начин да вляза в къщата, да походя там, където ходи госпожа Грейс, да поседя там, където седи тя, да докосна нещата, които докосва тя. За тази цел трябваше да се запозная с Хлое и брат ѝ. Беше лесно, защото при децата тези неща наистина са лесни, дори за толкова предпазливо дете, каквото бях аз. На тази възраст няма светски разговори, няма ги и ритуалите на любезни опити за сближаване и срещи, а просто трябваше да се натрапиш в полезрението на другия и да чакаш да видиш какво ще стане. Един ден ги видях и двамата да се мотаят пред кафене „Странд“, проследих ги, преди да ме забележат, прекосих пътя по диагонал, излязох точно там, където стояха, и спрях. Майлс, силно съсредоточен, ядеше сладолед, като го ближеше по равно от всички страни, както котка облизва малките си, докато Хлое, която, предполагам, беше привършила нейния, го изчакваше, заела позата на тъпо безразличие, облегната пред прага на кафенето, като с единия си сандал беше стъпила върху горната част на другия, а безизразното ѝ лице беше вдигнато към слънцето. Нищо не казах, нито пък те. Тримата просто си стояхме там, облени от ранните лъчи на слънцето, сред миризмата на водорасли и ванила, както и на онази течност, която в „Странд“ наричаха кафе, докато най-накрая Хлое благоволи да сведе глава, след което изгледа коленете ми и попита как се казвам. Когато ѝ казах името си, тя го повтори, сякаш беше подозрителна монета, която проверяваше със зъби.

— Мордън ли? — каза. — Що за име е това?

Продължихме бавно по Стейшън роуд, Хлое и аз отпред, Майлс зад нас подскачаше, за малко да кажа, по петите ни. Били от града,

осведоми ме Хлое. Не ми беше трудно да се досетя. Попита ме къде сме отседнали. Аз махнах с ръка неопределено.

— Ей там — казах. — Нататък, покрай църквата.

— В къща или хотел?

Колко бързо реагираше. Първо реших да излъжа, да кажа всъщност в хотел „Голф“, но бързо прозрях какво може да ми докара такава лъжа.

— Къща — измънках.

Тя кимна умислено.

— Винаги съм искала да отседнем в къща — рече.

Това не ми подейства утешително. Точно обратното, накара ме да си представя за миг, ала съвсем отчетливо, малката разкривената дървена постройка, нашия клозет сред храстите от лупина, който се виждаше от прозореца на спалнята ми и дори ми се стори, че долавям дървесинния полъх на накъсаните квадрати от вестникарска хартия, забучени върху ръждясал пирон от вътрешната страна на вратата.

Стигнахме до „Сийдърс“ и спряхме пред външната врата. Колата беше паркирана отпред върху чакъла. Изглежда скоро се беше върнала отнякъде, защото двигателят все още изстиваше с тихо цъккане, сякаш в суетата си нещо недоволстваше. Откъм вътрешността на къщата се дочуваха тихите, топящи се карамелени тонове на кралски оркестър, който свиреше по радиото, и тогава си представих как госпожа Грейс и съпругът ѝ танцуват заедно, въртят се плавно покрай мебелите, тя — с отметната назад глава и оголена, изпъната шия, а той сигурно ситнеше до нея на косматите си сатирски копита и се хилеше похотливо в лицето ѝ — беше по-нисък от нея с инч-два, — извадил на показ цялата си редица остри малки зъби, а бледосините му очи са грейнали от напориста сладост. Хлое чертаеше фигури в чакъла с върха на сандала си. По прасците ѝ имаше малки бели косъмчета, но пищялите ѝ бяха гладки и лъскави като мрамор. Изведнъж Майлс подскочи на място като че от радост, но прекалено механично, за да е от радост, по-скоро като пружинено човече, което най-ненадейно се е размърдало, и ме шляпна закачливо по тила с отворена длан, обърна се и с гъгнещ смях чевръсто се покатери по металните пръчки на портата, тупна върху чакъла от другата страна, завъртя се с лице към нас, прегъна колене и лакти като акробат в очакване на полагащите му се овации. Хлое направи физиономия, като изкриви устата си на една страна.

— Не му обръщай внимание — каза тя с тон на раздражено отегчение. — Той не може да говори.

Двамата бяха близнаци. Никога преди това не бях виждал близнаци на живо и затова ги гледах като омагьосан, но и с известна погнуса. Сякаш имаше нещо неприлично в това положение на нещата. Вярно, бяха брат и сестра, поради което не можеше да бъдат съвършено еднакви — самата мисъл за съвършено еднакви близнаци полазваше по гърба ми като тръпка от страховито и потайно вълнение, — но въпреки това между тях сигурно съществуващо ужасно силна близост. Как ставаше това? Все едно да имаш един ум и две тела ли? Ако е така, изглежда ужасно и отвратително. Представете си да знаете някак — отблизо и отвътре — какво представлява тялото на другия, да познавате различните му части, различните му миризми, различните му пориви и подтици. Как, как ли би се чувствал човек? Умирах от любопитство да узная. През един дъждовен неделен следобед в импровизирания киносалон — тук прескачам напред в разказа — седяхме и гледахме филм за двама каторжници в окови, които успяха да избягат, но продължаваха да бъдат оковани един за друг и тогава Хлое, която седеше до мен, се размърда и изсумтя с нещо средно между смях и въздишка.

— Виж ги — прошепна тя, — все едно ние с Майлс.

Това направо ме слиса, почувствах как се изчервявам, добре че беше тъмно. По същия начин можеше да ми сподели далеч по-интимна и срамна тайна. Но именно мисълта за нещо непристойно, което се крие в подобна близост, събуди у мен неистово желание да узная повече, хем желание, хем леко отвращение. Веднъж — това е друг, дори още по-дълъг скок напред в разказа — когато се престраших да помоля Хлое да ми каже съвсем откровено, защото много исках да узная как се чувства човек, какво представлява това състояние на неизбежна близост с брат й — нейното друго аз! — тя се замисли за миг, после вдигна ръце пред лицето си, дланите почти опрени една в друга, но без да се докосват.

— Като два магнита — така каза, — но откъм обратната страна, привличат се и се отблъскват.

След като го каза, потъна в мрачно мълчание, сякаш този път си помисли, че е издала срамна тайна, обърна се с гръб към мен и тогава за момент почувствах нещо като замайване и паника — същото

усещане, както когато задържах дъха си под вода прекалено дълго. Тя винаги всяваше паника, тази Хлое.

Връзката помежду им беше осезаема. Представях си я като невидима тънка нишка от нещо лепкаво и лъскаво, като паяжина или като седефената следа, която охлювът оставя след себе си, като пролазва от едно листо на друго, или пък като стоманена и блестяща жичка, нищо чудно, опъната като струните на арфа или като гарота. Бяха като завързани един за друг, завързани и обвързани. Усещаха нещата по един и същ начин — болки, емоции, страхове. Споделяха едни и същи мисли. Събуждаха се нощем, лежаха заслушани в дишането на другия и знаеха, че са сънували един и същ сън. Не си го разказваха. Нямаше нужда. Знаеха си го.

Майлс беше ням по рождение. Или по-скоро просто никога не беше говорил. Докторите не можеха да открият причината, която да обясни това негово упорито мълчание и си признаваха, че са озадачени или скептични, или и двете. Отначало мислели, че просто се развива по-бавно и че след време ще проговори като всички останали, но годините минавали, а той не проронвал и дума. Дали изобщо притежавал способността да говори, но е избрал мълчанието, това никой не знаел. Дали е ням или предпочита да мълчи, дали предпочита да мълчи или е ням? Възможно ли е да има глас, но да няма желание да го използва? Дали пък не го упражнява нощем в леглото под завивките, като си шепти и се усмихва с онази негова странна усмивка като на пакостливо джудже. Или пък разговаря само с Хлое. Как биха се превивали от смях двамата — допрели чела, обвили ръце около вратовете си — заради удоволствието от споделената тайна.

— Ще проговори, когато има какво да каже — изръмжаваше баща му с типичната си заплашителна бодрост.

Беше ясно, че господин Грейс не се интересува от сина си. Избягваше го, когато може, а най-много мразеше да остава насаме с него. И в това нямаше нищо чудно, защото да останеш насаме с Майлс, беше като да си в стая, в която някой току-що е затръшнал вратата. Неговото безмълвие беше като всепроникваща и пресищаща въздуха еманация. Нищо не говореше, но не беше и тих. Непрекъснато пипаше разни неща, взимаше ги и веднага след това ги захвърляше, вдигаше шум, трополеше. Освен това от гърлото му непрестанно излизаха накъсани сухи цъкащи звуци. Чуваше се как диша.

Майка му се държеше с него отнесено и неопределено. На моменти, докато лъкатушеше през деня си — макар и да не беше закоравяла пияница, тя винаги изглеждаше леко размекната от алкохола, — при вида му тя спираше по пътя си изненадано, сякаш не можеше да се сети кой е, после се намръщваше и усмихваше едновременно по един доста унил и безпомощен начин.

Нито един от родители му не беше научил езика на жестовете и двамата говореха на Майлс с помощта на импровизирана и безцеремонна пантомима, която не приличаше толкова на опит за общуване, колкото на изнервено отпращане, сякаш с едно махване на ръката искаха да го прогонят от погледа си. Въпреки това той разбираше много добре какво му казват, при това често преди да са се доизказали, което още повече ги вбесяваше и те страшно се дразнеха от него. Дълбоко в себе си, сигурен съм, и малко се бояха от него. Но и в това нямаше нищо чудно. Вероятно са имали усещането, че живеят с един не твърде видим и не твърде осезаем полтъргайт.

Що се отнася до мен, макар и да ме е срам да го кажа, или поне би трябвало да ме е срам, онова, на което Майлс най-много ми напомняше, беше едно куче, което имах навремето — неудържим и вечно въодушевен териер, който много обичах, но при определени случаи, когато нямаше хора наоколо, го спуквах от бой, бедният Понго, заради жестокото удоволствие от превъзбудата, която ми доставяше неговият изтерзан лай и умолителни гърчове. Какви пръсти имаше Майлс, като вейки, и какви крехки като на момиче китки! Често ме вбесяваше, защото все ме дърпаше за ръкава, вървеше по петите ми или пък, както обичаше да прави, изневиделица мушваше ухилената си физиономия под мишницата ми, докато най-накрая не се обърна да му прасна един, което не беше никак трудно, тъй като дори тогава бях голям и силен, както и по-висок от него с цяла глава. Но веднъж паднал на земята, възникваше въпросът, какво да правя с него, защото не го ли спра, той мигом се преобръщаше на една страна и отново скачаше на крака, досущ като онези самоизправящи се играчки, които, веднъж разклатени, без усилие възвръщат равновесието си. Тогава сядах отгоре на гърдите му и усещах как сърцето му се блъска в слабините ми, как гърдният му кош се напруга да ме издържи, как опънатата вдлъбнатина под гърдната му кост пърха като птица, а той ми се изсмиваше в лицето, задъхан, оголил влажния си, безполезен

език. Но не изпитвах ли и аз страх от него — в сърцето си или където и да е мястото, обитавано от страха?

Съгласно мистериозните протоколи на детството — деца ли бяхме? според мен би трябвало да има друга дума за онова, което бяхме — те не ме поканиха в къщата си през онзи първи път, когато ги бях пресрещнал пред кафенето „Странд“. Всъщност дори не си спомням точно при какви обстоятелства успях в крайна сметка да се вмъкна в „Сийдърс“. И досега се виждам как след онази първа среща ужасно разочарован се разделих с близнаците пред зелената им порта, а те ме изпратиха с бездушен поглед; после се виждам как през един друг ден вече се намирам в самата светая светих, сякаш по силата на някакъв магически прескок, като онзи на Майлс през оградата, съм успял да преодолее всички препятствия, озовал съм се в гостната и стоя до един като че плътен слънчев лъч с метален блясък, който пада косо, а госпожа Грейс с широка рокля на цветя — светлосиня с потъмносини цветчета, се извъръща от мястото си до масата и ми се усмихва с преднамерена отнесеност, очевидно без да си спомня кой съм, но съзнавайки все пак, че трябва да го направи, което пък показваше, че тази среща вероятно не е била първата ни, когато сме се видели лице в лице. Къде беше Хлое? Къде беше Майлс? Защо бях оставен насаме с майка им? Тя ме попита дали не искам нещо, чаша лимонада, може би. „Или — каза, а в гласа ѝ долових отчаяние — ябълка?“. Поклатих глава. Нейната близост, самият факт, че беше там, ме разтреперваше от вълнение и от някаква неясна тъга. Кой може да познава болките, които пронизват сърцето на едно малко момче? Тя килна глава на една страна, леко озадачена, но същевременно и развеселена, несъмнено от безмълвното напрежение на моето присъствие. Сигурно съм приличал на нощна пеперуда, която пърха неистово пред пламъка на свещта или може би дори като самия пламък, тръпнец в собствената си поглъщаща го горещина.

Какво правеше там на масата ли? Подреждаше цветя във ваза — това не е ли твърде претенциозно? В спомените ми се явява едно разноцветно петно за онзи момент, блещукането на пъстра светлина, където ръцете ѝ се носят във въздуха. Нека остана още известно време тук с нея, преди да се появи Роуз, преди Майлс и Хлое да се върнат откъдето са били, преди нейният приличен на козел съпруг да нахлуе в картината; и без това скоро ще бъде изместена встрани от пулсиращия

център на моето ухажване. Колко силно блести този слънчев лъч. Откъде ли идва? Отблясъците му са като в църква, като че ли, колкото и да е невъзможно, се спускат от някакъв прозорец-розетка високо над нас. Оттатък тлеещата слънчева светлина се простира спокойният сумрак на вътрешността на къщата в летен следобед, където паметта ми търси да напипа детайли, твърди предмети, компоненти на миналото. Госпожа Грейс, Констънс, Кони продължава да ми се усмихва по онзи разсеян начин, който, сега като се замисля, е начинът, по който тя съзерцаваше всичко, сякаш не беше съвсем убедена в твърдата монолитност на света и очакваше всеки момент — вихрено, чудодейно и ужасно смешно — той да се превърне в нещо съвършено различно.

По онова време бих казал, че е красива, ако изобщо имаше човек, пред когото можех да споделя подобно мнение, но предполагам, че всъщност не беше. Беше доста ниска и набита, имаше пълни и зачервени ръце, освен това и някаква издутина на върха на носа си, както и два тънки, проскубани кичура руса коса, които пръстите ѝ непрекъснато завиваха зад ушите, а те отново се измъкваха и падаха напред, бяха по-тъмни от останалата коса и имаха леко мазен оттенък като блясъка на импрегниран дъб. Вървеше с леко прегърбена, провлачена походка, сякаш премаляла, мускулите на бутовете ѝ потрепваха под ефирната материя на лятната ѝ рокля. Миришеше на пот, на крем за лице и много леко на мазнина за готвене. С други думи просто жена, при това майка. Но макар да беше толкова обикновена, за мен тя бе далечна и непостижимо желана като бледата дама от някоя рисунка с книга в ръка и приятел еднорог. Не, не, би трябвало да съм по-честен пред себе си, макар и още дете, макар и още новак в романтичните дела. В моите очи тя не беше бледа дама, нито дама от някоя рисунка, а напълно реална, месеста, почти ядивна жена. И това бе най-забележителното нещо у нея — че беше едновременно дух, плод на моето въображение и жена от неизбежната плът и кръв, от жили, мускули, мускус и мляко. Моите сънища до този момент, които едва ли можеха да се нарекат прилични, за това, как я спасявам и страстно ухажвам, вече се бяха превърнали в развихрени фантазии, съвсем като истински, но безнадеждно лишени от съществени подробности — как тя ме завладява, обладава ме чувствено, как падам на земята под нейната топла тежест, как ме търкаля, как ме възсяда,

как ме мачка между бедрата си, затиснала ръцете ми върху гърдите, да не мога да мърдам, цялото ми лице пламнало — едновременно неин демоничен любовник и нейно дете.

Понякога образът ѝ изникваше пред мен неканен, като вътрешен дух, подобно онези, които се съвкупяват със спящи мъже, и тогава в мен лумваше ненаситен копнеж и изгаряше цялото ми същество. Веднъж, в зеленикавия здрач след дъжд, с един клинообразен, влажен слънчев лъч, проникнал през прозореца, с невъзможната и крайно неуместна песен на дрозда отвън сред прогизналата лупина, се бях проснал по корем в леглото си, до болка пропит от неутолима страст — тя, тази страст витаеше като ореол над образа на моята любима, като я обгръщаше отвред, но никъде не успяваше да я фокусира, — когато тялото ми се разтресе в плач — обилни, шумни, раздиращи ме, напълно неконтролируеми ридания. Майка ми ме чу и влезе в стаята, но, крайно нетипично за нея, не каза нищо — по-скоро очаквах грубиянски разпит, последван от плесница, — само вдигна възглавницата, която под напора на неистовите ми мятания в леглото, беше паднала на пода, и след много кратко колебание отново излезе, като затвори вратата след себе си безшумно. За какво ли бе решила, че плача, почудих се, както се чудя и сега. Дали беше успяла по някакъв начин да различи моята нетърпимо болезнена любовна мъка, дали беше успяла да разбере за какво става дума? Не можех да повярвам. Как би могла, тя, която ми беше просто майка, да разбира нещо от тези бурни страсти, които ме раздираха отвътре и аз безпомощно висях, разпънат между небето и земята, а крехките криле на моите чувства бяха опърлени и прогорени от безмилостния пламък на любовта? О, мамо, колко малко те разбирах, защото си мислех, че ти нищо не разбираш.

Ето ме отново в онзи миг на блаженство, който ненадейно се оказа центърът на света, със снопа слънчеви лъчи и онези загнили цветя — ароматен грах ли? — изведнъж ми се привидя растението ароматен грах — с русата госпожа Грейс, която ме черпи с ябълка, която обаче не се виждаше, и всичко за малко да бъде прекъснато от зловещото стържене на зъбни колела и страховитото разтърсване на пода, от което ти се свива стомахът. Всевъзможни неща взеха да се случват едновременно. Отвън, през отворената врата се вмъкна малко черно рунтаво куче — неизвестно как, но сега действието се премести

от гостната в кухнята — ноктите му почукваха френетично по пода от смолист бор, сякаш удари от игра на кегли. В устата си носеше топка за тенис. Веднага след него се появи Майлс, който го преследваше, както и Роуз, която преследваше Майлс. Той обаче се спъна, или се престори, че се спъва в прегънатия килим, залитна напред, но после чевръсто се праметна през глава и отново се изправи на крака, като едва не блъсна майка си, а тя нададе вик, в който се долови смесица от уплаха, досада и раздразнение — „За бога, Майлс!“ — докато кучето, увисналите му уши пошляпваха шумно, промени курса си и се завря под масата, като продължаваше да стиска топката между ухилените си зъби. Роуз понечи да го докопа, но животинчето се сви встрани и ѝ се изплъзна. Ето че през една друга врата обаче, досущ като самия Дядо Хронос, влезе Карло Грейс по шорти и сандали, с голяма плажна кърпа, праметната през раменете, върви с косматото си шкембе напред. Като зърна Майлс и кучето, веднага се направи на страшно ядосан, тропна заплашително с крак, при което кучето изпусна топката и заедно с момчето изфирясаха през вратата така светкавично, както се бяха и появили. Роуз се изсмя — пискливо, радостно изцвилване, — хвърли моментален поглед към госпожа Грейс и прехапа устна. Вратата се затвори с трясък и в същото време ѝ отговори ехото на друга една затръшната врата от горния етаж, където водата в тоалетната беше пусната преди миг и сега последва серия от шумно даване, клокочене и гъргорене. Топката, която кучето беше изпуснало, се изтърколи бавно, цялата олигавена, и се спря по средата на пода. В този миг господин Грейс ме видя, един непознат — сигурно беше забравил онзи ден с намигването, — направи гримаса, която говореше за закъсняла реакция, отметна глава назад, изкриви лицето си на една страна и ме погледна озадачено, като плъзна поглед по билото на носа си. Чух, че Хлое слиза по стълбите, сандалите ѝ шляпаха по стъпалата. Но още преди да влезе в стаята, госпожа Грейс ме представи на съпруга си — мисля, че това беше първият път в живота ми, когато ме представяха официално на някого, въпреки че се наложи сам да кажа името си, тъй като госпожа Грейс не го беше запомнила — и той хвана ръката ми да се здрависа с престорена тържественост, като ме нарече „скъпи ми сър!“, имитирайки говора кокни, след което заяви, че всеки приятел на неговите деца е винаги добре дошъл „в скромния ни дом“. Хлое забели очи и потрепери с нескривано отвращение. „Стига,

татко!“ — изсъска му през зъби, а той, като се престори, че много го е страх от нея, пусна ръката ми, метна пешкира върху главата си, приведе се и напусна стаята на пръсти, като току изцвърчаваше като прилеп, уж стреснат и объркан. Госпожа Грейс си запали цигара. Хлое, без дори да погледне към мен, прекоси стаята и излезе след баща си. „Трябва да ме закараш... Трябва да отида...“ — Вратата на колата се затръшна, двигателят се включи, огромните гуми смачкаха чакъла. — „По дяволите!“ — ядоса се Хлое.

Госпожа Грейс се беше привела над масата — онази, върху която стоеше ароматният грах, защото по силата на някакво вълшебство ние отново се намирахме в гостната, — пушеше цигарата си по начина, по който го правеха жените тогава, едната ръка сгъната през кръста, а лакътя на другата — подпрян в скупчената ѝ длан. Повдигна вежда към мен, усмихна ми се малко тъжно и полушеговито, сви рамене и махна едно парченце тютюн от долната си устна. Роуз се наведе, сбърчи нос и много неохотно хвана олигавената топка между палеца и показалеца си и я вдигна от земята. Навън клаксонът се обади закачливо на два пъти, след което чухме как колата потегли. Кучето лаеше разярено, искаше да го пуснат обратно в къщата, за да си вземе топката.

Между другото, това куче повече не го видях. На кого би могло да бъде?

Странно усещане за лекота, за, как да кажа, летливост. Отново излезе вятър, задуха, сякаш се канеше да извие буря и по всяка вероятност това бе причината за особената замаяност, която чувствам. Защото винаги съм бил податлив на въздействието на времето. Като дете обичах да се свивам на кълбо до радиото през зимните вечери и да слушам морския бюлетин за времето, и тогава си представях всички онези безстрашни морски вълци в лапите на силния югозападен вятър, които се борят с вълни, по-високи и от цяла къща, някъде във Фогър, Дишър, в Джодъръл Банк или както там се наричат всички останали безбрежни води. Това усещане продължи да ме преследва и като възрастен, вече заедно с Анна в нашата прекрасна стара къща между хълмовете и морето, когато есенните хали беснееха в комина, а вълните заливаха диги и вълноломи с кипнала бяла пяна. Преди да се

отвори бездната под краката ни през онзи ден при господин Тод и неговите помещения — в които, сега като се замисля, витаеше атмосферата на зловещо лъскав бръснарски салон, — често се улавях да размишлявам колко много от хубавите неща в живота са ми били дадени даром. Ако някой бе попитал онова момче, замечтано до радиоапарата, какъв иска да стане като порасне, онова, което в крайна сметка станах, би било малко или много това, което би описал и той, независимо от многобройните спънки, в това съм сигурен. Направо невероятно, така си мисля, дори имайки предвид сегашното ми страдание. Та няма повечето мъже не са разочаровани от съдбата си, няма не креят безмълвно оковани в собственото си отчаяние?

Чудя се дали и други хора, когато са били малки, не са имали тази представа, едновременно смътна и конкретна, за това, какви ще станат като пораснат. Не говоря за надежди и възжелания, за мъгляви амбиции и други подобни. От самото начало съм бил свършено точен и съвсем наясно в очакванията си. Никога не съм искал да ставам машинист или голям изследовател и пътешественик. Когато надничах с копнеж през мъглите на твърде реалното тогава към блаженството на въображаемото сега, както вече казах, бях предвидил съвсем безпогрешно бъдещия си аз — човек с умерени интереси и почти никакви амбиции, който си седи в стая като тази, в моя си капитански стол, приведен над малката масичка, точно по това време на годината, която клони към своя край, в ширини с мек климат, листата прошумоляват навън, светлината на деня гасне едва доловимо и с всяка изминала вечер уличните лампи светват малко по-рано. Да, точно така си представях моя живот като възрастен — нещо като дълго циганско лято, състояние на пълен покой, на тихо безразличие, когато вече от суровата близост на детството няма да е останало нищо непоносимо, когато всички неща, които са ме озадачавали като малък, са вече ясни, всички загадки разбулени, всички въпроси с намерени отговори и моментите ще капят и отминават почти незабелязано, златиста капка подир златиста капка, към финала, почти незабелязано, към последното приключване на сметките.

Разбира се, имаше неща, които момчето, което бях тогава, не можеше да си позволи да предвиди в своите нетърпеливи очаквания, дори да е било в състояние да го направи. Загуба, печал, мрачни дни и

безсънни нощи, такива изненади по принцип не се отпечатват върху фотографската плака на пророческото въображение.

Но ето че когато разглеждам нещата отблизо, виждам, че моята версия за бъдещето, която си бях изградил като момче, носи в себе си странно старинен отблясък. Светът, в който живея сега, трябваше да бъде, според тогавашните ми представи, въпреки цялата ми прозорливост, различен от това, което е в действителност, но съвсем малко по-различен; във всеки случай там трябваше да шестват същите широкополи меки шапки и вълнени пардесюта тип „Кромби“^[4], големите квадратни автомобили с крилати израстъци, щръкнали от капака на мотора. Откъде съм знаел подобни неща, че да успея да ги видя така картинно? Според мен станало е така — тъй като не съм бил в състояние да предвидя как точно ще изглежда бъдещето, но съм бил сигурен, че в него аз ще бъда личност с известна значимост, по всяка вероятност съм го обзавел с капаните на успеха, така както съм ги наблюдавал у известните мъже в нашия град, докторите и адвокатите, провинциалните индустриалци, за които баща ми смирено превиваше гръб, както и у малкото останали представители на протестантската аристокрация, които продължаваха да оцеляват в големите си имения по гористите склонове, недалеч от градския хинтерланд.

Не, и това не е. Това не може да бъде обяснението за благороднически отживялата атмосфера, наситила представите ми за бъдещето. Точните образи, които бях таил за себе си, вече като пораснал — седнал, да речем, с костюм от три части на тънки райета, килната на една страна мека шапка, на задната седалка на моя Хъмбър Хоук с шофьор, коленете ми завити с одеяло — са били пропити, давам си сметка за това, от онази посърнала, уморена от света елегантност, от онази недъгава самоувереност, която свързвах, или поне сега свързвам, с времето преди моето детство, онази недалечна древност, която беше, разбира се, иска ли питане, светът между двете войни. Така че онова, което в същност съм предвидил за в бъдещето, ако изобщо може да се говори за същност, е картина не на нещо друго, а на едно въобразено минало. Аз, така да се каже, не толкова съм очаквал бъдещето, колкото съм изпитвал носталгия по него, тъй като онова, което в моите представи трябваше да дойде, в действителност си беше вече отишло. И най-ненадейно чак сега това изведнъж ми се стори много важно.

Дали наистина бъдещето съм очаквал с нетърпение аз, или нещо отвъд бъдещето?

Истината е, вече всичко започваше да се слива в едно — минало и възможно бъдеще, и невъзможно настояще. През пепеливите седмици на дневни страхове и нощни ужаси, още преди Анна най-накрая да бъде принудена да признае неизбежността на господин Тод, на неговите инжекции и илачи, аз като че ли се бях озовал вече в здрача на долната земя, където беше почти невъзможно да различиш сънувано от видяно, тъй като и двете бяха изтъкани от една и съща проницаема, тъмна и кадифена материя, където се носех насам-натам в състояние на трескава летаргия, сякаш не Анна, а аз бях обречен скоро да се превърна в още една от вече и без това безбройните сенки. Нещо като ужасяваща версия на онази мнима бременност, която бях изживял, когато Анна разбра, че е бременна с Клеър; сега обаче ми се струваше, че страдам от мнима болест заедно с нея. Навсякъде виждах поличби на тленността. Измъчвах ме всевъзможни съвпадения; отдавна забравени неща ненадейно изскачаха в паметта ми; изникваха предмети, които от години смятахме за изгубени; животът ми сякаш шестваше пред мен, не в един миг, както разправят, че ставало с удавниците, а в нещо като ленива конвулсия, която се изпразва от тайните си и от ежедневните си мистерии в подготовка за мига, в който трябва да се кача на черната лодка по засенчената река с таксата от една монета — студена във вече изстиващата ми ръка. Но колкото и странно да изглеждаше това въображаемо място за отпътуващи, то не ми беше съвсем непознато. При един случай в миналото, в момент на необясним екстаз или някакво увлечение, вероятно в моя кабинет, на писалището, потопен в думи, колкото и незначителни да са те, защото понякога дори второстепенните писатели са осенени от вдъхновение, усетих как пробивам мембраната на обичайното съзнание и изпадам в друго състояние, такова, което няма име, където обикновените закони не са в сила, където времето напредва различно, ако изобщо напредва, където не съм нито жив, нито другото, обратното, но въпреки това се чувствам по-ярко присъстващ, отколкото когато и да било в онова, което наричаме, защото така трябва, реален свят. Дори и много години преди това, застанал например заедно с госпожа Грейс в онази огряна

от слънцето гостна, или пък седнал до Хлое в сумрака на киносалона, се чувствах и там, и не там, и себе си, и като дух, завърнал се от оня свят, изолиран в момента и в същото време сякаш се носех трескаво като пред отпътуване. Вероятно целият живот не е нищо друго, освен една дълга подготовка за напускането му.

За Анна, докато беше болна, най-лошото бяха нощите. И това трябваше да се очаква. Толкова много неща трябваше да се очакват сега, когато последната неочакваност беше дошла. В мрака цялата бездиханна скептичност на деня — *не е възможно това да се случва точно с мен!* — у нея отстъпваше пред едно тъпо и непреклонно удивление. Докато лежеше будна до мен, усещах страха ѝ като нещо почти физическо, въртеше се равномерно у нея, като динамо. Имаше моменти, когато се изсмиваше на глас в тъмнината — смях, който издаваше внезапно осенилото я искрено недоумение от бедата, в която се беше озовала така безжалостно и срамно. През повечето времето обаче лежеше притихнала в своята половина на леглото, свита на кравай като някой изгубил се пътешественик в палатката си, полуунесена, полузамаяна, полубезразлична, поне така изглеждаше, пред вероятността за оцеляване или гибел. До този момент всичките ѝ преживявания са били временни. Мъката се е уталожвала, макар и с течение на времето, радостите са се превръщали в установени навици, тялото ѝ се беше излекувало от много дребни оплаквания. Това обаче, това сега беше нещо абсолютно, необичайно и окончателно, но въпреки това тя не можеше да го осъзнае, да го приеме. Ако имаше болка, така ми казваше, това поне би удостоверявало автентичността, би ѝ напомняло, че случващото се с нея е по-реално от реалността, която е познавала до този момент. Но тя нямаше болки, не още; само онова, което сама описваше като общо състояние на възбуда, нещо като вътрешно кипене, сякаш клетото ѝ, озадачено тяло дращи вътре в себе си, отчаяно се мъчи да се защити срещу нашественика, който беше успял да направи тайния си пробив и лъскавите му черни щипци вече щракаха и гризяха.

През тези безкрайни октомврийски нощи, когато лежахме един до друг в мрака, рухнали статуи на самите себе си, търсехме изход от непоносимото настояще в единственото възможно друго време, в миналото, и още по-точно — в далечното минало. Припомняхме си нашите първи дни заедно, като се доуточнявахме един друг,

поправяхме се, помагахме си взаимно, като двама старци, заклатили се под ръка край стената на град, в който някога, много отдавна са живели.

Най-често си припомняхме мъгловитото лондонско лято, когато се срещнахме и оженихме. За пръв път зърнах Анна на едно парти в нечий апартамент през непоносимо душен следобед, когато всички прозорци бяха отворени, а въздухът отвън — син от автомобилните газове — беше понесъл клаксоните на отминаващите автобуси, които звучаха нелепо и наподобяваха сирени за мъгла наред шума и сумрака на препълнената стая. Първо привлече вниманието ми с размерите си. Не че беше много едра, но беше направена в мащаб, по-различен от този на която и да е друга жена, която бях познавал до този момент. Широки рамене, големи ръце, големи крака, онази огромна глава с корона от гъста тъмна коса. Стоеше между мен и прозореца, с дрехи от нещо като тензух и по сандали, разговаряше с друга жена по онзи неин начин — едновременно съсредоточено и отнесено, като мечтателно навиваше кичур коса около пръста си, и за миг окото ми не успя да ги улови на фокус, защото ми се стори, че от двете Анна, тъй като беше по-високата, би трябвало да е по-близо до мен, отколкото другата, с която разговаряше.

О, тези купони, по онова време нямаха край. Сега, когато мислено се връщам назад, винаги си представям как двамата пристигаме, спираме заедно на прага за миг, ръката ми обгърнала талията ѝ и през тънката коприна напипва онази дълбока и хладна вдлъбнатина там, още усещам дивата ѝ миризма в ноздрите си и топлата ѝ коса до бузата си. Колко ли внушително сме изглеждали, ние двамата, при влизането — по-високи от всички други, погледът ни зареян над главите на останалите, като че ли в някакъв далечен красив изглед, който само ние сме били привилегировани да зърнем.

По онова време тя се опитваше да пробие като фотограф, правеше потискащи етюди на зазоряване — целите сажди и студено сребро — в някои от най-мрачните кътчета на града. Искаше да работи, да прави нещо, да бъде някой. Ист Енд я привличаше, Брик Лейн, Спитълфийлдс — такива места. Аз обаче не гледах сериозно на тези нейни занимания. А вероятно трябваше. Тя живееше с баща си в апартамент под наем в тъмночервена сграда — с цвят на черен дроб, — в едно от онези неприветливи затънтени места, недалеч от Слоун

Скуеър. Беше огромен апартамент с поредица просторни стаи с високи тавани и високи прозорци, които сякаш извъръщаха своя стъклен поглед от гледката на хора, които се разхождаха напред-назад между тях. Нейният баща, старият Чарли Вайс — „Не се безпокой, не е еврейско име“ — веднага ме хареса. Бях млад, едър и стеснителен и моето присъствие сред тези тежкарски помещения с позлата го забавляваше. Той беше дребен веселяк с малки деликатни ръце и малки крака. Гардеробът му ме смайваше — безкрайни костюми от Савил Роу^[5], ризи от „Шарве“, всичките копирени в кремаво, бутилково зелено и аквамарин, цели дузини чифтове ръчно изработени миниатюрни обувки. Главата му, която през ден предоставяше на Тръмпърс, за да бъде обръсната — космите, твърдеше той, са все едно козина и никое човешко същество не бива да ги търпи, — представляваше съвършено полирано яйце, освен това носеше големи очила с тежки рамки, които по онова време бяха на мода сред магнатите — със завити краища зад ушите и стъкла с размера на малка чинийка, през които неспокойните му наблюдателни очи шареха с нахалното любопитство на екзотични рибки. Не можеше да стои на едно място, ту скачаше на крака, ту сядаше, после отново рипваше, и под онези високи тавани приличаше на малък лъскав орех, който дрънчи и подскача в прекалено голямата си черупка. При първото ми посещение той гордо ме разведе из апартамента, показа ми картините си, до една от стари майстори, поне така си въобразяваше, гигантският телевизор се намираше в орехов шкаф, виждаше се бутилка „Дом Периньон“, както и кошница с изящно подредени и нестavaщи за ядене плодове, която му беше изпратена същия ден от негов бизнес съдружник — Чарли нямаше приятели, партньори, или клиенти, а само съдружници. Лятна светлина, гъста като мед, се процеждаше през високите прозорци и огряваше десенираните килими. Анна седеше на канапето, подпряла брадичка в ръката си, сгънала единия крак под себе си, гледаше равнодушно, докато аз се мъчех да се докарам пред нейния абсурден, дребен баща. За разлика от повечето дребни хора, той изобщо не се притесняваше от нас големите, дори като че масивната ми фигура му вдъхваше увереност и той непрекъснато се притискаше към мен почти галовно; имаше моменти, докато ни запознаваше с лъскавите плодове на успеха си, когато ми се струваше, че може най-ненадейно да скочи и да се настани удобно в обятията ми. Когато спомена „търговски

интереси“ за трети път, осмелих се да го попитам за какъв бизнес става дума, при което той се обърна, изгледа ме с най-чистосърдечна прямота през двата блестящи глобуса на аквариума си:

— Тежко машиностроене — отговори, като все пак успя да сдържи смеха си.

Чарли гледаше на живота си с нескривано възхищение и с известно недоумение от факта, че е успял да се измъкне сух толкова лесно с толкова много. Беше мошеник, по всяка вероятност опасен мошеник, напълно доволен и безразсъдно безнравствен. Уважението на Анна към него беше едновременно любящо и малко печално. Как е възможно такъв дребен мъж да има такава огромна дъщеря, за мен си оставаше загадка. Колкото и млада да беше, тя повече приличаше на всеопрощаваща майка, а той — на своенравен и преуспяващ мъж-дете. Майка ѝ починала, когато Анна била на дванайсет години, и оттогава баща и дъщеря се борели с живота като двойка авантюристи от деветнайсети век — примерно странстващ комарджия и неговото момиче-алиби. В апартамента имаше купони поне два-три пъти седмично, шумни събирания, по време на които шампанското се лееше като бълбукаща, искряща и леко гранясала река. Една вечер в края на същото това лято двамата се връщахме през парка — обичах да вървя с нея по мрак през прашните сенки на дърветата, които вече се разшумоляваха с онзи плачлив, сух, хартиен шепот, който предвещава есента — и още преди да излезем на улицата, вече чухме врявата от пиянския гуляй в апартамента му. Анна сложи ръка върху моята и двамата спряхме на място. Нещо във вечерния въздух говореше за мрачно обещание. Обърна се към мен, хвана едно от копчетата на сакото ми между палеца и показалеца си и взе да го върти напред-назад, сякаш беше шайбата на заключен сейф, и тогава по обичайния си мек и леко разсеян начин ми предложи да се оженя за нея.

През цялото това лято на очакване, замъглено от омарата на нетърпима горещина, аз като че ли едва си поемах дъх, като скачач, застанал на най-високата платформа над мъничък квадрат от синя вода някъде долу, много ниско долу. И ето че в този миг Анна ме подкани със звънкия си глас — скачай, скачай! В днешно време, когато само най-ниските съсловия на дребната аристокрация благоволяват да се

женят, а всички останали се събират с партньор, като че животът е танц или търговска сделка, може би на човек му е трудно да си даде сметка, колко шеметен скок представляваше това навремето — да се сгодиш и ожениш. Аз се хвърлих в порочния свят на Анна и баща ѝ, като че скочих в друга атмосфера, фантастична и измислена, където правилата, такива каквито ги познавах, не важаха, където всичко блестеше и нищо не беше истинско, или пък беше истинско, но изглеждаше фалшиво като подноса със свършените плодове в апартамента на Чарли. Ето че бях поканен да стана обитател на тези вълнуващи и чужди дълбини. Онова, което Анна ми предложи в сумрака на онази прашна лятна вечер на ъгъла на Слоун стрийт, не беше толкова брак, колкото шанс да осъществя една фантазия за самия себе си.

Самата сватба се състоя в огромна раирана палатка в неочаквано просторния заден двор на къщата. Беше през един от последните дни на горещата вълна това лято и въздухът, сякаш издраскано стъкло, изглеждаше като напукан от отблясъците слънчева светлина. През целия следобед дълги лъскави автомобили спираха отпред и стоварваха още и още гости, прилични на чапли дами с огромни шапки и момичета с бяло червило и бели кожени ботуши до коленете, разгулни господа с костюми на тънки райета, деликатни млади мъже, които стояха нацупени и пушеха трева, както и по-незначителни типове, които мъчно се поддаваха на квалификация, съдружници на Чарли, мазни, издокарани, наблюдателни и сериозни с елегантни костюми и ризи с разноцветни яки, с шпиц обувки до глезените, отстрани с ластичен плат. Чарли подскачаше сред всички тях, синкавото му теме лъснало, а гордостта се лееше от него като пот. По-късно през деня групичка топлооки, тежкоподвижни, притеснителни пълни мъже с кофии на главата и безупречно бели джелаби се присъединиха към нас като ято гълъби. Още по-късно една трътлеста вдовица с шапка на главата, доволно пияна, тупна на земята и се наложи да бъде изнесена на ръце от собствения ѝ шофьор с каменна физиономия. Когато светлината в дърветата се сгъсти и сянката на съседната къща започна да прихлупва градината като врата на люк и последните пияни двойки в ярките си като на клоун дрехи все още влачеха крака по импровизирания дансинг в последния танц с глави, отпуснати върху раменете на партньора, със затворени очи или

притварящи се клепки, ние с Анна застанахме в раздърпаните краища на тази гледка и ето че неизвестно откъде изригна тъмна експлозия от скорци и прелетя ниско над палатката, а крилете им вдигнаха шум, който приличаше на внезапно избухнали овации — темпераментни и саркастични.

Нейната коса. Изведнъж се сецам за косата ѝ, дългите тъмни лъскави къдри, които падаха назад от челото, бухнали от двете страни на лицето ѝ. Дори когато беше вече на средна възраст, нямаше и едни побелял кичур в нея. Връщахме се от болницата един ден, когато тя взе част от косата си от рамото, приближи я близо до очите си и намръщено започна да я разглежда косъм по косъм.

— Има ли птичка, която да се нарича плешивочела? — попита тя.

— Има белочела — отвърнах ѝ предпазливо, — но не е точно птичка. Защо питаш?

— Очевидно до месец-два ще остана съвсем без коса.

— Кой ти каза?

— Една жена в болницата, която вече е минала курса на лечение, който ми предстои. Беше свършено плешива, така че предполагам знае. — Известно време остана загледана в къщите и магазините, които се нижеха покрай прозореца на колата, сякаш се прокрадваха съвсем равнодушно, после пак се извърна към мен.

— Какво е това белочела?

— Кокошка.

— А! — изсмя се тя. — Когато косата ми опада, с Чарли ще си бъдем лика-прилика.

Така и стана.

Той умря, старият Чарли, от мозъчен кръвоизлив само няколко месеца след като се оженихме. Анна наследи всичките му пари. Не бяха чак толкова много, колкото очаквах, но все пак бяха доста.

Странното нещо, едно от странните неща във връзка с моята страст по госпожа Грейс, бе, че се изпари почти в същия миг, когато достигна онова, което можеше да се смята за апогей. Случи се следобеда в деня на пикника. По онова време ходехме навсякъде заедно — Хлое, Майлс и аз. Как само се гордеех, че ме виждат с тях, с

тези божества, защото, разбира се, аз ги смятах за богове, толкова различни бяха от всички, които бях познавал до този момент. Моите предишни приятели от „Фийлд“, където вече не играех, ме намразиха заради това дезертъорство. „Сега прекарва цял ден с нафуканите си нови приятели“, чух майка ми да казва един ден на майката на един от тях. „Знаеш ли, момчето им — сниши глас и добави — не може да говори.“. На мен обаче ми викаше защо не си направя устата пред тези Грейс да ме осиновят. „Нямам нищо против — така ми казваше. — Тъкмо няма да се мотаеш в краката ми.“. След което се обърна към мен със спокоен, суров и немигащ поглед — същия, с който често ме даряваше, след като баща ми се махна, сякаш искаше да каже *Предполагам, не ти си следващият, който ще ме предаде.* Предполагам, че бях.

Моите родители не се бяха запознали с господин и госпожа Грейс, нито пък имаха подобно желание. Хората, обитаващи нормалните къщи, не общуваха с хората от малките вили, а ние не го и очаквахме. Ние не пиехме джин, при нас не пристигаха гости за уикенда, нито имахме пътни карти на Франция, небрежно оставени на показ под задното стъкло на автомобилите — всъщност малцина във „Фийлд“ притежаваха автомобил. Социалната стълбица на нашия летен свят беше толкова твърдо установена и трудна за изкачване, колкото е зикуратът. Няколкото семейства, които притежаваха летни резиденции стояха на върха, после идваха онези, които можеха да си позволят да отседнат в хотел — „Бийч“ беше за предпочитане пред „Голф“, — следваха онези, които взимаха къщи под наем и най-накрая бяхме ние. Хората, които живееха там цяла година, не влизаха в тази йерархия — това бяха общо взето селяните, такива като Дуигнан, мандраджията, или глухият Колфър, дете събираше изгубени топки за голф, или пък двете стари моми протестантки, които живееха в Айви Лодж, или онази францужойка, която стопанисваше тенискортовете и за която разправяха, че редовно се сношава с немската си овчарка, всички те бяха в друга категория и присъствието им не беше повече от размит фон на нашите далеч по-напрегнати и огрени от слънцето дела. Това, че бях успял да пропълзя от основата на тези стръмни социални стъпала чак до нивото на семейство Грейс, приличаше — подобно тайната ми страст по Кони Грейс — на отличителен знак, за това, че

единствен съм бил призван сред толкова много неизбрани. Боговете ме бяха набелязали за техен любимец.

Пикникът. През въпросния следобед пътувахме в пъргавата кола на господин Грейс, изминахме цялото разстояние успоредно на Канавката чак до мястото, където свършваше павирания път. Усетих леко чувствена нотка в самото начало и това беше допирът до голата, непокрита кожа на седалката, залепнала за долната част на бедрата ми, които се показваха от шортите. Госпожа Грейс седеше отпред до съпруга си, полуобърната към него, поставила лакът върху своята облегалка, така че пред мен се разкриваше цялата гледка на подмишницата ѝ, с вълнуващо наболи косъмчета, и дори долавях, от време на време, когато вятърът откъм прозореца духваше в лицето ми, мирис от потната ѝ плът с аромат на цибетин. Беше облечена с дреха, която, предполагам, че дори и в онези далеч по-свенливи дни, се е наричала — с графична точност и откровеност — оглавник — бяло парче плат без презрамки, прилепнало по тялото, което много ясно разкриваше извивката на тежките ѝ гърди. Носеше слънчевите си очила с бели рамки като на филмова звезда и пушеше дебела цигара. Възбуждах се, като я наблюдавах как дълбоко всмуква дима, после устата ѝ оставаше отворена за миг и леко изкривена на една страна, а гъстата струйка дим увисваше неподвижно между двете ѝ восьъчно лъскави алени устни. Ноктите на ръцете ѝ също бяха лакирани в ярък кървавочервен цвят. Седях на задната седалка точно зад нея, а Хлое беше по средата между Майлс и мен. Горещото кльоцаво бедро на Хлое беше небрежно притиснато в крака ми. Брат и сестра бяха заети с една от техните лични безсловесни схватки, като непрекъснато се боричкаха, дърпаха, гърчеха, блъскаха, щипеха и се опитваха да се ритат по кокалчетата в тясното пространство между двете седалки. Така и не успях да проумея какви са правилата на тези техни игри, ако изобщо такива имаше, въпреки че винаги завършваха с победител, в повечето случаи Хлое. Спомням си, и досега изпитвам жалост за клетия Майлс, първия път, когато се случи да наблюдавам една от техните игрички, или по-скоро двубои. Беше дъждовен следобед и бяхме затворени вътре в „Сийдърс“. Какво наказание само беше дъждовният ден за нас, децата! Близнаците се бяха настанили на пода в гостната, седнали върху петите си с лице един към друг, с допрени колена, гледаха се изпитателно в очите, пръстите на ръцете им бяха

сключени, поклащаха се, напрягаха се, целите настръхнали като самураи в схватка, докато най-накрая се случи нещо, не видях какво точно, но очевидно нещо решаващо, защото веднага след това Майлс трябваше да се предаде. Издърпа пръстите си от нейните стоманени лапи и размаха ръце във въздуха — той много умееше да прегръща нараненото си или обидено тяло — и се разплака от безсилие и гняв, като нададе писклив, сподавен вой, долната му устна прихлупи горната, а през стиснатите му очи бликнаха големи, безформени сълзи и целият ефект беше толкова драматичен, че чак не изглеждаше убедителен. А какъв само победоносен и злорадстващ поглед ми хвърли Хлое през рамо, слабото ѝ сгърчено лице ликуваше, а един от кучешките ѝ зъби проблясваше. Сега в колата пак тя беше победителят, след като направи нещо на китката на Майлс, от което той изпищя.

— О, я престанете вие двамата! — обади се майка им отегчено, без дори да ги погледне. Хлое, която продължаваше да се усмихва тънко и победоносно, притисна бедрото си още по-силно в моя крак, докато Майлс гримасничеше, окръглил устните си в измъчено „О“, но този път сдържа сълзите си, макар и едва-едва, само взе да разтрива зачервената си китка.

Господин Грейс спря колата в края на пътя, кошницата със сандвичите, с чашите за чай и бутилките вино беше извадена от багажника и ние поехме по широка пътека от отгъпан пясък, маркирана с една полузаровена, ръждясала ограда от бодлива тел, която си стоеше там от памтивека. Никога не съм харесвал, дори винаги малко съм се боял от тази дива блатиста пустош и от тинестите плитчини, където всичко изглеждаше сякаш изгонено от сушата, обърнало отчаян, блуждаещ поглед към хоризонта в търсене на спасителен знак. На слънцето калта синееше като току-що натъртено място, имаше и нагъсто израсъл папур, както и забравени шамандури, вързани за прогнили дървени колове с полепнала по тях слузеста тиня. Тук приливът, дори в най-високата си точка, не стигаше повече от няколко инча, водата се разливаше върху плитчините бърза и блестяща като живак, не се спираше пред нищо. Господин Грейс вървеше най-отпред с кривите си крака, стиснал по един сгъваем стол под всяка мишница, с онази комична, прилична на кофичка за игра шапка, килната над едното му ухо. Заобиколихме носа и отгатык пролива видяхме града, метнал се върху гърба на собствения си хълм;

приличаше на играчка — бледолилава неразбория от плоскости и ъгли, над които стърчеше островърха кула. Господин Грейс, който очевидно знаеше къде отива, пое в страни от пътеката и нагази в ливада, обрасла с висока папрат. Ние го последвахме, госпожа Грейс, Хлое, Майлс и аз. Папратта стигаше до главата ми. Господин Грейс ни изчака върху тревистото възвишение в края на ливадата под една разперена като чадър пиния. Без да забележа, изглежда бях настъпил папратово стъбло, което бе прорязало бразда в голия ми глезен над сандала.

Върху кръг трева между ниското обрасло с трева възвишение и стената от папрат беше разстлана бяла покривка. Госпожа Грейс на колене, с цигара, увиснала в единия край на устата ѝ, и едното ѝ око стиснато да не влиза дим в него, нареждаше приборите за пикника, докато съпругът ѝ, чиято шапка се беше килната още по-ниско в страни, се мъчеше да пребори една упорита коркова тапа. Майлс вече беше нагазил навътре в папратта. Хлое клечеше на хълбоците си като жаба и нагъваше сандвич с яйце. Роуз — къде е Роуз? Ето я, с червена блуза, с ниски обувки и черен, опънат по тялото ѝ клин, чиято долна част минаваше под ходилото ѝ като скоба, а гарвановочерната ѝ коса беше вързана на опашка отзад на изящната ѝ глава. Но как беше стигнала дотук? Нямах я в колата с нас. С колело, да, видях колело захвърлено на бърза ръка сред папратите, кормилото му изкривено на една страна, докато предното колело стърчеше някак неприлично под странен ъгъл — многозначително загатване, както ми се струва сега, за онова, което предстоеше да се случи. Господин Грейс стисна бутилката вино между коленете си и продължи да дърпа, да дърпа, докато ушите му пламнаха. Зад мен Роуз се беше настанила в единия край на покривката, беше се подпряла на изпънатата си ръка, бузата ѝ почиваше върху рамото, краката ѝ — свити на една страна в поза, която би трябвало да е неудобна, но не беше. Чувах стъпките на Майлс, който тичаше сред папратите. Най-накрая тапата изскочи от бутилката с комичен пукот, който ни изплаши.

Седнахме да обядваме. Майлс се правеше на див звяр, изскачаше от високата папрат, грабваше по нещо за ядене и отново изчезваше с цвилене и крясъци. Господин и госпожа Грейс отпиваха от виното и не след дълго господин Грейс отвори втора бутилка, този път без предишните усилия. Роуз каза, че не е гладна, но госпожа Грейс ѝ отвърна, че това са глупости, и ѝ заповяда да започва да се храни, а

господин Грейс се усмихна и ѝ предложи банан. Подухваше лек ветрец, но засега небето си оставаше безоблачно. Разперената пиния стенеше тихо над нас, миришеше на иглолистни бодлички, както и на изпотъпкана трева и прекършена папрат, усещаше се и соленият мирис на морето. Роуз се нацупи, предполагам задето госпожа Грейс я беше скастрила, а и поради похотливото предложение на господин Грейс с този банан. Хлое пък беше погълната от това да чопли пунктира от рубинени корички под лакътя си, където предишния ден един трън я беше одраскал. Аз се заех да изследвам грозния си розов разрез между полупрозрачните необрязани краища на белезникавата плът; не беше кървил, но на дъното на прореза блестеше парче сукървица. Господин Грейс се беше свлякъл в сгъваемия си стол, праметнал единия си крак върху другия, пушеше цигара, шапката му бе паднала ниско над челото и засенчваше очите му.

Нещо меко ме удари по бузата. Хлое беше престанала да чопли малките си корички и ме замеряше с топчета хляб. Погледнах я, тя ми отвърна с напълно безизразна физиономия и продължи да ме замеря. Този път не улучи. Взех топчето от тревата и се прицелих в нея, но и аз не улучих. Госпожа Грейс ни наблюдаваше лениво, полегнала на една страна точно пред мен, върху лекия наклон на зеленото възвишение с ръка, подпряна на едната си ръка. Беше поставила чашата си с вино така, че столчето ѝ беше в тревата, но чашката се беше опряла под ъгъл върху увисналата ѝ на една страна гърда — често съм се чудел дали пък не тежи да ги носиш тези две големи грудки от млечна плът, — и в този момент облиза пръста си, след което го прокара по ръба на чашата, опитваше се да изтръгне мелодия, но не се получи нищо. Хлое пъкна в устата си късче хляб, намокри го със слюнка, извади го, взе да го меси между пръстите си бавно и замислено, прицели се внимателно и пак го метна, но топчето падна пред мен. „Хлое!“ — обади се майка ѝ с едва доловим упрек, но Хлое не ѝ обърна никакво внимание, а ми се усмихна по нейния си котешки, злорад начин. Имаше жестоко сърце, моята Хлое. Ей така, за да ѝ направя удоволствие, събирах по една шепа скакалци, откъсвах им единия заден крак, за да не могат да избягат, и слагах потръпващите им в гърч тела в капака на кутия за боя, поливах ги с парафин и ги запалвах. Как напрегнато само, клекнала, с длани върху коленете, наблюдаваше нещастните създания, докато кипяха и се пържеха в собствената си мас.

Ето я, пак месеше топче хляб.

— Хлое, ти си отвратителна — каза ѝ госпожа Грейс с въздишка, а Хлое като че изведнъж се отегчи, изплю хляба, избърска трохите от скута си, изправи се и с нацупена физиономия се изгуби в сенките на пинията.

Дали Кони Грейс беше уловила погледа ми? Тази нейна усмивка на съучастник ли беше? С дълбока въздишка тя се обърна и легна по гръб върху тревистото възвишение с отметната назад глава и сгъна единия си крак така, че изведнъж можех да надникна под полата ѝ по цялата дължина от вътрешната страна на бедрото ѝ чак до вдлъбнатината на скута ѝ и заобления хълм, покрит с броня от изпънат бял памучен плат. Ето, всичко забави ход. Изпразнената ѝ чаша се катурна и тупна в несвяст, а една последна капка от виното се плъзна до ръба, увисна, блесна за миг и се изля. Гледах втренчено и втренчено, челото ми пламна, дланите ми се навлажниха. Господин Грейс като че ми се хилеше ехидно изпод шапката си, но това изобщо не ме интересуваше, можеше да се хили колкото си ще. Едрата му жена, която ставаше все по-едра пред смалената перспектива на погледа ми, безглава великанка, в чиито огромни крака се бях свил в нещо, което най-много приличаше на страх, се размърда, повдигна коляното си още по-високо, при което пред мен се откри сърповидната гънка в пълната плът отзад на крака ѝ, там, където започваше задникът. Слепоочията ми думкаха като барабан, от което дневната светлина помръкна. Усещах как пулсира и раната на глезена ми. Но ето че отдалеч, някъде откъм папратта, се извиси тънък писклив звук, като прастария писък на свирка, прониза лакирания въздух, и Хлое, там горе при дървото, се намръщи, сякаш извикана да дава дежурство, наведе се, отскубна стръкче трева, притисна го между двата си палеца и в отговор изсвири повторен писък с раковината на скупчените си длани.

След една-две безкрайни минути моята проснала се на земята маха прибра краката си, отново се обърна на една страна и най-неочаквано заспа на мига — приглушените ѝ похърквания приличаха на звука на малък, тих локомотив, който непрекъснато се опитва да потегли, но всеки път засича — тогава се изправих полека, сякаш нещо у мен едва-едва се крепеше и можеше да се счупи и при най-предпазливото движение. Изведнъж изпитах горчивото усещане на

пустота и изпразване. Вълнението от предишния момент беше отминало, оставяйки след себе си едно тъпо стягане в гърдите, пот по клепачите и горната устна, както и влажна кожа под ластичния колан на шортите ми, която ме боцкаше и пареше. Бях напълно объркан и неизвестно защо, сърдит и обиден, сякаш не тя, а аз бях този, чието лично пространство е било накърнено и оскърбено. Онова, което бях наблюдавал, беше едно от проявленията на богинята, в това нямаше никакво съмнение, но мигът на божественост се оказа безутешно кратък. Под ненаситния ми взор госпожа Грейс се беше преобразила от жена в демонична изкусителка, а после само след миг — отново в жена. В един момент беше Кони Грейс, съпруга на мъжа си, майка на децата си, а в следващия — обект на дълбоко благоговение, безлик идол, дъвен и първичен, извикан на живот по силата на моето желание, след което нещо внезапно се скъса и аз почувствах пристъп на отвращение и срам, не срам от себе си и онова, което бях откраднал от нея, а някак смътно заради самата нея; нито от нещо, което тя беше направила, а от това, което беше, когато с дрезгаво стенание се обърна на една страна и мигом потъна в дебрите на съня, без да е вече демонична изкусителка, а такава каквато си беше, простосмъртна жена.

Въпреки цялото ми объркване обаче именно тази, простосмъртната, а не божествената, продължава да блести в ума ми с леко помръкнало сияние сред сенките на отминалото. В паметта ми стои като самото въплъщение на собствената си божественост. Коя е по-истинската, жената, полегнала върху тревистото възвишение на моите спомени, или пръснатите прах и пепел, и сухите кости, което е всичко останало от нея в земята? Без съмнение за други хора, там някъде, тя остава да живее, да се движи сред восъчните фигури на паметта, но тяхната версия несъмнено ще бъде различна от моята, както една от друга ще се различават и техните. Така в съзнанието на мнозина човек се разклонява и разпръсва. Това не продължава вечно, не е възможно, това не е безсмъртието. Ние носим мъртвите у себе си само докато умрем, а после ние сме онези, които са носени за известно време, а после и нашите носители на свой ред окапват и така всичко продължава поколение след невъобразимо поколение. Аз помня Анна, нашата дъщеря Клеър ще помни Анна, ще помни и мен, после Клеър ще си отиде на свой ред и ще останат онези, които ще помнят нея, но

не и нас, и това ще бъде нашето последно разложение. Вярно, винаги има по нещо, което остава от нас, избеляла снимка, кичур коса, отпечатък от пръсти, искрящите атоми във въздуха на стаята, където сме издъхнали, но нищо от това не е ние — онова, което сме и сме били, а само мъртвешка прах.

Като момче бях много религиозен. Не набожен, само религиозен по принуда. Богът, когото почитах, беше Йехова, унищожителят на светове, а не нежният Исус — милосърден и хрисим. За мен божествената същност беше заплаха, на която отвърщах със страх и вечно съпътстващо ме чувство за вина. В онези млади дни на моето юношество бях същински виртуоз на тема вина, както, ако трябва да съм честен, съм и сега — в старите ми. Навремето преди моето първо причастие или още по-точно, преди първото изповядване, което го предшества, в нашето училище към метоха всеки ден пристигаше един свещеник, за да въведе нашия клас от начинаещи грешници в лабиринта на християнската доктрина. Беше сух и слаб, блед фанатик, с мехурчета бяла пяна, които непрекъснато избиваха в ъгълчетата на устата му. Спомням си с особена яснота разпалената му беседа, която ни изнесе през една майска утрин по въпроса за греха, наречен заглеждане. Точно така, заглеждане. Бяхме вече посветени в различните категории грях, тези на действието и бездействието, простимите и непростимите, седемте смъртни, онези ужасните, за които се казва, че само епископ може да ги опрости, но ето че се появи и една нова категория: пасивният грях. Нима си мислим, подхвърли ни с насмешка отец Разпенявен, като крачеше стремително от вратата до прозореца и от прозореца до вратата, а расото му просъскваше и една ослепителна звезда блещукаше върху тясното му олисяващо чело като отражение на самата божествена еманация, нима си въобразяваме, че грехът винаги предполага извършването на някакво действие? Самото заглеждане с лъст, или завист, или омраза е вече нещо лъстиво, завистливо и омразно; желанието, непоследвано от действие, оставя същото петно върху душата ни. Та нима самият Отец, извика той с цяло гърло, като все повече се въодушевяваше от темата, нима сам Бог не е повелил, че онзи, който поглежда жена с прелъстителни помисли, е толкова грешен, колкото и ако е извършил прелюбодеянието? В този момент съвсем беше забравил за нас, а ние седяхме като скупчени мишлета и го зяпахме със страхопочитание и недоумение. Въпреки че

това беше нещо съвсем ново за мен, както и за останалите в класа — какво означаваше прелюбодеяние, грях, който само възрастните могат да извършват, така ли? — разбрах всичко много добре, по мой си начин, и дори го приветствах, защото макар и едва седемгодишен, аз бях вече специалист, да не кажа рецидивист, в шпионирането на неща, които не би трябвало да виждам, и много добре познавах мрачното удоволствие от съзерцанието, както и черния срам след това. Така че когато гледах до насита, а насита имаше, докато гледах нагоре по сребристата дължина на бедрото на госпожа Грейс, чак до чатала на гащите ѝ и онази гънка, пресичаща заоблената горна част на крака, точно под дупето, беше съвсем естествено веднага да се озърна, обзет от страх, че през цялото това време някой друг на свой ред може да е наблюдавал мен — наблюдаващия. Майлс, който изникна от високата папрат, беше изцяло зает с това да зяпа влюбено Роуз, а Хлое продължаваше да се рее в празни мечтания под пинията, но ето го и господин Грейс, дали пък той не ме беше наблюдавал през цялото време изпод периферията на онази негова шапка? Седеше, сякаш се беше сгънал надве вътре в себе си, забил брадичка в гърдите си, косматото му шкембе беше изхвъркнало напред и стърчеше изпод разтворената риза, единият му гол глезен продължаваше да стои праметнат върху голото коляно, така че се виждаше вътрешната страна на крака му — нагоре, чак до месестата топка в шортите му с цвят каки, прищипана до пръсване между дебелиите му бедра. През целия този дълъг следобед, когато пинията приплъзваше своите бавно смрачаващи се лилави сенки по тревата все по-близо до него, той нито веднъж не помръдна от сгъваемия си стол, освен когато трябваше да долее чашата на жена си с вино или да си вземе нещо за ядене — още е пред очите ми как смачка половин сандвич с шунка между стиснатите си пръсти и палец, след което наведнъж напъха така получената се каша право в червената дупка посред брадата си.

За нас тогава, на онази възраст, всички възрастни бяха непредсказуеми, дори малко луди, но Карло Грейс се нуждаеше от особено бдително наглеждане. Имаше навика да се преструва, че уж върши нещо, след което нападаше внезапно. Разположен в някое кресло, сякаш погълнат от вестника си, той най-ненадейно стрелваше ръката си — мълниеносно като змия, — докато Хлое минаваше покрай него, щипваше ухото ѝ или сграбчваше шепата от косата ѝ, извиваше ги

силно и болезнено, без дума да обели, без дори да вдигне поглед от вестника си, сякаш ръката му действаше самостоятелно. Често се случваше, докато говори, да млъкне насред изречението и да застине като статуя с вдигната във въздуха ръка, с празен поглед, втренчен в нищото отвъд нечие нервно потрепващо рамо, сякаш вцепенен от задаваща се смъртна опасност или далечна глъчка, която само той чуваше, след което все така неочаквано ще се пошегува, като сграбчи някого за гърлото и се изсмее съскащо през зъби. Често спираше пощаджията, един полумалоумен идиот, и най-сериозно държеше да се консултира с него за това, какво евентуално ще бъде времето, или пък за възможния резултат от предстоящия мач, като кимаше, и се мръщеше, и подръпваше брадата си, сякаш чуваше да се ръсят най-чисти бисери мъдрост, след което измаменият клетник си тръгваше и гордо си свирукаше, а той ще се обърне към нас, ще се ухили, ще вдигне вежди, ще свие устни и ще поклати глава в безмълвен присмех. Въпреки че цялото ми внимание беше съсредоточено върху другите, сега вече смятам, че именно от Карло Грейс за пръв път добих усещането, че се намирам в присъствието на богове. Защото въпреки цялата си затворена уединеност и усмихнато безразличие той като че ли господстваше над всички нас, присмиващо се божество, същински Посейдон на нашето лято, по чиято воля малкият ни свят се пренареждаше покорно в определени действия и участии.

Но онзи ден на волност, разпуснатост и непозволено привличане все още не беше свършил. Докато госпожа Грейс, просната върху тревистото възвишение, продължаваше да похърква лекичко, някаква вцепененост легна над нас, останалите, в тази долчинка, нещо като невидимата мрежа на пълна отпадналост и апатия, която обикновено се спуска над компанията, стига само един да се отдалечи и заспи. Майлс лежеше по корем в тревата до мен, но гледаше в обратната посока, мятеше нежни погледи към Роуз, а тя все още беше приседнала зад мен в единия край на бялата покривка, без дори да забелязва, както винаги, любовните му погледи. Хлое продължаваше да седи в сянката на пинията, държеше нещо в ръка, с вдигнато лице, гледаше напрегнато, вероятно към някоя птичка, или пък към решетката от клони, която се открояваше на фона на небето, по което откъм морето вече се задаваха бели пухкави облачета. Колко отнесена изглеждаше и в същото време с колко отчетливо изрязан силует, дори шишарката —

шишарка ли беше? — в ръката ѝ се виждаше, както и захласнатият ѝ поглед, зареян между пронизаните от слънчеви лъчи клони. Изведнъж се оказа в центъра на картината, убежната точка, в която всичко се слива и изчезва, сякаш именно заради нея всички тези шарки и сенки бяха подредени с такава педантична непринуденост: бялата покривка върху блестящата трева, наклоненото, синьо-зелено дърво, папратите с нахъдрени по краищата листа, дори онези малки облачета, които се опитваха да изглеждат застинали, високо-високо в безбрежното, морско небе. Погледнах госпожа Грейс, погледнах я почти с презрение. Изведнъж ми се стори, че не представлява нищо друго, освен огромен дъвен безжизнен торс, поваленото изображение на някаква богиня, която вече никой от племето не почита, изхвърлено на бунището, където можеше да служи единствено за мишена на селските момчета с техните прашки, лъкове и стрели.

Внезапно, сякаш сепната от студения допир на моето презрение, тя се изправи, огледа се замаяно и примигна няколко пъти. Надникна в чашата с вино и изглежда се изненада, че е празна. Капката вино, която беше паднала върху бялата ѝ дреха, беше оставила розово петно, тя го потърка с пръст и изцъка с език. После ни огледа един по един, прокашля се и обяви на всеослушание, че трябва да играем на гоненица. Всички я зяпнаха, дори господин Грейс.

— Аз няма никого да гоня — отсече Хлое от мястото си под сенчестото дърво, после се изсмя — изсумтяване, сякаш не можеше да повярва на ушите си, а когато майка ѝ ѝ заповяда и я обвини, ме винаги разваля игрите и удоволствието от тях, тя отиде до баща си, застана до стола му, облегна лакът върху рамото му, изгледа майка си с присвити очи, а господин Грейс, този стар ухилен бог-козел, протегна ръка и обви бедрата ѝ, след което я взе в косматите си обятия. Госпожа Грейс се обърна към мен:

— Ти ще играеш, нали? — каза. — Както и Роуз.

И досега виждам гоненицата като серия от живи картини, уловени мигове на движение, трескава възбуда и цветове: Роуз от кръста нагоре, препуска през папратите с червената си блуза, главата ѝ вдигната високо, черната ѝ разпусната коса се ветрее след нея; Майлс, с черта от папратов сок на челото, като бойна маскировка, се опитва да се отскубне от ръцете ми, докато аз съм забил нокти дълбоко в месото му и усещам как ябълката в раменната му става изскърцва в гнездото

си; още един мимолетен образ на Роуз, която тича, този път върху твърдия пясък от татък ливадата, където госпожа Грейс я преследва с див смях, две босоноги менади, оброчени за миг от дънера и клоните на пинията, а отвъд тях — сумрачно сребристият блясък на залива и небето, оброчено в тъмно, непроменливо матово синьо чак до хоризонта. Ето я госпожа Грейс наред ливадата от папрат, приклепнала на едно коляно като спринтьор преди старт, който, когато я изненадвам, вместо да побегне, както е според правилата на играта, ми прави знак, много настоятелно, да се сниша до нея, след което ме прегръща, придърпва ме към себе си, притиска ме силно, така че усещам меките издутини на гърдите ѝ, долавам ударите на сърцето ѝ и млечно-оцветения мирис на тялото ѝ. „Шшт!“ — казва и вдига пръст пред устните ми — моите, не нейните. Цялата трепери, вълни на сподавен смях пробягват по тялото ѝ. Не съм бил толкова близо до зряла жена от времето, когато мама ме притискаше в обятията си, но вместо желание чувствам по-скоро нещо като обида и страх. Роуз ни открива как стоим двамата приклепнали и се нацупва. Госпожа Грейс обаче я хваща за ръката, сякаш иска да се изправи с нейна помощ, но вместо това я дръпва надолу върху нас, последва същинско меле от ръце, крака и развяващата се коса на Роуз, след което и тримата, подпрени на лакти и задъхани, лежим проснати, с допрени пръсти на краката във формата на звезда сред изпомачканата папрат. Изправям се страшно уплашен, че госпожа Грейс, която изведнъж се превръща в моята бивша възлюбена, ще реши най-безсрамно да ми покаже чатала си още веднъж, ала тя засенчва очите си с ръка и ме поглежда с непроницаема, сурова и студена усмивка. Роуз също скача на крака, изтръсква полата си и измъква нещо сърдито, което не успявам да чуя, след което нагазва в гъстата папрат и се отдалечава. Госпожа Грейс свива рамене:

— Ревност — казва, след което ме моли да ѝ донеса цигарите, защото изведнъж, така се изрази, страшно ѝ се допушило.

Когато се върнахме на тревистото възвишение с пинията, Хлое и баща ѝ ги нямаше. В остатъците от пикника, пръснати по бялата покривка, имаше нещо преднамерено, сякаш бяха специално подредени — кодирано послание, което трябваше да дешифрираме.

— Много добре — обади се госпожа Грейс с огорчение в гласа — оставили са ние да почистим всичко.

Майлс пак се появи от папратта, наведе се и откъсна стръкче трева, сложи го между палците си и изсвири пронизително, след което застина като фавн на място и взе да се ослушва, а сламенорусата му коса блестеше като полирана под слънчевите лъчи; само след миг някъде отдалеч се чу и ответното изсвирване на Хлое — ясен, писклив звук, който прониза гаснеция летен ден като игла.

По въпроса за наблюдаващия и наблюдавания трябва да спомена продължителния мрачен поглед, с който всяка сутрин се удостоявам пред огледалото в банята. Напоследък обикновено не се любувам на отражението си повече отколкото е необходимо. Имаше време, когато доста харесвах онова, което виждах в огледалото, но вече не е така. Сега се сепвам, дори повече от сепвам от лицето си, което изведнъж изниква в огледалото и което никога и никак не прилича на онова, което очаквам. Сякаш съм бил изблъскан с лакът от някаква пародия на самия мен, тъжна, рошава фигура с маска за Халоуин, направена от провиснала, сиво-розова гума, която съвсем бегло напомня онази представа за мен, която продължавам упорито да пазя в паметта си. Освен това съществува и проблемът, който имам с огледалата. Аз имам много проблеми с огледалата, но в същността си повечето от тях са метафизически, докато този, за който говоря, е чисто практически. Поради моя прекомерен и абсурден ръст, огледалата, на които се бръсна и други подобни, винаги са поставени на стената прекалено ниско за мен, така че трябва да се навеждам, за да видя цялото си лице. Напоследък, като се зърна как надничам от огледалото, така приведен, с онова изражение на мрачна изненада и смътна, тромава уплаха, която сега вече е неизменна част от мен, с отпусната уста и вежди, извити като че в отегчено изумление, смятам, че наистина доста приличам на обесен човек.

Когато пристигнах тук, първо реших да си пусна брада, по-скоро от мързел, отколкото от нещо друго, но след три-четири дни забелязах, че наболата ми четина има един особен тъмноръждив цвят — сега вече разбирам откъде е червената коса на Клеър, — който по нищо не прилича на косата върху главата ми, при това прошарен тук-там със сребристи нишки. Това ръждивокафяво нещо, твърдо като шкурка, в комбинация с боязливо шарещите ми кървясали очи, ме правеше да

приличам на затворник от комиксите, истински закоравял тип, вярно, още необесен, но със сигурност поел към бесилото. Слепоочията ми, там, където прошарената ми коса е оредяла, са покрити с шоколадови лунички, или, както предполагам, старчески петна, всяко едно от които, в това съм напълно убеден, може всеки миг да се развилнее според капризите на някоя видоизменена клетка. Освен това ми прави впечатление, че моята розацея се разраства бързо. Кожата на челото ми е покрита със зачервени петна, не стига това, ами се вижда и раздражен обрив по двете ми ноздри, дори бузите ми са придобили една много противна и постоянна руменина. Според моя високо ценен и измачкан от прелистване екземпляр на медицинския речник „Блак“ от уважавания и винаги невъзмутим Уилям А. Р. Томсън, доктор по медицина — Адам & Чарлс Блак, Лондон, тринайсето издание, с 441 черно-бели, или по-скоро сиво-сиви илюстрации и четири цветни коли, при вида на които сърцето ми неизбежно се свива, розацеята, прекрасно име за това неприятно страдание, *се дължи на хронична конгестия по откритите части на лицето и челото, която води до образуването на червени пъпчици*; получената в резултат на това еритема, името, с което ние, медиците, наричаме зачервяването на кожата, може да започне да избледнява и намалява, но в крайна сметка никога не изчезва, *дори е възможно, предупреждава ни честният доктор, да бъде съпътствано от силно увеличение на мастните жлези (виж Кожа), което на свой ред води до силно уголемяване на носа, известно като ринофима (qv) или пиянски нос*. Самото повторение — *силно увеличение... силно уголемяване* — е крайно нетипичен и неуместен израз в иначе евфоническата, макар и малко старомодна проза на доктор Томсън. Чудя се дали още ходи по домовете. Сигурно умее да действа много успокоително на болните, а вероятно притежава и голям запас от познания по всевъзможни теми, при това не непременно свързани със здравето. Медиците са много по-всестранно развити, отколкото ги смятат. Рожей от енциклопедичния речник „Рожей“ е бил лекар, има важни научни открития в областта на туберкулозата и райския газ, но покрай всичко това със сигурност е успял да излекува и не един или двама пациенти. Но този пиянски нос, като патладжан, е нещо, за което си струва да се замисля.

Като съзерцавам лицето си в огледалото по този начин, естествено, веднага се сещам за последните етюди на Бонар,

направени пред огледалото в банята му в Льо Боске в края на войната, след смъртта на жена му — критиците наричат тези негови портрети безмилостни, въпреки че ако питате мен, за каква милост става дума; всъщност онова, на което моето отражение най-много ми напомня — току-що го осъзнах, — е автопортретът на Ван Гог, не най-известният с превръзка на главата, лула и шапка, а онзи от по-ранните му серии, направени в Париж през 1887, където е гологлав, с висока яка и вратовръзка в провансалско синьо, с непокътнати уши, и гледа така, сякаш току-що е излязъл от някое заведение за излежаване на наказание, челото скосено, слепоочията вдлъбнати, страните хлътнали като от гладуване; надничка някак странично от рамката, предпазливо, с гневно предчувствие, очевидно очаквайки най-лошото, и съвсем основателно.

Тази сутрин най-много ме занимава състоянието на очите ми — бялото в тях е замрежено от тънки яркочервени венички, а влажните долни клепачи са възпалени и увиснали под очните ябълки. Забелязвам, че почти не са ми останали мигли, и то на мен, който на младини се славех с копринени ресници, на които можеше да завиди всяко момиче. Във вътрешния край на горния клепач виждам малка пъпчица точно в цепката на кантуса, която би била доста красива, ако връхчето ѝ не беше винаги жълто, като че инфектирано. Пъпчицата в самия кантус, за какво ли е тя? Нищо в човешкото лице не издържа на внимателно виране. Розовата бледност на бузите ми, които са, да, боя се, че са хлътнали, точно като на клетия Винсент, изглежда още по-студена и болезнена заради отражението на белите стени и емайла на умивалника. Тази светлина не е точно блясъкът на северната есен, а по-скоро ослепителното, свирепо и сухо сияние на юга. Грейна върху огледалото пред мен, после потъна в посърналите стени и им придаде вид на прегорялата крехка текстура на кост от сепия. Едно петънце върху извивката на таса пръсна лъчи във всички посоки като далечна небула. Докато стоях там, в този бял квадрат светлина, за миг се пренесох на някакъв далечен бряг, истински или въображаем, не знам кое от двете, въпреки че детайлите удивително напомнях видение; седях на слънце върху билото от пясъчни шисти, в ръцете си държах голям плосък син камък. Камъкът беше сух и топъл, май го допрях до устните си, имаше соления вкус на морски дълбини и далечини, на незнайни острови, изгубени места под олюляващи се палми, с

крехките скелети на риби, изхвърлени водорасли и гнилости. Малките вълни пред мен се плискат и говорят с човешки глас, неспокойно нашепват за древни морски катастрофи, обсадата на Троя може би, или за потъването на Атлантида. Всичко е брегове — солени и блестящи. Водни мъниста се откъсват и падат като сребрист наниз от края на веслото. Виждам черния кораб в далечината, едва доловимо се приближава с всеки изминал миг. Там съм. Чувам твоята песен на сирена. Там съм, почти.

[1] Лари, или духове — покровители на домашното огнище. — Б.пр. ↑

[2] Името на този неизвестен художник се среща и в други книги на Банвил, например „Призраци“, „Книга на доказателствата“ и „Атена“. — Б.пр. ↑

[3] На английски буквата I е и дума, защото означава „аз“. — Б.пр. ↑

[4] Известна шотландска фирма, производител на мъжка конфекция. — Б.пр. ↑

[5] Улица в Лондон, където се намират ателиетата на най-скъпите мъжки шивачи. — Б.пр. ↑

II

Като че ли прекарвахме — Хлое, Майлс и аз — почти цялото си време в морето. Плувахме при слънце и при дъжд; плувахме сутрин, когато морето беше лениво като супа, плувахме и нощем, когато водата се разстиляше върху ръцете ни като вълнообразно нагънат черен сатен; един следобед останахме във водата по време на гръмотевична буря и една гръмотевица удари морската повърхност на зигзаг толкова близо до нас, че чухме изпращяването ѝ, след което въздухът замириса на изгоряло. Не бях добър плувец. Близнаците бяха взимали уроци още от бебета и пореха вълните с лекота, като чифт блестящи ножици. Онова, което ми липсваше като умения и изящен стил, го наваксвах с издръжливост. Можех да преплувам големи разстояния без почивка и често го правех, особено ако се случеше да има и публика — енергично разпенвах вълните, докато изтощя не само себе си, но и търпението на зрителите от брега.

В края на едно от тези тъжни и почти безлюдни галапредставления, за пръв път нещо ми подсказа за промяна у Хлое по отношение на мен, или, дали пък не трябва да кажа, някакво подозрение, че в нейното отношение към мен се случваше промяна. Беше късно вечерта и бях преплувал разстоянието — от колко, сто или двеста метра? — между двата зеления бетонни вълнолома, които преди много време са били издигнати в морето в напразен опит да се спре пълзящата ерозия на брега. Като излязох от вълните, видях, че Хлое ме беше чакала на пясъка през цялото време, докато бях във водата. Стоеше завита с хавлиената си кърпа и зъзнеше; устните ѝ бяха посинели. „Знаеш ли, няма нужда чак толкова да се фукаш“ — каза ми сърдито. Още преди да успея да ѝ отговоря — какво всъщност бих могъл да ѝ отговоря, след като беше права, наистина гледах да се изфукам, — Майлс изскочи от дюните над нас с размахани във въздуха крака и двамата ни опръска с пясък, при което пред очите ми изникна предишният образ, съвършено чист и странно вълнуващ, когато за пръв път зърнах Хлое през онзи ден и когато от върха на онази другата

дюна тя скочи право в живота ми. Сега ми подаде кърпата. На плажа нямаше други хора, освен нас тримата. Усещах леката сивкава мъглица на вечерния въздух като овлажнена пепел. Виждам и трима ни как се отдалечаваме към пролуката в дюните, която водеше към Стейшън роуд. Единият край от кърпата на Хлое се влачи по пясъка. Вървя с хавлията, праметната през едното ми рамо, а мократа ми коса е прилепнала по черепа — римски сенатор в миниатюра. Майлс тича напред. Но кой се мотае там по плажа в сумрака край смрачаващото се море, което извива гърбица като звяр, докато нощта бързо напредва откъм мъгливия хоризонт? Кое е това призрачно мое видение, което ни наблюдава — нас, тях, тези три деца — докато фигурите се мерзелееят в пепелявосивия въздух, след което изчезват през пролуката, която ще ги отведе в подножието на Стейшън роуд?

Още не съм описал Хлое. На външен вид между нас нямаше голяма разлика, между нея и мен, по онова време, искам да кажа по отношение на видимите неща. Дори косата ѝ, почти бяла, но когато се намокри, потъмняваше до цвета на лъскава пшеница, едва ли беше по-дълга от моята. Имаше прическа като паж, с бретон отпред, който покриваше красивото ѝ, високо и странно изпъкнало чело — подобно, ето сега ми хрумна, да, удивително приличаше на челото на онази призрачна фигура, която се подава в профил в единия край на картината на Бонар „Маса пред прозорец“, онази с фруктиерата, и книгата, и прозореца, който сам по себе си прилича на платно, видяно отзад и подпряно на статив; на мен всичко ми изглежда като нещо друго, все по-често го установявам напоследък. Едно от по-големите момчета от „Фийлд“ ми подхвърли с хихикане веднъж, че бретон като на Хлое бил сигурен знак за момиче, което си играе само със себе си. Не го разбрах какво иска да ми каже, но бях сигурен, че Хлое не си пада по това, както не си падаше по кеглите и гоненицата, които навремето играех с удоволствие заедно с другите момчета от „Фийлд“. А как само се изсмия и изду ноздри, когато ѝ казах, че сред семействата във вилите има момчета на нейната възраст, които още си играят с кукли. Тя презираше повечето от своите връстници. Не, Хлое не си играеше, освен с Майлс, а онова, което вършеха двамата, не беше точно игра.

Момчето, което беше изкоментирало бретона ѝ — ето го, пред очите ми е, Джо еди-кой си, тежко, тромаво и едро момче с уши като

дръжки на тенджерата и щръкнала коса — беше казало още, че Хлое има зелени зъби. Вбесих се, но излезе прав; още на следващия път, когато ми се отвори възможност да ги погледна отблизо, видях, че емайльт на резците ѝ наистина има зеленикав оттенък — по-скоро слаб сиво-зеленикав и влажен оттенък, като влажната светлина под дърветата след дъжд, или убитото зелено от долната страна на листата, отразени в спокойна вода. Ябълки, да, дъхът ѝ ухаеше на ябълки. Бяхме като животинчета, душехме се един друг. Най-много обичах, когато след време вече имах възможност да я подуша, онази нейна напомняща сирене миризма, която идваше от сгъвките на лактите и коленете. Тя не беше момиче, трябва да призная, което много държи на хигиената, и общо взето издаваше — все повече с напредването на деня — един равен, светлобежов дъх, подобен на онзи, който имат, или по-скоро имаха, празните метални кутии за бисквити в магазините — магазините продават ли още бисквити на бройка от онези големи квадратни кутии? Ръцете ѝ. Очите ѝ. Изгризаните ѝ нокти. Всичко си спомням, помня го ясно, но всичко се оказва някак несъизмеримо и аз не успявам да го сглобя в едно цяло. Колкото и да се опитвам, колкото и да се мъча, не съм в състояние да я извикам в съзнанието си така, както мога да извикам нейната майка да речем, или Майлс, или дори Джо от „Фийлд“ с щръкналите като дръжки уши. С една дума не мога да я видя. Олюлява се пред вътрешния ми взор на определено разстояние, винаги отгъва точката на фокусиране, като се отдалечава със същата скорост, с която аз напредвам. Но онова, което придвижвах напред, беше започнало да се смалва все по-бързо и по-бързо, тогава защо не можех да я настигна? Дори и досега все още я виждам на улицата, искам да кажа някого, който би могъл да е тя, със същото високо заоблено чело и белезникава коса, същата неудържима и в същото време странно неуверена, леко патрава походка, но винаги прекалено млада, с години, години по-млада. Това е загадката, която ме тормозеше тогава, тормози ме и сега. Как е възможно да е с мен в един момент и да не е в следващия? Как е възможно да бъде навсякъде другаде по един абсолютен начин. Това не можех да разбера, не можех да се примиря с него и още не мога. Веднъж излязла от обсега на моето присъствие, тя по право се превръщаше в чиста измислица, в мой спомен, в мой сън, но в същото време всички доказателства ми казваха, че дори и далеч от мен, тя си оставаше тя — твърдо, упорито и

непонятно. Нали все пак хора си отиват, така е, изчезват. Това е по-голямата загадка — най-голямата. Мога да си отида, о, да, без предупреждение дори, бих могъл да си тръгна ей така, сякаш никога не ме е имало, само дето вкорененият ми навик да живея ме прави неспособен да умра, както твърди доктор Браун.

— *Пациент* — каза ми Анна веднъж, вече към края, — странна дума. Идва от търпение. Не се чувствам никак търпелива.

Кога по-точно прехвърлих обичта си — как непоправимо привързан съм към тези старомодни фрази! — от майката към дъщерята, не мога да се сетя. Имаше един безспорен миг на прозрение по време на онзи пикник с Хлое под дървото, но това беше по-скоро естетическо, отколкото любовно или еротично изкристализиране на момента. Не, не си спомням никакъв незабравим миг на откровение или изповед, не си спомням Хлое да е пъхвала свенливо ръката си в моята, нито някаква бурна прегръдка, нито изречено с трепет признание във вечна любов. Но сред това, сред всички тези неща накуп трябва да е имало първи път, когато сме се хванали за ръце, прегърнали, вrekli във вярност, но тези първи пъти са се изгубили сред диплите на едно все по-мимолетно минало. Дори през онази вечер, когато с тракащи зъби излязох от морето и видях, че ме чака с посинели от студ устни на плажа в мрака, не изживях въпросния безмълвен взрив, който се предполага, че любовта възпламенява дори в сърцето на едно уж неподатливо момче. Видях колко е измръзнала и си дадох сметка, че е чакала дълго; мислено отбелязах също така и безцеремонния и в същото време нежен начин, по който зави кльощавите ми настръхнали от студ гърди с единия край на хавлиената кърпа, която после разстла върху раменете, но всъщност видях, дадох си сметка и запомних ласкавия блясък на задоволството — сякаш топъл дъх беше раздухал пламък, който гореше вътре в мен, някъде в областта на сърцето, и бързо го беше разпалил. През цялото време това преобразуване, да не кажа преосъществяване, е ставало тайно.

Спомням си една целувка — една сред много, много други, които съм забравил. Дали това беше нашата първа целувка, това не знам. По онова време те означаваха толкова много — целувките, защото от тях тръгваха цял куп неща — изблици, пламъци, фишеци, фонтани, бликащи гейзери и всичко останало. Тази се случи — не, разменихме си я, не, не, беше изконсумирана, това е думата — в киносалона от

вълнообразна поцинкована ламарина, който през цялото време се подава крадешком именно с тази цел, дори изпъква сред безбройните многозначителни подхвърляния, с които съм изпълнил тези страници. Приличаше на хамбар, издигнат върху неголяма, обрасла с шубраци пустош между Клиф роуд и плажа. Покривът му беше с остри ъгли, прозорци нямаше, само врата от едната страна с повесена отпред дълга завеса, ако се не лъжа, от кожа или пък някаква друга такава материя — твърда и тежка, за да не изсветлява екранът, когато закъснелите се вмъкнаха по време на дневните представления или на вечерните, когато слънцето все още пронизваше въздуха с последните лъчи откъм тенискортовете. За сядане имаше дървени пейки — викахме им банки, — а екранът представляваше огромно квадратно платно, което и най-слабото течение разклащаше лениво, като по този начин допълнително разлюляваше облечените в коприна бедра на главната героиня или пък придаваше неуместен трепет на стисналите оръжие ръце на безстрашен гангстер. Собственикът се казваше господин Рекет или Рикет, дребен мъж, винаги облечен с пуловер на разноцветни ромбове, помагаха му двамата му големи красиви синове, всъщност тийнейджъри, които, поне така си мислех, малко се срамуваха от този семеен бизнес, който се родееше със стриптийза и бурлеската. Имаше само един прожекционен апарат, шумна машина, която често прегряваше — убеден съм, че веднъж дори видях от вътрешността ѝ да излиза дим — така че при пълнометражен филм лентата трябваше да се сменя поне два пъти. По време на тези интервали господин Р., който освен това работеше и в апаратната, не светваше лампите, като по този начин даваше възможност — нарочно, в това съм сигурен, защото киносалонът на този Рекет или Рикет се славеше изкусително с лошата си репутация — на безбройните двойки в салона, дори на малолетните, да се поопипат за миг-два в еротично черния като катран мрак.

В следобед — дъждовен съботен следобед — на паметната целувка, която се каня да опиша, двамата с Хлое бяхме седнали по средата на една от предните банки, толкова близо до екрана, че той сякаш се надвесваше застрашително над нас, готов да ни захлупи и дори и най-миловидните от бяло-черните призраци, които играеха по него, се спускаха към нас с маниакална устремност. От толкова дълго време стисках ръката на Хлое, че вече не я усещах — дори първичното

единение не би могло да скрепи две тела от плът така плътно, както това първо, ранно стискане на ръцете — когато с поклащане и пращане екранът угасна, пръстите ѝ се размърдаха неспокойно, както и моите. Екранът все още пазеше пулсиращото сивкаво сияние, което продължи един дълъг миг, преди да изчезне, и от което нещо като че оставаше да трепти дори и след това — духът на духа. В тъмнината се чува обичайните подвиквания и дюдюкания, както и гръмкото тропане с крака. Като че по даден сигнал, под този балдахин от шум, двамата с Хлое обърнахме глави едновременно и като благоговеещи богомолци наклонихме лица един към друг, докато устните ни се срещнаха. Нищо не виждахме, което още повече напрегна сетивата ни. Имах усещането, че летим без никакво усилие, като насън, през ситна като пращане гъста тъма. Шумът около нас беше безкрайно далеч, сякаш ехо от едва доловим грохот. Устните на Хлое бяха студени и сухи. Вкусих припрения ѝ дъх. Когато най-накрая със странна, тихо изсвистяваща въздишка тя отдръпна лицето си от моето, нещо парливо се стече по гръбначния ми стълб, сякаш горещината в него внезапно се беше втечнила и ливна надолу по релефа на извивките му. Когато господин Рикет или Рекет — или може би беше Рокет? — отново вдъхна живот на прожекционния апарат и той изпращя предупредително, тълпата се смълча в нещо като затишие. Екранът лумна в бяло, филмовата лента изпука и само миг преди да гръмне музиката, долових как силният дъжд, който беше барабанил по ламаринения покрив над нас, спря изведнъж.

В детството щастието е нещо различно. Тогава то е повече въпрос на натрупване, на събиране — нови преживявания, нови емоции — и залепването им, като безброй лъскави плочки, към онова, което един ден щеше да се превърне в чудния и напълно завършен павилион на аза. Неверието също представляваше голяма част от усещането за щастие, говоря за онази еуфорична неспособност да повярваш напълно в късмета си. Ето ме мен, най-ненадейно, с момиче в обятията, образно казано, да върша неща, които обикновено възрастните вършат — да държа ръката ѝ, да я целувам в тъмното и, когато филмът свърши, застанали един до друг, да се прокашлям сериозно и учтиво да ѝ направя път да мине пред мен под тежката завеса, през вратата, навън в измитата от дъжда слънчева светлина на лятната вечер. Бях аз и в същото време някой друг, някой съвършено

друг и напълно нов. Докато крачех подир нея сред тътрещата се тълпа, поела към кафенето на Странд, докоснах устните си с върха на пръста, устните, които бяха целували нейните, очаквайки, че ще ги открия променени по някакъв почти неуловим, но много съществен начин. Очаквах вече всичко да бъде различно, подобно на самия ден, който беше мрачен и влажен, с надвиснали търбухести облаци, когато влизахме в киното, тогава беше все още следобед, а сега привечер всичко беше обляно в жълтеникавокафява светлина и скосени сенки, недораслата трева беше поръсена с блещукащи бисери и една червена платноходка в залива се завъртя и заплава към сумрачно синята далечина на хоризонта.

Кафенето. В кафенето. В кафенето ние.

Беше вечер също като тази неделна вечер, когато пристигнах, за да се настаня, след като най-накрая Анна си беше отишла. Макар че беше есен, а не лято, старото злато на слънчевата светлина и мастилените сенки, издължени и тънки като повалени кипариси, си бяха същите, витаеше и същото усещане, че всичко е прогизнало и обкичено със скъпоценни дъждовни камъчета, а морето блестеше със същото ултрамариново сияние. Чувствах се необяснимо лек; сякаш вечерта, въпреки потопа на измамния си патос, беше успяла, макар и временно, да поеме част от моето тежко бреме. Нашата къща, или моята къща, каквато се предполага, че е засега, все още не беше продадена, все още сърце не ми даваше да я обявя за продан, но не бих могъл да остана в нея и един миг. След смъртта на Анна тя опустя и се превърна в огромна кънтяща камера. Имаше и нещо враждебно във въздуха, сърдитото ръмжене на престарял пес, неспособен да проумее къде е изчезнала любимата му господарка, и същевременно недоволен от присъствието на омразния си господар. Анна ни беше забранила да говорим за болестта ѝ. Хората подозираха, че има нещо, но това стана чак в последния стадий на болестта, а онова, което „имаше“, за нея беше всичко. Дори Клеър беше държана в неведение, докато сама се досети, че майка ѝ умира. Но сега всичко свърши и нещо ново започна за мен, което се свеждаше до деликатното положение на останалия жив.

Госпожица Вавасур беше свенливо развълнувана от моето пристигане, две малки петънца като кръгчета от розова крепирана хартия аленееха на високите ѝ, леко сбръчкани скули и тя току стискаше ръце пред гърдите си и цупеше устни, за да спре усмивката си. Когато отвори вратата, полковник Блъндън беше там, подскачаше в антрето, като се подаваше ту над едното ѝ рамо, ту над другото; веднага ми стана ясно, че появата ми не му се нрави. Разбирам го; в края на краищата той беше петелът в къщата, преди да дойда и да го изместя. Забил холеричен взор в брадичката ми, която беше на нивото на очите му, защото е нисък на ръст, въпреки изпънатия си войнишки гръб той стисна здраво ръката ми, прокашля се, целият шашма, блъф и мнима мъжественост; често-често изръмжаваше по някой и друг коментар за времето, но като че преиграваше ролята си на стара кримка, поне така ми се струваше. У него имаше нещо не съвсем както трябва, нещо прекалено бляскаво, прекалено добре заучено и

предсказуемо. Тези вечно излъскани до блясък алпинки, сакото от туид с кожени кръпки на лактите и маншетите, патешко жълтата жилетка, с която се издокарваше през уикенда, всичко това ми се струваше твърде добро, за да е вярно и истинско. Притежаваше загладената безупречност на актьор, който е играл една и съща роля прекалено дълго. Дори се чудя дали наистина е бил военен. Много умело криеше белфасткия си акцент, но нещо от него успяваше да се измъкне навън като впримчен вятър. Както и да е, но защо да го крие, защо да се бои, в какво бихме могли да го заподозрем? Госпожица Вавасур ми довери, че на няколко пъти го зървала да влиза в църквата за ранната неделна служба. Белфастки католик и полковник? Странно; много странно.

В еркерната ниша на прозореца в салона, бившата гостна, малката масичка беше сложена за чай. Стаята беше такава, каквато си я спомнях, или поне изглеждаше такава, защото спомените много държат да съответстват напълно и безпогрешно на отново посетените места и неща от миналото. Масата, дали не беше същата, до която госпожа Грейс седеше и подреждаше цветя през онзи ден, деня на кучето с топката? Беше изискано подредена с голям сребърен чайник и цедка, която вървеше в комплект с него, най-добрия порцеланов сервиз, старовремска каничка за сметана, щипци за бучките захар, салфетки. Госпожица Вавасур беше в японския си стил, с вдигната на кок коса, промушена с две кръстосани игли, което ми напомни, съвсем неоснователно, разбира се, за онези еротични японски гравюри от осемнайсети век, в които заоблени матрони с порцеланови лица невъзмутимо търпят грубото ухажване на господата с изкривени в гримаса лица, огромни членове и — винаги ми е правило впечатление — удивително гъвкави, извити пръсти на краката.

Разговорът не потръгна. Госпожица Вавасур продължаваше да бъде притеснена, а стомахът на Полковника се бунтуваше. Късната слънчева светлина пронизваше един от храстите навън в избуялата градина и заслепяваше очите ни, от което на човек му се струваше, че приборите по масата се клатят и местят. Чувствах се огромен, непохватен и скован като дете-дебил с престъпни наклонности, изпратено от отчаяните си родители в провинцията, за да го гледат възрастни роднини. Не беше ли това ужасна грешка? Дали да не измънкам някакво извинение, да се махна, да отседна в хотел за през нощта или дори да се върна в къщата и да опитам да се справя с

нейната пустота и отекващи пространства? След това си казах, че съм дошъл тук именно заради това, за да бъде грешка, за да бъде ужасно, за да бъде всичко нелепо, за да бъда и аз, по думите на Анна, неуместен. „Ти си луд — беше ми казала Клеър, — там ще пукнеш от скука.“. На нея ѝ е лесно, отвърнах, беше си наела уютен нов апартамент — *без да си губи времето* — не го добавих. „Тогава ела да живееш при мен — каза ми тя, — има достатъчно място за двама.“. Да живея с нея! Място за двама! Но само ѝ благодарих и отказах с мотива, че предпочитам да съм сам. Едва издържам начина, по който ме гледа напоследък — самата нежност и синовна загриженост, склонила глава на една страна, точно както правеше Анна, едната вежда вдигната, а челото — умислено и сбръчкано. Не се нуждая от внимание. Предпочитам гняв, ругатни, агресия. Приличам на човек с мъчителен зъбобол, който въпреки болката изпитва отмъстително удоволствие от това, да пъха върха на езика си в пулсиращата кухня. Представям си юмрук, който изниква ненадейно и се забива право в лицето ми, почти усещам удара, чувам изчукването на счупения нос, дори мисълта за такова нещо ми доставя зрънце тъжно удовлетворение. След погребението, когато хората пристигнаха у дома — тогава стана ужасно, почти непоносимо — стиснах една чаша за вино толкова силно, че тя се счупи в ръката ми. Така удовлетворен, се загледах в собствената си кръв, докато капеше, сякаш беше кръвта на враг, на когото в яростта си съм нанесъл жестока рана.

— Значи си в бизнеса с картини — обади си Полковника предпазливо. — Бая хляб има в него, нали?

Имаше предвид бая пари. Госпожица Вавасур с нацупените си устни, се смръщи свирепо насреща му и поклати неодобрително глава.

— Той само пише за картини — поясни му шепнешком, като поглъщаше думите си, докато ги изговаряше, сякаш по този начин искаше да ми спести възможността да ги чуя.

Полковника бързо премести поглед от мен към нея и обратно, после кимна тъпо. Знае си, че може да не е разбрал нещо както трябва, привикнал е с това. Държи чашата си за чай с щръкнало нагоре кутре. Кутретото на другата му ръка стои свито и винаги прилепнало за дланта, това беше някакъв синдром, честно срещан, името му ми убягва в момента; изглежда сякаш го боли, но той казва, че не. Странно, но с тази ръка винаги прави плавни, широки жестове, като диригент, който

дава знак на дървените духови инструменти или пък разпалено подтиква хора към фортисимо. Има и слаб тремор, чашата му с чай на няколко пъти се удари в предните му зъби, които сигурно са изкуствени, иначе как ще са толкова равни и бели. Кожата на това обветрено лице и горната част на ръцете е сбръчкана, загоряла и лъскава като лъскавата кафява хартия, която се използва за опаковане на неопаковаеми неща.

— Разбирам — казва, без нищо да разбира.

Един ден през 1893 Пиер Бонар зърнал момиче, което слизало от трамвай в Париж, и привлечен от крехкото ѝ телце и бледа красота, я проследил до мястото, където работела, *pompes funebres*^[1], където прекарвала дните си да зашива перлени мъниста в погребалните венци. Така още в самото начало смъртта оплела живота им с траурна лента. Той побързал да се запознае с нея — предполагам, че през времето на *Belle Epoque* тези неща са се извършвали с лекота и апломб — и скоро след това тя напуснала работата си, както и всичко останало в своя живот, за да заживее с него. Съобщила му, че се казва Март дьо Мелиньи и че е на шестнайсет години. Всъщност, въпреки че това щял да го разбере чак след трийсет години, когато най-накрая решил да се ожени за нея, истинското ѝ име било Мария Бурсен, а когато се срещнали за пръв път тя не била на шестнайсет, а, също като самия Бонар на двайсет и няколко години. И двамата щели да останат заедно в добро и лошо, или по-скоро в лошо и по-лошо, докато смъртта ѝ ги раздели след почти петдесет години. В спомените си за художника Таде Натансон, един от първите покровители на Бонар, описва миниатюрната като елф Март с бързи, импресионистични щрихи, наблягайки на *безумния ѝ, приличен на птица външен вид и придвижването ѝ на пръсти*. Била потайна, ревнива, със свирепо собственическо чувство, страдала от мания за преследване и освен това била голям и докрай отдаден на чувствата си хопохондрик. През 1927 Бонар купил къщата Льо Боске в малкия незабележителен град Льо Кане на Лазурния бряг, където живеел с Март, свързан с нея в едно мъчително, докрай изтормозено уединение до смъртта ѝ петнайсет години по-късно. Във въпросната къща тя добила навика да прекарва дълги часове във ваната и именно там Бонар не спирал да я рисува, продължавайки сериите дори и след смъртта ѝ. *Baignoires*^[2] са триумфът и кулминацията на цялото му творчество. В „Гола в банята с

куче“, започната през 1941, една година преди смъртта на Март и завършена чак през 1946, тя лежи във ваната — розова, бледоморава и златиста, богиня на носещия се по водата свят, размита, без възраст, ни мъртва, ни жива, до нея върху плочките се вижда малкото ѝ кафяво кученце, дакел, ако се не лъжа, свито на кълбо, гледа бдително от постелята си или каквото там представлява квадратът от сипкава светлина, която се спуска откъм невидим прозорец. Тясната стая, която представлява нейното убежище, вибрира край нея, цветовете пулсират. Ходилата ѝ, лявото е с изпънати пръсти в края на невъзможно дългия ѝ крак, като че са избутали ваната от обичайната ѝ форма, при което тя изглежда издута в левия край, а под ваната от същата страна, в същата точка на акцент, подът също се е разтеглил, разкривил и сякаш всеки момент ще се излее в ъгъла, не като под, а като подвижна локва цветна вода. Тук всичко се движи, движи се в покоя на воднистата тишина. Човек чува звука на капка, плисък, пърхаща въздишка. Червеното ръждиво петно във водата до дясното рамо на къпещата се може да е ръжда, или дори засъхнала кръв. Дясната ѝ ръка почива върху бедрото, застинала в акта на отпускане, и аз си мисля за ръцете на Анна върху масата през онзи първи ден, когато се върнахме от посещението при господин Тод, безпомощните ѝ ръце, обърнати с дланите нагоре, сякаш молят за нещо от някого срещу нея, който не е там.

Когато се разболя, Анна също започна да си взима дълги вани през следобедите. Казваше, че я успокоявали. В продължение на цялата есен и зима от този дванайсетмесечен период на бавното ѝ умиране ние се бяхме изолирали в нашата къща край морето, също като Бонар и неговата Март в Льо Боске. Времето беше меко, едва ли можеше да се нарече време, привидно нескончаемото лято неусетно отстъпваше пред края на годината, забулено в мъглив покой, който можеше да бъде всеки сезон. Анна се боеше от настъпването на пролетта, от цялото това оживление и шум, свързани с нея, така ми каза, както и с целия този живот. Дълбока мечтателна тишина се трупаше около нас, мека и гъста като тиня. Анна беше толкова тиха там в банята в нишата на първия етаж, че често се паникьосвах. Представях си как безшумно се потапя под водата в онази огромна вана с лъвски лапи за крака, докато лицето ѝ изчезне под

повърхността, как за последен път поема дълга водниста глътка въздух. Промъквах се надолу по стълбите, притихвах точно зад чупката на стената, без да шукна, като вцепенен, сякаш аз бях под водата, отчаяно заслушан през вратата за признак на живот. Разбира се, с някоя долна и предателска камера на сърцето си исках да го направя, исках всичко да свърши — за мен, както и за нея. Тогава дочувах тихата въздишка на водата, докато тя се размърдва, ласкав плисък, докато се пресяга да вземе сапуна или кърпата, и тогава се обръщах и тръгнах обратно към *моята стая*, затварях вратата след себе си, сядах до писалището и се заглеждах в светлеещата сивота на вечерта, като се опитвах да не мисля за нищо.

„Погледни се, клетки Макс — каза ми тя един ден, — как само трябва да си мериш думите и непрекъснато да любезничиш.“. — Тогава беше вече постъпила в частна клиника, в една стая в дъното на старото крило с ъглов прозорец, който гледаше към част от симпатична и напълно запусната ливада, както и към група, според мен неспокойно пулсиращи дървета — високи и черно-зеленикави. Пролетта, от която толкова се страхуваше, беше дошла и си заминала, но тя беше твърде зле, за да забележи нейното оживление, а сега бе станало влажно и горещо, типично лепкаво лято — последното в живота ѝ. „Какво искаш да кажеш? — попитах я, — с това да любезнича?“. — По това време говореше толкова много странни неща, сякаш вече се намираще някъде другаде, отвъд мен, където дори думите имаха други значения. Поклащаше глава върху възглавницата и ми се усмихваше. Лицето ѝ, останало само кожа и кости, беше придобило страшна красота. „Вече не ти е разрешено да ме мразиш, дори мъничко — каза ми тя, — както правеше преди.“. — Заглеждаше се за известно време в дърветата, след това отново обръщаше лицето си към мен, усмихваше се и потупваше ръката ми. „Недей да се правиш на толкова нещастен — каза ми тогава. — Аз също те мразих мъничко. В края на краищата живи хора сме, нали?“. — Точно тогава миналото време беше единственото, което използваше.

— Сега искаш ли да те заведе да видиш стаята си? — попита ме госпожица Вавасур. Последните шипове на слънчевите лъчи пробиваха еркерния прозорец пред нас и се посипваха като парченца

стъкло в горяща сграда. Полковника сърдито изчеткваше с ръка предницата на жълтата си жилетка, където беше разлял малко чай. Изглеждаше смутен. Вероятно ми е казал нещо, но аз не го слушах. Госпожица Вавасур ме поведе към антрето. Този момент ме притесняваше, моментът, в който трябва да приема къщата, да я облека, така да се каже, като нещо, което съм носил в друг живот, преди грехопадението — модна навремето си шапка, да речем, или пък овехтял чифт обувки, или измъкнат от нафталина сватбен костюм, който вече не ми става в кръста, който ми е тесен в раменете, но всичките му джобове са издути от спомени. Изобщо не можах да позная антрето. Оказа се късо, тясно и зле осветено, а стените бяха разделени хоризонтално от декориран приплъзващ се панел, чиято долна половина беше облепена с боядисан отгоре анаглипт, който изглеждаше поне на сто години, или дори повече. Не си спомнях тук да е имало коридор. Според мен от външната врата се влизаше направо в — ами, не съм много сигурен точно в какво. Кухнята ли? Докато крачех подир госпожица Вавасур с пътническата си чанта в ръка, като убиец с безупречни обноски в някой черно-бял трилър, открих, че представата ми за къщата, такава каквато я носех в главата си, колкото и да се мъчех да я пригодя към сегашния оригинал, непрекъснато изникваше, въпреки упоритата ми съпротива. Всичко беше някак в друг мащаб, всички ъгли — сякаш нецентрирани. Стълбата беше постръмна, стълбищната площадка — по-сбутана, прозорецът на тоалетната не гледаше към пътя, както си мислех, че би трябвало, а към полето отзад. Изпитах нещо като паника, когато реалната, тъпа и самодоволна действителност, взе в свои ръце нещата, които смятах, че помня, и ги раздруса, за да си дойдат на мястото. Нещо безценно се размиваше и изтичаше между пръстите ми. И все пак колко лесно, в края на краищата, го пуснах. Миналото, искам да кажа истинското минало, има по-малко значение, отколкото се преструваме, че има. Когато госпожица Вавасур ме остави в онова, което отсега нататък щеше да бъде моята стая, метнах палтото си върху един стол, приседнах в края на леглото, дълбоко вдишах душния отдавна невдишван въздух и почувствах, че от много отдавна, всъщност от години, пътувам и че най-накрая съм пристигнал на мястото, към което, без да знам, съм се стремил през цялото това време и където

трябваше да остана, тъй като засега това беше единственото възможно място, единственото възможно убежище за мен.

Моята приятелка червеношийката се появи в градината преди миг и изведнъж се сетих за какво ми бяха напомнили луничките на Аврил през онзи ден на нашата среща в двора на Дуигнан. Птицата обикновено се застоява на третото най-високо клонче на бодливата зеленика и оглежда релефа на местността с жестоки, блеснали като мъниста очи. Известно е, че червеношийките са безстрашни, а тази специално изобщо не трепна, когато Тидълс излезе от съседната врата и взе да я дебне, като пълзеше по корем във високата трева, дори издаде някакво сардонично писукане и взе да се перчи предизвикателно като изду кървавооранжевите си гърди, сякаш нарочно да го подразни, като му покаже каква сочна и вкусна мръвка би станало от нея, ако котките можеха да летят. Като видях птичето да каца там, веднага си спомних с болка, която имаше абсолютно същия размер и неповторимост, както и самата птица, за гнездото в преципа, което беше ограбено. Като момче много си падах по птиците. Не бях от онези, дето ги наблюдават, никога не съм бил от наблюдателните, не проявявах никакъв интерес да ги откривам, проследявам и класифицирам, всичко това не беше по силите ми и освен това много скоро би ме отегчило; не, всъщност не бях в състояние да различа един вид от друг, имах малко познания и още по-малко ме интересуваха техните навици и произход. Но умеех да откривам гнездата им, това беше моята специалност. Беше въпрос на търпение, бдителност и орлов поглед, както и на нещо друго — способността да се вживееш в малките същества, които проследяваш по пътя към леговищата им. Един учен, чието име ми убягва в момента, опровергавайки нещо си, беше заявил — и то като неопровержим факт, — че не е възможно човешко същество да си представи напълно какво е да си прилеп. Приемам го по принцип, но вярвам, че бих могъл да му дам много добро описание на такова събратство между видовете от времето, когато бях млад и отчасти все още животинче.

Не бях жесток, не бих убил птица, нито бих откраднал яйцата ѝ, не, в никакъв случай. Онова, което ме подтикваше, беше

любопитството, най-обикновена страст да разбере нещо от тайните на един друг, чужд на мен живот.

Онова, което винаги ми е правило впечатление, беше контрастът между гнездо и яйце, искам да кажа тази случайност на първото, независимо колко сръчно или дори колко красиво е построено, и абсолютната завършеност на второто, неговата първична пълнота и цялост. Преди да стане начало, яйцето представлява абсолютния край. То е самата дефиниция за самодостатъчност. Най-мразех да видя счупено яйце — тази малка трагедия. В случая, за който си мисля, вероятно съм издал пътя към гнездото на някого по невнимание. Намираше се сред група храсти от прецип върху един синор на сред полето, което значи, че много лесно биха могли да ме проследят как отивам до него — нещо, което вършех със седмици, така че женската беше вече свикнала с мен. Каква птица беше — дрозд ли, кос ли? Във всеки случай някаква по-големичка. И ето че един ден пристигам и яйцата ги няма. Две са били взети, а третото лежеше счупено на земята под храста. Всичко останало от него представляваше едно размазано петно от жълтък и белтък, както и няколко парченца от черупката, всяко осеяно с малки тъмнокафяви петънца. Не бива да придавам кой знае какво значение на случката, сигурен съм, че бях толкова безсърдечен, колкото и всяко друго момче, но и до ден-дневен виждам преципа, подушвам маслената миризма на цветовете му, все още си спомням точния оттенък на онези кафяви петънца, които толкова приличаха на луничките върху бледите страни и в основата на носа на Аврил. Вече половин век нося спомена за този миг в себе си, сякаш емблема на нещо окончателно, безценно и безвъзвратно.

Анна, която се е надвесила от едната страна на болничното легло и повръща на пода, пламналото ѝ чело, отпуснато в дланта ми — заоблено и крехко като яйце на щраус.

Намирам се в кафенето на Странд заедно с Хлое след киното и онази паметна целувка. Седнали сме на една пластмасова маса и прием любимото си питие — висока чаша газирани портокалови сок с една топка ванилов сладолед отгоре. Удивителна е яснотата, с която си спомням, когато се концентрирам, как двамата седим там. Наистина човек може да изживее живота си отново, ако е в състояние да направи

достатъчно голямо усилие, за да си спомни. Нашата маса беше близо до отворения вход, през който един дебел откос слънчева светлина се беше промъкнал и лежеше в краката ни. От време на време отвън влизаше лек ветреца и разсеяно обикаляше кафенето, като посипваше пода с фин като шепот пясък, или пък донасяше със себе си по някоя празна хартийка от бонбон, която ту напредваше, ту се спираше и тихо дращеше по земята. Май други хора нямаше, освен няколко момчета, или по-скоро младежи, които играеха карти в един ъгъл в задната част на заведението, а на бара стоеше жената на съдържателя — едра, с жълта като пясък коса, не некрасива, мечтателно зареяла празния си поглед през вратата. Носеше бледосиня права рокля или престилка, поръбена с бял фестон. Как се казваше? Как наистина? Не, няма да се сетя — дотук с удивителните възможности на Паметта. Госпожа Странд, ще я наричам госпожа Странд, ако изобщо се наложи да я наричам някак. Стоеше по един особен начин, това със сигурност си го спомням — едра, четвъртита, едната ѝ покрита с лунички ръка издадена напред и кокалчетата на свития ѝ юмрук подпрени върху високия гръб на касовия апарат. Смесицата от сладолед и портокалов сок бяха образували пласт от жълтеникава пяна в чашите ни. Пиехме през книжни сламки, като взаимно избягвахме погледите си в нов пристъп на стеснителност. Имах усещането, че се намираме сред нещо просторно и меко, усещането за чаршаф, който се разгъва и пада върху легло, за палатка, която се срутва, свива и образува възглавница от собствения си въздух. Фактът на тази целувка в тъмнината на киното — започвам да си мисля, че в края на краищата това трябва да е била първата ни целувка — се мъдреше между нас като едно изумление, нещо огромно и непонятно. Мустачките на Хлое представляваха едва-едва забележима руса сянка, която бях усетил като самурено мек допир с устните си. Чашата ми беше почти празна, но се боях, че остатъкът от течността в сламката ще вдигне неприятен шум като къркорене на червата. Потайно, изпод сведените си клепки, наблюдавах ръцете на Хлое, едната лежеше отпусната върху масата, а другата държеше чашата. Пръстите ѝ бяха по-пълни до първото кокалче, след което изтъняваха до края на пръстите: пръстите на майка ѝ, дадох си сметка. Радиото на госпожа Странд свиреше някаква песен, чиято заглъхваща мелодия Хлое продължи да си тананика разсеяно. По онова време песните бяха нещо важно, напразни копнежи, плач по изгубена изгора,

опънатите струни на онова, което смятахме за любов. През нощта, когато лежах буден в леглото си в нашата малка къща, дочувах мелодии — приглушено гръмовитата музика на духов оркестър, понесена от морския бриз откъм балните зали на хотелите „Бийч“ и „Голф“ и тогава си мислех за двойките, момичетата с накъдрени коси, в рокли от свенливо синьо или язвително зелено, младите мъже с лимба или перчем на челото, с къси спортни сака и меки обувки с тънки подметки, които се въртят в кръг в прашния и горещ полумрак. *О, скъпи мой, любим самотен, целувки под лунни лъчи, сърце и душа ми вземи!* А отвъд всичко това, извън него, съвсем невидими и стаени са: плажът, потънал в мрак, пясъкът студен отгоре, но отдолу още пази топлината на деня, и дългите линии на белите вълни, които се плискат на верев, осветени неизвестно как отвътре, а над всички тях е легнала нощта — тиха, потайна, напрегната.

— Тоя филм беше тъп — заяви Хлое. Беше навела лицето си ниско над ръба на чашата, а бретонът ѝ висеше свободно. Косата ѝ беше по-бледа и от слънчевата светлина на пода в краката ѝ... Не, почакай, това не може да е вярно. Не е възможно това да е бил денят на целувката. Когато излязохме от киносалона, беше вечер — вечер след дъжд, — а това сега е следобед, затова и тази мека светлина на слънцето, този игрив ветреца. А къде е Майлс? Той беше с нас в киното, къде може да е отишъл, той, който никога не се отделяше от сестра си, освен ако тя не го изгони? Наистина, мадам Памет, връщам си назад всички похвали, ако, разбира се, това е самата Памет, която има думата тук, а не някоя друга капризна муза. Хлое изсумтя.

— К'во се правеха уж не знаят, че бандитът е жена.

Отново погледнах ръцете ѝ. Онази, която преди държеше чашата високо горе, сега се беше плъзнала и бе обхванала основата, където настойчиво блестеше върхът на лъч чисто бяла светлина, докато другата, която стискаше сламката между палеца и показалеца, леко прегъната към устните ѝ, хвърляше бледа сянка върху масата във формата на птица с човка и щръкнало на главата перо. Отново се сетих за майка ѝ и този път усетих нещо остро и парещо в гърдите си, сякаш нажежена игла докосна сърцето ми. Дали не беше угризение на съвестта? Защото как би се почувствала госпожа Грейс, какво би си казала, ако можеше да ме види тук на тази маса как хвърлям любовни погледи към бледоморавата сянка в хлътналата буза на дъщеря ѝ,

изсмукваща последните капки от содата със сладолед? Истината е, че това изобщо не ме интересуваше, не ме интересуваше истински, не можеше да ме накара да почувствам вина или нещо друго от този род. Любовта, както ние я наричаме, притежава невярната склонност да се прехвърля — безсърдечно и по търлъци — от един блестящ обект на друг, още по-блестящ, и то в най-неподходящия момент. Колко много брачни дни са приключвали заедно с пияния, мрачен и намусен младоженец, който гледа нещастно към своята нова булка, докато тя се тресе под него на двойното легло в апартамента за медения месец, и в нея вижда лицето на най-добрата ѝ приятелка, или на по-хубавата ѝ сестра или дори, недай боже, на закачливата ѝ майка?

Да, влюбвах се в Хлое — всъщност вече се бях влюбил, свършено. Имах усещането за някаква тревожна еуфория, за щастливо и безпомощно катурване, което онзи, който знае, че ще трябва да извърши любенето, винаги усеща в трескавата привързаност на началото. Защото дори на моята крехка възраст аз знаех, че има любещ и любен, знаех точно в този случай и кой от двамата ще бъде аз. За мен изминалите седмици с Хлое представляваха серия от малко или много пленителни унижения. Тя ме приемаше в олтара си като смирен молител със самодоволство, което ме объркваше. Когато изпадаше в по-отнесено настроение, дори не се преструваше, че ме забелязва, а и когато вниманието ѝ беше погълнато от мен, в него винаги имаше някаква пукнатина — частица умисленост или разсеяност. Тази преднамерена отвейност на поведението ѝ ме измъчваше и вбесяваше, но по-лошо от това беше възможността тя да е неволна. Това, че предпочита да ме презира, можех да го приема, дори да го приветствам като нещо, което би ми доставило мрачно удоволствие, но мисълта, че това може да са интервали, в които аз просто избледнявам до прозрачност пред взора ѝ, не, това не бях в състояние да понеса. Често, когато се случеше да я заваря в някое от нейните непонятни умълчавания, тя се сепваше и започваше объркано да шари с очи — към тавана или ъгъла на стаята, където и да е, но не и към мен, в търсене на източника на гласа, който я бе повикал. Дали това беше безсърдечие и игра от нейна страна, за да ме дразни, или тези моменти на пустота и несвяст бяха истински? Така предизвикан, не се стърпявах, сграбчвах я за раменете, разтърсвах я, виквах ѝ да ме погледне, да гледа право в мен, но тя се отпускате в ръцете ми,

забелваше очи, оставяше главата си да се олюлява като на парцалена кукла, изсмиваше се гърлено, досущ като Майлс, сякаш не можеше да се владее, а когато, отвратен от нея, я блъсвах встрани, тя падаше върху пясъка или канапетото, просваше се с разперени и неестествено разкривени крайници и се преструваше — с гротескно ухилена физиономия, — че е мъртва.

Защо продължавах да търпя капризите и властните ѝ своеволия ли? Не бях момче, което лесно понася обидите, винаги гледах да си отмъстя, дори на хората, които обичах, особено на хората, които обичах. Моята търпеливост в случая с Хлое се дължеше, според мен, на силното желание, което изпитвах към нея, да я закрилям. Нека обясня, това е интересно, поне аз мисля, че е интересно. Тук беше в сила една хубава и много деликатна тактичност. Тъй като тя беше човекът, на когото бях избрал — или бях избран — да отдам любовта си, тя трябваше да бъде запазена колкото е възможно по-непокътната, както в духовен, така и в чисто практически план. Най-важното беше да я спася от нея самата и грешките, които правеше. Естествено, задължението се падаше на мен, тъй като нейните недостатъци си бяха нейни и не можеше да се очаква сама да избегне лошите последствия от тях по собствена воля и желание. И не само че трябваше да бъде спасена от тези нейни грешки и последиците, породени от поведението ѝ, но трябваше и да не узнава за тях, доколкото това беше по силите ми. И не само от грешките при някакви конкретни действия. Невежеството, неспособността ѝ за преценка, тъпото ѝ самодоволство — такива неща също трябваше да останат скрити, а предизвиканите от тях прояви — отречени. Например фактът, че не знаеше, че е дошла по-късно в моите любовни предпочитания в сравнение с майка ѝ — от всички хора на света! — я правеше да изглежда ужасно уязвима в моите състрадателни очи. Забележете, въпросът не се състоеше в това, дали тя е дошла по-късно в обичта ми или не, а в това да не го узнае. Ако по някакъв начин би разкрила тайната ми, имаше вероятност от това да пострада самочувствието ѝ, да реши, че е глупачка, задето не е забелязала увлечението ми по майка ѝ, и дори би могла да се почувства човек второ качество в сравнение с майка си, поради факта че се е оказала на второ място в моя избор. А това не биваше да се случва.

За да не изглежда, че се мъча да изтъкна собственото си благородство, бързам да добавя, че моята загриженост и безпокойство

по отношение на Хлое и нейните недостатъци не беше само и единствено в нейна полза. Нейното самочувствие ме интересуваше по-малко от моето собствено, макар че второто зависеше от първото. Ако нейното самоуважение би било разклатено от съмнение, или глупост, или липса на проникателност, моето уважение към нея, също би се разклатило. Затова не биваше да има сблъсъци, нито брутални думи на просвещение, нито изричане на ужасната истина. Можех да я хвана за раменете и да я разтърся, докато кокалите ѝ се раздрънчат, можех, обзет от отвращение, да я блъсна на земята, но в никакъв случай не биваше да ѝ казвам, че съм бил влюбен в майка ѝ, че мирише на граниви бисквити, нито пък че Джо от „Фийлд“ е забелязал зеленикавия оттенък на зъбите ѝ. Докато крачех покорно зад поклащащото ѝ се тяло с ласкав и изтерзан от нежност поглед, впит в запетаята руса коса на врата ѝ или пък в тънките като косъм линии в порцеланово гладките свивки на краката ѝ отзад, усещах като че нося у себе си стъклена, пълна с най-скъпоценния и лесно избухлив материал. Не, никакви резки движения, абсолютно никакви.

Имаше и още една причина, поради която тя трябваше да бъде пазена чиста и непокътната, неопетнена от твърде много самопознание или, не ще и дума, от проникателно познание за мен. Това я правеше *различна*. Чрез нея аз успях да изживея абсолютната другост на другите. Не е кой знае какво откритие — всъщност е, но въпреки това ще го кажа — чрез Хлое светът за пръв път ми се яви като обективна същност. Нито баща ми, нито майка ми, нито моите учители, нито другите деца, нито дори Кони Грейс, за мен нито един от тях не е бил реален по начина, по който беше Хлое. А щом тя е реална, тогава изведнъж такъв ставах и аз. От нея, така си мисля, произлезе моето истинско съзнание за мен самия и за собственото ми аз. Преди това винаги съществуваше нещо и аз бях част от него, сега обаче имаше аз и всичко останало, което не беше аз. Но тук също се появи известно разкривяване, една своеобразна сложност. Като ме откъсна от света и ме накара да се осъзная, като ми направи тази услуга, тя ме изключи от онова усещане за иманентност на всички неща, всички неща, които ме бяха включвали в себе си и сред които дотогава бях съществувал в малко или много блажено невежество. Преди бях подслонен, сега стоях на открито, напред полето, без наоколо да се вижда убежище. Тогава не

знаех, че повече няма да вляза вътре през тази вечно стесняваща се врата.

С нея никога не знаех къде съм или какво да очаквам и именно с това, така предполагам, ме привличаше толкова силно, защото такава е донкихотовската природа на любовта. Един ден, както си вървахме по плажа в края на водата и търсехме един по-особен вид розова черупка от мида, която ѝ трябваше, за да си довърши гърдана, тя се спря изведнъж, изви се и без да обръща никакво внимание на къпещите се във водата, нито на насядалите по пясъка, сграбчи ме отпред за ризата, придърпа ме към себе си и ме целуна така яростно, че от удара в предните зъби горната ми устна се разцепи и усетих вкуса на кръв, докато Майлс зад нас изпусна гърления си кикот. Само след миг ме отблъсна, както ми се стори, високомерно и презрително, и продължи да крачи напред, начумерена, очите ѝ, като преди, вперени в приборя, където невъзмутимият корав пясък алчно всмукваше изпреварващия бяг на всяка нова вълна със съскава въздишка. Огледах се тревожно. Ами ако се беше случило майка ми да е наоколо и да ме види, или госпожа Грейс, или дори Роуз? Но по всичко личеше, че на Хлое изобщо не ѝ пукаше. Все още усещам допира с онези естествени жилки в мекото месо на нашите устни и смачкването им между зъбите.

Обичаше да отправя предизвикателства, но страшно се дразнеше, когато някой дръзнеше да ги приеме. Рано през едно мрачно утро с буреносни облаци на хоризонта, а морето плоско като тепсия и светлеещо в сиво, стоях пред нея до кръста в топлата вода и се канех да се гмурна и да изплувам между краката ѝ, ако ми позволи, което тя понякога правеше. „Побързай! — извика ми тя и присви очи, — защото току-що се изпиках.“. Не можех да постъпя другояче, освен да ѝ се подчиня, като един истински начинаещ джентълмен. Но когато отново изплувах на повърхността, тя ми каза, че съм отвратителен, потопа се във водата до брадичката и бавно се отдалечи с плуване.

Имаше склонност най-ненадейно да изпада в необуздани, напълно лишени от самоконтрол изблици на агресия. Сещам се за един дъждовен следобед, когато бяхме самички в гостната на „Сийдърс“. Въздухът в стаята беше влажен и студен, освен това се усещаше онази тъжна дъждовна миризма на сажди и кретонени завеси. Хлое влезе откъм кухнята и се отправи към прозореца, а аз станах от канапето и тръгнах към нея, предполагам, за да я прегърна. Щом я приближих, тя

се закова на място, вдигна внезапно извитата си в дъга ръка и ме зашлеви право в лицето. Толкова неочакван беше този удар, така силен, че приличаше на дефиниция на нещо дребно, съществено и съдбоносно. Чух го как изсвистя и ехото се върна откъм ъгъла в тавана. За миг останахме на място — аз с извърнато лице, докато тя отстъпи назад, изсмя се, после се навъси и продължи до прозореца, където взе нещо от близката маса и се загледа в него със свирепо нацупена физиономия.

Веднъж на плажа си набеляза един мъж от града за жертва. Беше ветровит сив следобед към края на ваканционния период, леки есенни нотки вече се носеха във въздуха, тя изглеждаше отегчена и в много лошо настроение. Градският мъж беше бледо, треперещо човече с провиснали черни бански гащета, с хлътнали гърди, а зърната им — издути и обезцветени от студа. Ние го приклецихме на тясно — и тримата — зад бетонната стена на вълнолома. Той беше по-висок от близнаците, но аз пък бях по-висок от него и тъй като много исках да направя впечатление на моето момиче, го блъснах с все сила и го заковах върху зелениясалата стена. Хлое се изтъпанчи пред него и със заповеднически тон поиска да узнае името му, след което го попита какво търси тук. Той я изгледа бавно и недоумяващо, неспособен да разбере, поне така изглеждаше, защо точно него са набелязали и какво всъщност искат от него, което, разбира се, не знаехме и ние. „Е?“ — изкрещя му Хлое с ръце на кръста, като потропваше с крак върху пясъка. Той се усмихна неуверено, повече смутен, отколкото изплашен от нея. Бил пристигнал, така каза, или по-скоро измънка, с майка си с влака. — „О, с мама значи?“ — присмя му се Хлое и това като че беше сигнал за Майлс да пристъпи напред и да го прасне яко по главата, при което се чу едно силно и отривисто „туп!“. — „Ето, така ти се пада — извика Хлое пискливо, — задето много знаеш да остроумничиш!“. Градският човечец, бедната тъпа овчица, какъвто си беше, само се сепна, вдигна ръка и опипа лицето си, сякаш да удостовери невероятния факт, че са го ударили. Настъпи трепетен миг на зловеща тишина, когато всичко можеше да се случи. Нищо не се случи. Гражданинът само изсумтя примирено, сви тъжно рамене и бавно се отдалечи с ръка, все още допряна до челюстта му, докато Хлое се обърна към мен предизвикателно, не каза нищо, а Майлс пак се изсмя.

Онова, което остана у мен след въпросната случка, не беше кръвнишкият поглед на Хлое, нито кикотът на Майлс, а погледът, който ми хвърли градският мъж накрая, преди да се обърне и да си тръгне натъжен. Той ме позна, веднага разбра, че и аз като него съм гражданин човек, независимо на какво се правя. Ако в този поглед беше имало обвинение в предателство, гняв срещу мен, задето съм се съюзил с чужди срещу него, или нещо подобно, не бих имал нищо против, дори ако съм честен, ще кажа, че бих се почувствал благодарен, макар и засрамен. Не, онова, което ме вбеси, беше благосклонното му изражение, онзи овчи поглед на всеопрощение, с който прие коварството ми. Испитах желание да го настигна, да сложа ръка върху рамото му, не за да му се извиня или да се опитам да намеря оправдание за себе си, задето съм помогнал на онези да го унижат, а за да го накарам отново да ме погледне или по-скоро да го накарам да си оттегли онзи свой поглед, да го анулира, да го заличи от архивния запис в очите си. Защото за мен мисълта да бъде разпознат по начина, по който той ме позна и разбра, беше непоносима. По-добре, отколкото сам се познавах. И толкоз по-зле.

Винаги съм мразел да ме снимат, но най-много мразех да бъда сниман от Анна. Странно звучи, знам, но когато тя заставаше зад обектива, като че се превръщаше в слепец, очите ѝ се вторачваха безжизнено и нещо от най-същественния им блясък угасваше. Тя сякаш не гледаше през обектива към обекта, а по-скоро надничаше навътре в себе си, като че търсеше някаква определяща перспектива, някаква съществена гледна точка. Държеше фотоапарата с нетрепкаща ръка, на нивото на очите и току подаваше глава отстрани като граблива птица, за да погледне за миг, май без изобщо да вижда, сякаш чертите на лицето са изписани с някаква брайловата азбука, която умее да чете само от разстояние; когато натискаше затвора, това изглеждаше като най-маловажното нещо, нищо повече от жест, колкото да успокои апарата. В началото на нашата връзка бях достатъчно глупав да се оставя на няколко пъти да ме убеди да ѝ позирам; резултатът беше шокиращо суров и шокиращо издйнически. В тези може би половин дузина черно-бели портрети, които ми направи — направи е думата, — ми се струва, че изглеждам по-гол и по-напоказ, отколкото ако бях в цял ръст и съвсем гол. Бях млад, с гладка кожа и не некрасив — скромнича, разбира се, — но във въпросните снимки приличам на

неестествено голям хомункулус. Не че ме беше направила да изглеждам грозен или уродлив. Хора, които тогава видяха снимките, казаха, че съм представен в много ласкателна светлина. Но аз не бях никак поласкан, съвсем не. В тях приличам на човек, сграбчен, миг преди да офейка, а виковете „Дръжте крадеца!“ кънтят навсякъде около мен. Изражението ми е изцяло обаятелно и подкупващо, изражение на мерзавец, който се страхува, че може да бъде обвинен в престъпление, което знае, че е извършил, но не е в състояние да си го спомни, въпреки това обаче вече си подготвя всевъзможни извинения и оправдания. Каква отчаяна, умоляваща усмивка имам, и циничен поглед, много циничен. Беше насочила фотоапарата си към свежолик и многообещаващ човек, а снимките, които извади, представляваха кадри със сурата на стар изпечен мошеник, злоупотребил с доверието на безброй хора. Изобличен, да, това е дума.

Това беше нейната специална дарба — лишеното ѝ от илюзии око разваляше всякакви магии. Мисля си за снимките, които беше направила в болницата в края или по-скоро в началото на края, когато все още провеждаше лечение и имаше достатъчно сили да стане от леглото без чужда помощ. Беше накарала Клеър да издири фотоапарата ѝ, тъй като бяха минали години, откакто не го беше използвала. Перспективата да се върне към старата си страст ми внуши някакво много силно, макар и напълно необяснимо лошо предчувствие. Фактът, че именно Клеър, а не аз, беше човекът, когото помоли да ѝ донесе апарата, според мен беше доста обезпокоителен, въпреки че отново не мога да кажа точно защо, още повече ме безпокоеше мълчаливото им споразумение, че аз не биваше да знам за това хрумване. Какво означаваше цялата тази потайност и шушу-мушу? Клеър, която съвсем наскоро се беше върнала от обучението си в чужбина — Франция, Белгия, Холандия, Воблен и така нататък — беше направо шокирана, когато видя, че майка ѝ е толкова зле и разбира се, ми се разсърди, че не я бях извикал по-рано. Не ѝ казах, че Анна ми беше забранила да го правя. Това също беше доста странно, тъй като в миналото двете бяха много близки, те — тази необикновена двойка. Ревнувах ли? Да, малко, всъщност малко повече от малко, ако трябва да бъде честен. Давам си ясна сметка, какво очаквах, какво очаквам от моята дъщеря, както и за егоизма и патоса на моите очаквания. Големи надежди се възлагат на детето на един дилетант. Тя трябва да направи всичко

онова, което аз не можах — да бъде голям учен, ако, разбира се, изобщо имам думата по този въпрос, а аз я имам. Майка ѝ ѝ остави известна сума пари, но недостатъчно. Аз съм големият тлъст гъсок, който си стиска златните яйца.

Съвсем случайно хванах Клеър натясно, докато се опитваше да изнесе фотоапарата от къщата. Направи се, че го е взела уж случайно, но Клеър никак не я биваше да се прави на уж случайна. И тя като мен не беше наясно защо всичко трябва да е толкова скрито-покрито. Но Анна винаги е била потайна, дори в най-дребните неща, които върши; предполагам, че това е остатъчното влияние на баща ѝ и техният напрегнат живот в началото. У нея имаше нещо детинско. Искам да кажа, че беше вироглава, потайна и ненавиждаше всеки опит за намеса или възражение. Да говоря — да, колкото на това имах право. Мисля си, че причината се крие във факта, че и двамата бяхме единствени деца. Звучи странно. Искам да кажа, че и двамата бяхме единствени деца на родителите си. И това звучи странно. Дали пък всъщност неодобрявах опитите ѝ да се извява като творец, ако правенето на снимки може да се смята за творческа работа? Всъщност не обръщах почти никакво внимание на нейните фотографии и тя нямаше причина да смята, че бих скрил апарата от нея. Всичко беше много озадачаващо.

Както и да е, ден или два след като бях спипал Клеър с фотоапарата, ме извикаха от болницата да ме осведомят с най-строг тон, че съпругата ми снимала останалите пациенти и че имало много оплаквания срещу това. Изчервих се заради Анна, така както стърчах пред писалището на старшата сестра, почувствах се като ученик, когото са завели пред директора да дава обяснение за чужди провинения. По всичко личеше, че Анна е обикаляла отделенията боса, по избелялата си болнична нощница, като с едната си ръка е бутала системата за венозно хранене — наричаше я моята малка масичка за сервиране — в търсене на колкото е възможно по-тежки и осакатени случаи сред съпациентите си, и тогава застопорявала системата, изваждала лайката и започвала да щрака, докато някоя от сестрите не се появи да я изгони.

— Казаха ли ти кой се е оплаквал? — попита тя нацупено. — Не пациентите, предполагам, а роднините. Какво ли знаят те?

Накара ме да занеса филмите на нейния приятел Серж, за да ги прояви. Нейният приятел Серж, който в един момент от далечното минало вероятно е бил нещо повече от приятел, представлява едър мъж с леко накуцване и огромна грива красива черна коса, която отмята назад от челото с грациозен жест на двете си огромни лапи с къси дебели пръсти. Ателието му се намира на тавана на една от онези високи тесни стари къщи на Шейд стрийт до реката. Занимава се с модна фотография и често спи с фотомоделите си. Твърди, че е бежанец от не знам къде си и говори с фъфлещ акцент, който момичетата намират за неотразим. Не използва фамилно име и дори това Серж, доколкото знам, може да е *nom-d'appareil*. Той е от хората, с които се събирахме навремето — Анна и аз — и които тогава бяха нещо ново. Сега изобщо не мога да си представя как съм го понасял; нищо не може да ти разкрие колко евтин и измамен е твоя свят, твоя предишен свят, както сполетялото те нещастие.

Изглежда у мен има нещо, което според Серж е страшно смешно. Той непрекъснато ме залива с малки тъпи шегички, в които няма нищо забавно и които, убеден съм в това, са само претекст, за да може да се смее спокойно, без да изглежда, че ми се присмива. Когато дойдох да взема от него проявените филми, той започна да ги търси сред целия живописен хаос на ателието си — няма да се учудя, ако нарочно аранжира този хаос, както се аранжира витрина, — като ситнеше пъргаво върху неестествено малките си стъпала въпреки силното залитане наляво на всяка втора крачка. Сърбаше кафе от някаква като че бездънна чаша и разговаряше с мен през рамо. Кафето е още една от запазените му марки, заедно с косата и накуцването, както и широките бели ризи тип Толстой, по които си пада. „Как е красивата Анни?“ — попита ме. Погледна ме крадешком и се изсмя. Винаги я наричаше Анни, което никой друг не правеше; потиснах мисълта си, че това вероятно е старото гальовно име, с което я е наричал. Не му бях казал за болестта ѝ — и защо да го правя? Той продължаваше да рови в бъркотията върху голямата маса, която използваше за работно бюро. Киселата миризма на проявителя от тъмната стаичка пареше ноздрите и очите ми. „Някакви новини от Анни?“ — изчурулика със звънлив глас и пак се изсмя гърлено и носово. Представих си как се спускам с вик към него, избутвам го до прозореца и го пращам да полети през глава към калдъръма на улицата. Но ето че изсумтя победоносно и

ми подаде дебел кафяв плик, ала когато се пресегнах да го взема, той го дръпна назад и ме погледна усмихнато и умислено, с глава, килната на една страна. „Тези неща, дето ги е снимала, са станали страхотни“ — така ми каза, като същевременно държеше плика, сякаш претегляше на ръка тежестта му, а с другата ръка го почукваше вяло по неговия си обигран средноевропейски маниер. През таванското прозорче над нас лятното слънце грееше право върху работната му маса, от което разпръснатите листове фотографска хартия като че горяха с нажежен бял блясък. Серж поклати глава и изсвирука беззвучно през свитите си устни. „Страхотни снимки!“.

От болничното си легло Анна протегна нетърпеливи, по детски разперени пръсти и грабна плика от ръцете ми, без да каже думичка. В стаята беше прекалено топло и влажно; върху челото и горната ѝ устна блестеше сивкаво було от пот. Косата ѝ беше започнала отново да расте — апатично, само на отделни места, сякаш знаеше, че няма да е нужна задълго, висеше безпомощно отпусната, черна и миришеше на мазно, като облизаната козина на котка. Седнах отстрани на леглото и я загледах как нетърпеливо разкъсва капака на плика с нокти. Какво има в болничните стаи, което ги прави толкова привлекателни, въпреки всичко, което става в тях? По нищо не приличат на хотелските. Хотелските стаи, дори най-люксоznите, са винаги анонимни; в тях няма нищо, което да показва загриженост към госта, нито леглото, нито малкият хладилник с питиета, нито дори пресата за гладене на панталони, която стои така почтително в поза „мирно“ с гръб към стената. Въпреки всички усилия на архитекти, дизайнери и управа хотелските стаи винаги очакват с нетърпение да се махнем от тях; болничните стаи, точно обратното, и то без никакви усилия, ни подканят да останем — да останем и да останем доволни. Носят в себе си нещо от успокояващия ефект на детската стая, цялата тази кремава боя, нанесена в дебел пласт върху стените, гумираните подове, малката мивка в ъгъла и скромната кърпа на специална пръчка под нея, и разбира се, леглото с неговите колела и лостове, което прилича на детско креватче, но в усложнен вариант, където човек може да спи и сънува, и да бъде под наблюдение, и да се грижат за него, и никога, никога да не умре. Дали бих могъл да взема под наем такава стая, болнична стая, за да работя в нея, дори да живея в нея. Удобствата биха били чудесни — всяка сутрин жизнерадостно повикване за

събуждане, сервиране на храната в точно определени часове, леглото ти оправено и опънато като по конец, докато заприлича на дълъг бял плик, и цял медицински екип стои в пълна готовност да се справи с всякакво извънредно или спешно положение. Да, бих се чувствал много добре в една от тези бели килии с решетки на прозореца, не, решетки няма, май се поувлякох, прозорецът ми ще гледа надолу към града, комините, шумните улици, прегърбените къщи и всички онези малки фигури, които непрекъснато щъкат насам-натам.

Анна разстла снимките върху леглото и взе да ги поглъща с жадни светнали очи, очите ѝ, които вече изглеждаха огромни, изскочили напред от арматурата на черепа. Първата изненада беше, че беше използвала цветен филм, защото тя винаги е предпочитала черно-бял. После и самите снимки. Със същия успех можеха да бъдат направени в полева болница по време на война, или пък в отделението за пострадали в току-що превзет и опустошен град. Имаше например възрастен мъж без един крак от коляното надолу, издутият край на шева приличаше на първообраза на шивашки цип, който обрамчва лъскавия подгъв на ампутирания крак. Дебела жена на средна възраст беше останала само с една гърда, а плътта, там, където другата е била премахната неотдавна, беше набръчкана и подута като гигантска празна очна ябълка. Едрогърда усмихната майка с дантелена нощница показваше болното си от хидроцефалия бебе с учуден поглед в изпъкналото си като на видра око. Изкривените от артрит пръсти на старица, снимани отблизо, бяха възлести, чворести и със заоблени кокалчета като корен на джинджифил. Едно момче с гангрена, сякаш гравирана върху бузата му със сложни плетеници като мандала, се хилеше срещу обектива с вдигнати във въздуха ръце, два щръкнали нагоре победоносни палеца и дебел, нахално изплезен език. Имаше и един кадър, насочен надолу към метален леген с храчки и сухожилия от тъмно влажно месо с неясен произход — дали бяха остатъци от кухнята или от операционната?

Онова, което най-много ме стъписа у тези снимани хора, беше колко спокойно и усмихнато показваха своите рани, шевове и гнойни гнезда. Особено добре си спомням един на пръв поглед формален етюд в едър план с ръбести, ъловати сенки в пластмасово розово, червеникавокафяво и лъскаво сиво, направен от ниско долу, откъм краката на леглото, на дебела, възрастна жена с гъста, буйна, разпиляна

коса; отпуснатите ѝ крака със сини вени бяха качени на леглото и коленете разтворени, така че се виждаше това, което предполагам се нарича смъкната матка. Аранжировката беше толкова шокираща, колкото и внимателно композирана, почти като илюстрация от някоя от пророческите книги на Блейк. Централното пространство представляваше обърнат наопаки триъгълник, ограничен от двете страни от свитите под ъгъл крака на жената, а горната линия, която следваше подгъва на бялата ѝ нощница, силно опъната от коляно до коляно, приличаше на празен лист пергамент в очакване на огнен надпис, възвестяващ може би мнимото раждане на нещо розово и тънмораво, което вече се подаваше от скута ѝ. Над този триъгълник, подобната на Медуза глава на жената поради някакъв тънък трик на перспективата приличаше на отрязана, леко повдигната и застанала категорично на една плоскост с коленете, а ясно очертаният ствол на врата ѝ като че беше уравновесен под права линия с подгъва на нощницата, която образуваше основата на обърнатия наопаки триъгълник. Въпреки позицията, в която се беше озовало, лицето излъчваше съвършено спокойствие, дори май се усмихваше едновременно осъдително и развеселено, с известно задоволство и — да, с известна гордост. Спомням си как един ден вървах с Анна по улицата, след като цялата ѝ коса беше опадала, и тя изведнъж зърна на срещния тротоар жена, която също беше плешива. Не знам дали Анна забеляза, че съм уловил погледа, който двете си размениха — празен, в същото време проникателен, потаен и съучастнически. През целите тези безкрайни дванайсет месеца на болестта ѝ не мисля, че някога съм се чувствал по-отчужден от нея, отколкото в този миг, избутан встрани от сестринското общество на страдащите.

— Е? — обади се тя, като не сваляше очи от снимките, изобщо не си даде труда да ме погледне. — Какво мислиш?

Не че се интересувах от моето мнение. В този момент вече се намираше отвъд мен и моите мнения.

— Показа ли ги на Клеър? — попитах. Защо именно това беше първото нещо, което мина през ума ми?

Тя се направи, че не ме е чула, или пък изобщо не ме слушаше. Някъде в сградата звънеше звънец, като слаба постоянна болка, която е станала доловима.

— Те са моето досие — каза тя. — Моят обвинителен акт.

— Обвинителен акт ли? — попитах безпомощно, защото почувствах неясна паника. — За какво?

Тя сви рамене.

— О, за всичко — каза тихо. — За всичко.

[1] Погребално бюро (фр.) — Б.пр. ↑

[2] „Вани“ (фр.) — Б.пр. ↑

Хлое, нейната жестокост. Плажът. Нощното плуване. Изгубеният ѝ сандал, онази нощ на прага на залата за танци, пантофката на Пепеляшка. Няма ги. Всичко е изгубено. Няма значение. Уморен, уморен и пиан. Няма значение.

Изви буря. Цяла нощ, откара чак до средата на сутринта, невероятно нещо, не бях виждал друга подобна буря по тези умерени климатични пояси, която да се мери с тази по сила и продължителност. Страшно ѝ се радвах, седнал в богато инкрустираното си легло като в катафалка, ако изобщо това е думата, която търся, цялата стаята край мен светнала, а побеснялото небе газии и мачка всичко наоколо, троши кокали. Най-накрая, помислих си, най-накрая стихииите достигнаха онази степен на величественост, която единствено може да съответства на душевния ми смут! Чувствах се преобразен, като някой от полубоговете на Вагнер, сякаш яхнал буреносен облак, дирижирах силните гръмовни акорди, ударите на небесните чинели. В това настроение на театрална еуфория, съскаща от конячени пари и статично електричество, премислих положението си в една нова, працияща светлина. Искам да кажа моето общо положение. Винаги съм таял убеждението, противно на всякакви рационални съображения, че в някакъв неопределен бъдещ момент продължаващата репетиция, която представлява моят живот, с нейните безброй погрешни тълкувания, пропуски и засечки, ще свърши и тогава истинската драма, за която винаги и с такова нетърпение съм се подготвял, най-накрая ще започне. Това е често срещана заблуда, знам, всеки се лъже по този начин. Въпреки това снощи, наред внушителната демонстрация на валхалска сприхавост се почудих дали не е дошъл моят ред да изляза на сцената и да продължа нататък, така да се каже. Не знаех как може да се осъществи този драматичен скок наред действието, нито какво точно би могло да се случи на сцената. Все пак очаквах някакъв апотеоз, някаква грандиозна кулминация. Тук не говоря за посмъртно преобразяване. Не вярвам във възможността за живот след смъртта, нито в божество, което може да предложи подобно нещо. Имайки предвид света, който е създал, би било безбожие спрямо Бог да му вярваме. Не, онова, което очаквам с нетърпение, е моментът на земно изявяване. Това, точно това: ще се

изявя, тотално. Ще бъде произнесен като възвишена заключителна реч. С една дума, да бъде произнесен. Та това не е ли винаги моята цел, не е ли всъщност тайната цел на всички нас, да не бъдем вече плът, а да се преобразим в ефирен, нестрадащ дух? Бум, тряс, прас — чак стените потрепериха.

Между другото: леглото, моето легло. Госпожица Вавасур твърди, че винаги е било там. Дватама Грейс — майка и баща, тяхно ли беше, в него ли са спали, в същото това легло? Каква мисъл, не знам какво да правя с нея. Престани да мислиш, това ще е най-добре; най-малкото няма да те изважда от равновесие, това искам да кажа.

Още една седмица си отиде. Колко бързо тече времето, когато сезонът напредва и земята дълбае своя жлеб в последната низходяща крива на отиващата си година. Въпреки че времето продължава да е меко, Полковника усеща приближаването на зимата. Напоследък не се чувства добре, твърди, че страда от нещо, което нарича простуда на бърбреците. Казах му, че това беше едно от вечните оплаквания на майка ми — *всъщност най-любимото ѝ* — не го добавих, но той и без това ме изглежда особено, вероятно реши, че му се присмивам, както май си и беше. Всъщност какво е това простуда на бърбреците? Мама не можеше да каже нищо по-конкретно от Полковника и дори медицинският речник „Блак“ не хвърляше никаква светлина по въпроса. Може би той иска да си мисля, че това е причината за честите му отбивания до тоалетната и денем, и нощем, а не че е нещо по-сериозно, както подозирам. „Не съм във форма — повтаря той — и това е факт.“. По време на обяда започна да се явява с шал на врата. Рови апатично в чинията си и посреща всеки, дори най-плахия опит за шегички, със сантиментален поглед на страдалец, който свежда уморено под акомпанимента на сподавена въздишка, която е по-скоро стенание. Описах ли вече очарователно обагрения му нос? Променя багрите си с напредването на деня, както и при всяка, дори най-леката промяна на времето — от бледолилаво, през бургундско червено до тъмно кралско мораво. Това ринофима ли е, сетих се изведнъж, дали това не е прочутото зачервяване на носа като у хронични алкохолици според доктор Томсън? Госпожица Вавасур се отнася скептично към неговите оплаквания и винаги ми прави физиономии зад гърба му.

Мисля, че той се е обезверил в опитите си да я ухажва. С тази негова патешкожълта жилетка, чието най-долно копче винаги стои педантично разкопчано, а заострените ѝ краища — разтворени над спретнатото му малко коремче, той изглежда така сериозен и разсъдлив, като някоя от онези чуждоземни пернати мъжки птици, като пауна или фазана например, които се носят с цялото си великолепие, като ги зърне човек отдалеч, но всъщност гледат отчаяно и с привидно равнодушие, докато опърпаната кокошка трескаво търси кльопачка и невъзмутимо си кълве между чакъла. Госпожица В. отбива обмислените му и престорено свенливи опити за ухажване с нещо като раздражение, притеснение и неудобство. От обидените погледи, които ѝ мятат, си правя заключение, че някога му е давала повече основание за надежда, която му е била моментално отнета след моята поява като евентуален свидетел на глупостта ѝ, и затова сега се сърди на себе си и бърза да ме убеди, че онова, което Полковника вероятно е изтълкувал като насърчение от нейна страна, в действителност не е било нищо повече от проява на професионална любезност, задължителна за всяка пансионна съдържателката.

Често ми се случва да не знам какво да правя с времето си и тогава се заемам да съставя програмата на един типичен ден на Полковника. Става рано, защото спи зле, а с изразителните си умълчавания, стиснати устни и свиване на раменете ни кара да мислим, че таи у себе си огромен резервоар от бойни кошмари, които биха държали буден всеки нарколептик, въпреки че според мен мъчителните спомени, които го спхождат, не са от далечните колонии, а отнякъде по-близо до дома, например пътеките и изровените селски пътища на Южна Арма^[1]. Винаги закусва сам на малката масичка в къта край огнището в кухнята — не че си спомням да е имало огнище, а още по-малко кът — самотата е неговото предпочитано състояние, докато участва в онова, което често и надутото обявява за *най-важното ядене през деня*. За госпожица Вавасур е удоволствие да не го смущава, поднася му бекон с яйца, както и черен пудинг с язвително безмълвие. Той сам си носи подправките — шишенца без етикети с кафява, черна и тъмнозелена мазно покращаща се течност, която пестеливо излива върху храната си с измервателната прецизност на алхимик. Има и един пастет, който сам си приготвя, нарича го „плесница“ — нещо лепкаво с цвят каки, което се прави с аншоа, къри на прах, много пипер и други

безименни неща; мирише странно — на куче. „Пастет пречиствател на торбата“ — така го представя. Мина време, преди да разбере, че тази торба, за която говори толкова често, макар и никога в присъствието на госпожица В., е стомахът и неговите предградия. Винаги внимава за състоянието на въпросната торба.

След закуската идва ред на сутрешната разходка за здраве, която се прави, независимо от това, какво е времето: надолу по Стейшън роуд, покрай Скалистата пътека, покрай пристанищния бар и обратно по дългия път, който заобикаля къщите край фара, после квартала Джем, където спира, за да си купи сутрешния вестник, както и една ролка суперсилни ментови бонбони, които смуче цял ден и чиято леко лепкава миризма витае из цялата къща. Движи се бързо и енергично, с нещо, което съм сигурен, че в неговите представи отговаря на войнишки марш, въпреки че през първата сутрин, когато го зърнах да тръгва, забелязах с известно смущение как на всяка крачка замята левия си крак в спретната странична дъга, точно както правеше и моят отдавна изгубен баща. В продължение на първите една-две седмици на престоя ми тук на връщане от тези учебни походи той все още носеше на госпожица Вавасур по малък подарък, нищо особено, нищо претенциозно, китка червеникави листа или зелено клонче, нищо, което не би могло да мине за най-обикновен обект на градинарски интерес, който, без думичка да каже, обикновено поставяше на масичката в салона до нейните градинарски ръкавици и голямата ѝ връзка ключове от къщата. Сега вече се връща с празни ръце, с изключение, разбира се, на вестника и ментовите бонбони. Това си е моя работа; пристигането ми тук, заплатено с церемония по букетчетата.

Вестникът запълва остатъка от сутринта му, изчита го от първата до последната страница, събира сведения, нищо не пропуска. Сяда до камината в салона, където часовникът върху лавицата тиктака колебливо и гериатрично, на половин час и на две четвърти час спира, за да издаде един-единствен немощен раздрънкан звън, но на всеки кръгъл час стиска зъби и мълчи отмъстително. Има си любимо кресло, където е заобиколен от стъкления пепелник за лулата, кутията „Суон вестас“, столчето за крака и стойката за вестници. Дали изобщо

забелязва онези бакърени слънчеви лъчи, които пронизват скрепените с оловни лайстни стъкла на еркерния прозорец, изсъхналият букет хортензии в морскосиньо и нежно кървавокафяво пред решетката, зад която все още не е станало нужда да се запали първият за сезона огън? Дали изобщо забелязва, че светът, за който четете във вестника, вече не е като онзи, който познава? По всяка вероятност напоследък цялата му енергия, както и моята, отива в усилието да не забелязва нищо. Веднъж го улових как тайничко се прекръства при призива за молитва на камбаната от каменната църква надолу по Стейшън роуд.

По време на обяда двамата с Полковника трябва да се оправяме, както намерим за добре, тъй като госпожица Вавасур се оттегля в стаята си всеки ден между обяд и три, може би за да спи, да четете, да работи върху спомените си — нищо не би ме учудило. Полковника е преживно животно. Седи пред кухненската маса по риза и един старомоден пуловер без ръкави и дъвче набързо приготвения си сандвич с бучка сирене или парче студено месо, между две дебели филии хляб, намазани с неговата „плесница“ или с лютивия сос „Коулман“, а понякога и с двете, ако усеща, че иска нещо да го извади от апатията, освен това маневрира около мен в опита си да започне разговор, като някакъв вещ и прозорлив полеви командир, който търси пролука във вражеските позиции, за да вземе надмощие. Придържам се към неутрални теми — времето, спортни събития, конни надбягвания, макар и да ме уверява, че не залага. Въпреки че е нерешителен, желанието му е очевидно: изпитва ужас от следобедите, тези празни часове, както аз изпитвам ужас от безсънните нощи. Не успява да ме разчете, а би искал да знае какво всъщност правя тук, аз, който, ако поискам, бих могъл да бъда навсякъде, или поне той така си мисли. Аз, който бих могъл да си позволя топлия юг — „Слънцето е единственият лек за болки и болестки“, смята Полковника — защо ще идвам да скърбя в „Сийдърс“? Не бях му разказал нищо за времето, което бях прекарал тук, нито за семейство Грейс, нищичко.

Не че всичко това представлява някакво обяснение. Ставам да си вървя — „да работя“, казвам му тържествено, а той ме поглежда отчаяно. Дори моята необщителна компания е за предпочитане пред неговата стая и радиото.

Едно случайно изпуснато споменаване на дъщеря ми предизвика развълнувана ответна реакция. И той имал дъщеря, омъжена, с две

малки дечица, пояснява ми. Всеки момент ги очаква да го посетят — дъщерята, нейният съпруг инженер и момиченцата, които са на седем и на три години. Веднага усещам, че следват снимки и ето че той измъква портфейла си от задния джоб и започва да показва фотографиите — млада жена, която гледа неумолимо и недоволено и изобщо не прилича на Полковника, затова пък малката ѝ дъщеричка с официална рокля, за жалост, страшно прилича на него. Зет му, който се хили на плажа с бебе на ръце, е неочаквано хубав — южняшки тип с широки рамене, зализан перчем и хлътнали очи — как е възможно тази безинтересна госпожица Блъндън да успее да пипне такъв мъжага? Животът на другите, животът на другите. Изведнъж, неизвестно защо, тези снимки ми идват в повече — дъщерята на Полковника, нейният мъж, техните момиченца, затова на бърза ръка връщам снимките и поклащам глава. „О, съжалявам, съжалявам“ — казва ми Полковника, очевидно притеснен, бърза да се упрекне с нервно прокашляне. Той си мисли, че всякакъв разговор на тема семейство буди у мен болезнени асоциации, но не е това, или поне не е само това. Тези дни ми се налага да поемам света на малки и внимателно премерени дози, нещо като хомеопатично лечение, на което съм подложен, въпреки че никак не съм сигурен какво по-точно трябва да излекува това лекарство. Може би се уча отново да живея сред живите. Искам да кажа, упражнявам се. Не, и това не е. Това, че съм тук, е просто начин да не бъда никъде.

Госпожица Вавасур, иначе така усърдна в други области на нейното гостоприемство, е доста своенравна, да не кажа безцеремонна, що се отнася не само до обяда, но и въобще до всички хранения, но това важи с особена сила за вечерята в „Сийдърс“, която често се превръща в нещо напълно непредсказуемо. Всичко е възможно да се появи на масата и се появява. Тази вечер например ни донесе пушена херинга — нещо, което обикновено се дава на закуска — с яйца на очи и варено зеле. Полковника подуши порцията и демонстративно прибягна към шишенцата си с подправки, които взеха да се появяват едно след друго. Отговорът на госпожица Вавасур на този негов безмълвен протест обикновено се свежда до аристократично пренебрежение, което граничи с презрение. След херингата бяха поднесени круши от компот, поставени в някаква зърнеста, сива и полутопла смес, която, ако не ме лъжат детските спомени, май се

нарича грис. Божичко, грис! Докато се борехме с този тежък, засищащ десерт, когато нищо друго не нарушаваше тишината, освен потракването на приборите, изведнъж ми се яви странна картина и аз видях себе си под формата на нещо като огромна черна човекоподобна маймуна, нещо, прегърбено над масата, или по-скоро не нещо, а нищо, по-скоро дупка в стаята, осезаемо отсъствие, видима тъмнина. Много странно. Видях сценката, сякаш се намирах извън себе си, трапезарията полуосветена от два лампиона, грозната маса с наредените в кръг крака, госпожица Вавасур зареяла поглед нанякъде, а Полковника приведен над чинията си, оголил едната страна на горното си изкуствено чене, докато дъвчи, а аз — едър, черен, неясен силует, силуетът, който никой от участниците в сеанса не вижда, докато дагеротипният отпечатък не бъде проявен. Мисля, че се превръщам в призрак на самия себе си.

След вечеря госпожица Вавасур вдига масата със замах, няколко широки префърцунени жеста — тя е прекалено добре квалифицирана за този вид слугинска работа, — докато ние двамата с Полковника седим обзети от неясна горест, заслушани в работата на храносмилателните си органи, които полагат неимоверни усилия да се справят с току-що нанесената им обида. След което госпожица Вавасур величествено ни повежда към стаята с телевизора. Тя е неприветлива, зле осветена и атмосферата в нея е някак подземна — винаги усойна и студена. Мебелите също имат подземен вид, като неща, които са потъвали тук през годините, идвайки от друго, по-светло място някъде отгоре. Тапицираното със сатинирана басма канапе се е проснало сякаш втрещено, двете му странични облегалки като широко разтворени ръце, а възглавниците му са хлътнали. Има и едно кресло, облечено с шотландско каре, както и малка трикрака маса с едно прашно цвете в саксия, което според мен е истинска аспидистра, каквато не съм виждал не знам откога, ако изобщо някога съм виждал. Пианото на госпожица Вавасур със затворен капак е допряно до задната стена, стои нацупено, с възмутено стиснати устни срещу пицния си съперник насреща — могъщия, металносив телевизор „Пиксилат Панорамик“, съзерцаван от притежателката си със смесица от гордост, малко срам и лошо предчувствие. На този екран обикновено гледаме комедийни шоупрограми, като даваме предпочитание на онези с по-умерен хумор, главно повторения

отпреди двайсет или трийсет години. Седим в пълно мълчание, смях се носи само от записите, направени като фон на предаванията. Трептящата цветна светлина от екрана играе върху лицата ни. Седим в захлас като омагьосани деца. Тази вечер има предаване за някакво място в Африка, май че равнината Серенгети, така мисля, и нейните огромни стада слонове. Какви невероятни животни са те, не се съмнявам, че са пряката ни връзка с време, далеч преди нашето време, когато бегемоти, дори по-големи от тях, са препускали с рев през гори и блата. Изглеждат някак меланхолични и в същото време сякаш тайничко се присмиват, очевидно на нас. Крачат тежко и спокойно в редица по един, краят на хобота на единия гальовно праметнат около смешно малката свинска опашница на братовчеда отпред. Малките слончета, по-космати от възрастните, се мотаят доволни и предоволни между краката на майките си. Ако някой се хване да търси сред ближните ни, най-малко сред сухоземните, същества, които представляват пълната ни противоположност, човек няма нужда да ходи по-далеч от слоновете. Как така сме им позволили да оцелеят толкова дълго? Тези тъжни малки будни очи без съмнение те подканват да грабнеш пушката. Точно така, да пуснеш един куршум право в тях или пък в някое от онези големи, абсурдни, припляскващи уши. Да, да изтребим всички зверове, да окастрим дървото на живота, докато остане да стърчи само едно голо стебло и тогава милосърдно да вдигнем секирата и да го бастисаме. Да се свърши веднъж завинаги.

Путка, ти шибана путка, как можа да ме напуснеш ей така, да ме оставиш да се давя в собствената си мръсотия и няма кой да ме спаси от самия мен. Как можа.

Като говоря за тази телевизионна стая, изведнъж си давам сметка и дори недоумявам защо не съм се сетил по-рано, толкова очевидно е, че онова, за което ми напомня тя, за което, ако щете, цялата къща ми напомня и по всяка вероятност това е истинската причина, поради която дойдох именно тук да се скрия, преди дори да помисля за друго място, са именно тези стаи под наем, които заедно с мама бяхме обитавали, бяхме заставени да обитаваме през всичките години на моето юношество. След като баща ми се махна, тя беше принудена да си намери работа, за да ни издържа и за да плаща за образованието ми, каквото и да беше то. Преместихме се в града, тя и аз, където си мислеше, че със сигурност ще има повече възможности за нея. Тя не

притежаваше никакви умения, беше напуснала училище много рано, след това беше работила известно време като продавачка, преди да срещне баща ми, да се омъжи за него и да се махне от семейството си, но въпреки това беше убедена, че някъде я чака идеалното място за нея, работата на всички работи, онази, която тя и само тя е в състояние да върши, но все още не можеше да я открие и това я влудяваше. Затова се местехме от място на място, от квартира на квартира и не знам защо се случваше все така, че в следващата пристигахме винаги в дъжделива неделна вечер през зимата. Всички квартири си приличаха, онези стаи, най-малкото си приличаха в спомена ми за тях. Винаги едно кресло със счупен подлакътник, подът покрит с надупчен като от шарка линолеум, квадратната черна газова печка, която винаги стои начумерена в ъгъла и мирише на пържената вечеря на предишния наемател. Клозетът в дъното на коридора с неизменната нащърбена дървена седалка и едно продълговато кафяво ръждиво петно в задната част на клозетната чиния, а теленият ринг, за който се дърпа верижката за водата, липсва. Миризмата в коридора е като собственият ми дъх, когато го издухам в скупчените си шепи, за да видя как се чувства човек, който се задушавя. Повърхността на масата, на която се хранехме, беше винаги лепкава на пипане, независимо колко яростно я изжулваше мама. След чая тя обикновено разчистваше приборите, разстилаше „Ивнинг мейл“ върху масата под бледата светлина на шейсетватовата крушка и започваше да следи с фиба колоните с обяви за работа, като отмяташе повечето предложения с едно сърдито измънкваше под носа си *„Необходим е предишен стаж... изискват се препоръки... трябва да има завършено виеше образование... Пфу!“*. После се изваждаше мазното тесте карти, кибритените клечки се разделяха на две равни половини, металният пепелник преливаше от угарки, какаото за мен и чашата готварско шери за нея. Играехме на „Старата мома“, на „Джин руми“ и на „Хартс“. После идваше ред на канапето, което трябваше да се разтегне, миришещият на възкисело чаршаф да се опъне като по конец, а одеялото да се закачи по някакъв начин на тавана, за да отдели нейната половина от леглото в нещо като самостоятелна спалня. Лежах заслушан в безпомощния гняв на нейните въздишки, нейното хъркане, паническите ѝ задъхани писъци, които издаваше. През нощ, или поне така ми се струваше, се събуждах и я чувах как плаче, запушила устата си с притиснат в устните юмрук,

заровила лице във възглавницата. Името на баща ми почти не се споменаваше, освен ако се случеше да закъснее с ежемесечния си пощенски запис. Не можеше да събере сили дори името му да произнесе, наричаше го как ли не — Джентълменът Джим, Негова светлост или пък, когато изпаднеше в поредния пристъп на ярост или пък беше изпила повече от шерито, Фил Флейтата, или дори Пък Пръднята. Тя си въобразяваше, че той жъне огромен успех, *някъде там*, успех, който по най-жесток начин отказваше да сподели с нас, както би било редно и както ние заслужавахме. Пликовете, в които пристигаха платежните нареждания — никога нямаше писмо, най-много картичка за Коледа или за моя рожден ден, надписани с измъчения му калиграфски почерк, с който толкова се гордееше, — носеха пощенски марки от места, които дори и сега, когато вече самият аз се намирам *някъде там* и ги виждам изписани върху пътните знаци по магистралите, построени с помощта и на неговия черен труд, предизвикват у мен объркване на чувствата, което включва нещо като лепкава тъга, гняв или последиците от него, както и един странен копнеж, който прилича на носталгия, носталгия по някакво място, където никога не съм бил. Уотфорд. Ковънтри. Стоук. Той също е познавал неприветливите стаи, линолеума на пода, газовата печка, миризмата в коридора. После пристигна последното писмо от непознатата жена — името ѝ Морийн Стрейндж!^[2] — с известието за *тъжната вест*, която трябва да ви съобщя. Горчивите сълзи на майка ми бяха толкова от гняв, колкото и от скръб. „Коя е тая — изплака тя, — тая Морийн?“. Единственото листче хартия на сини линии трепереше в ръката ѝ. „Бог да го порази! — изсъска през зъби. — Дявол да го вземе, копелето му с копеле!“ . Мислено го видях за миг в малката ни дървена къща, както често се случваше нощем, как влиза през отворената външна врата на фона на плътната жълтеникава светлина от парафиновата лампа, поглежда ме странно, с насмешка дори, може би направо усмихнато, едно петно светлина от лампата блести върху челото му, а отатък него през вратата се вижда кадифената бездънна тъма на лятната нощ.

Когато телевизионните станции са на път да се впуснат в техните неприемливо сензационни среднощни предавания, апаратът се

изключва безпрекословно и Полковника получава чаша билков чай, приготвен от госпожица Вавасур специално за него. Вече ми е споделил, че го ненавижда — „Да не си посмял да кажеш, чуваш ли!“, — но не смее да ѝ откаже. Госпожица Вавасур бди над него, докато го изпие. Твърди, че ще му помогне да заспи, но той стои мрачен, напълно убеден в противното, въпреки това не възразява и изпива чашата до дъно с физиономията на обречен. Една нощ го склоних да отидем заедно до кръчмата „На кея“ за по едно „приспивателно“, но инициативата се оказа несполучлива. Той взе да нервничи в моята компания — не го виня, самият аз често нервнича в собствената си компания, — да подмята лулата си нервно в ръце, да опипва чашата си с черна бира и тайничко да повдига маншета си, за да види колко е часът. Малкото местни, които се намираха в кръчмата, ни зяпаха злобно и много скоро се изнизяхме, тръгнахме пеш към „Сийдърс“, крачехме в пълно мълчание под необятното октомврийско небе, осеяно със звезди, една пламтяща луна и прокъсани облаци. През повечето нощи се приспивам с пиене, или поне се опитвам да го направя с помощта на половин дузина чаши коняк, които пълня догоре от голяма бутилка от най-добрия „Наполеон“, която държа в стаята си. Мисля си, че бих могъл да му предложа малко и на него, но после се разкандърдисвам. Мисълта за среднощни разговори с Полковника за живота и свързани с него въпроси не ми импонира. Нощта е дълга, а избухливият ми нрав дава на късо.

Говорих ли вече за моето пиене? Пия като риба. Не, не като риба, рибите не пият, те просто дишат, така си дишат. Докато аз пия като наскоро овдовял — оскотял? — човек със съмнителен талант и още по-сомнителни амбиции, посърнал с течение на годините, несигурен и изгубен, копнеещ за утеха и за краткия отдих на пиянското забвение. Ако имах, щях да взимам наркотици, но нямам и не знам как бих могъл да си ги набавя отнякъде. Съмнявам се, че в Малко Бали има търговец на наркотици. Вероятно Човката Деврекс би могъл да ми помогне. Човката е страховит тип — целият плещи, гръден кош като буре, едро, грубо изсечено загоряло лице и криви ръчища като на горила. Цялото му огромно лице е надупчено от някакво прастаро акне или шарка, като във всяка дупчица се е загнездило връхче лъскава чернилка. Навремето е плавал в открито море, твърди се, че дори човек убил. Сега има овощна градина, където, под дърветата, живее в каравана без

колела с мършавата си като хрътка дребна женица. Продава ябълки и — контрабандно — някакво мътно жълто-зелено спиртно питие, което вари от окапалите плодове и от което младите мъже в селото направо пощръкляват всяка събота вечер. Защо говоря за него по този начин ли? Какво ми влиза в работата Човката Деврекс? По тези места х-то в *Devereux* се произнася, затова му викат Деврекс — ето, не мога да спра. Как само вилнее отвързаното въображение.

Денят ни днес е олекотен, ако може изобщо да се каже така, от посещението на приятелката на госпожа Вавасур Бън, която ни гостува за неделния обяд. Попаднах на нея в салона — плътта ѝ преливаше извън плетеното кресло в нишата на еркерния прозорец, поклащаше се безпомощно и тихо въздишаше. Пространството, където се беше настанила, бе запълнено с опушена слънчева светлина и в първия миг не можах да различа силуета ѝ, въпреки че всъщност тя, подобно покойната кралица на Тонга, не може да бъде пропусната. Огромна е и с неясна възраст. Носеше рокля от туид с цвят на зебло, силно пристегната в кръста, поради което изглеждаше като напмпана до спукване в гърдите и ханша, а късите ѝ дебели крака, нашарени като коркова тапа, стърчаха пред нея като два гигантски чепа, подаващи се от пъклените недра на долницата ѝ. Малко хубаво личице с фини черги и розов тен сияеше в огромния белезникав пудинг на главата ѝ, остатъчна вкаменелост, чудесно запазена, от момичето, което някога е била, много отдавна. Сребристопепелявата ѝ коса беше сресана старомодно, с път по средата на главата, силно опъната назад в епонимен кок^[3]. Тя ми се усмихна и кимна за поздрав, при което увисналата ѝ брадичка се заклати. Нямах представа коя е и реших, че е току-що пристигнала наемателка — госпожица Вавасур разполагаше с пет-шест празни стаи за даване под наем през този не в разгара си сезон. Когато се надигна да се изправи на крака, плетеният стол изпъшка мъчително и с облекчение. Обемът ѝ наистина беше чудовищен. Помислих си, че ако катарамата поддаде и коланът ѝ се скъса, туловището ѝ ще се издуне в съвършена сфера, върху която главата ѝ ще остане да се мъдри като огромна череша на, ами... на голяма кръгла кифла. Стана ясно от начина, по който ме погледна — смесица от съчувствие и любопитство, че знае кой съм и че е била осведомена за състоянието ми на опечаленост. Каза ми името си, което звучеше грандиозно, нещо с малко тире по средата, но аз го забравих

на мига. Ръката ѝ беше малка, мека, топла и влажна, ръка на бебе. В този момент в стаята влезе полковник Блъндън с неделните си вестници под мишница, погледна я и се намръщи. Когато се мръщи по този начин жълтеникавото бяло на очите му помръква и устните му се издават напред тъпо и квадратно като зурла.

Сред малкото или много мъчителни последствия от моята тежка загуба беше и овчето усещане, което изпитвах, че се натрапвам. След като Анна умря, навсякъде се грижеха за мен, отнасяха се почитателно, превърнаха ме в обект на много специално внимание. Хората, които бяха чули за загубата ми, ме обграждаха с тишина, затова нямах избор, освен в отговор и аз да поддържам сериозно и умислено мълчание, от което скоро ме полазваха тръпки. Това започна, това специално отношение, още на гробището, ако не и преди това. С каква нежност ме зяпаха през зиналата паст на гроба и колко гальовно, макар и силно, стискаха ръката ми, когато церемонията приключи, сякаш имаше опасност да падна, не, да припадна и да се свлека с главата напред право в изкопаната яма. Дори мисля, че долових умисъл в сърдечността, с която някои от жените ме прегръщаха, в начина, по който дълго не пускаха ръката ми и ме гледаха право в очите, като поклащаха глава в безмълвно съчувствие с онази разтапяща се каменност на изражението, която едновременно трагични актриси слагат на лицето си в последното действие, когато изтерзаният герой излиза на сцената с олюляване, понесъл на ръце трупа на своята любима. Имах желание да спра, да вдигна ръка и да кажа на тези хора, че всъщност не заслужавам тяхното благоговение, защото това приличаше точно на благоговение, че през цялото време не съм бил нищо повече от наблюдател, изпълнител на второстепенна роля, докато цялото умиране си го понесе Анна съвсем самичка. По време на обяда Бън много държеше да се обръща към мен с тон на топла загриженост и приглушен пиетет, но аз, колкото и да се опитвах, не успях да си преинача гласа така, че да звучи храбро и стеснително. Госпожица Вавасур, и това си личеше съвсем ясно, намираше тези нейни излияния за страшно досадни и на няколко пъти направи опит да промени сантименталната атмосфера с нещо по-жизнерадостно, поне докато сме на масата, но така и не успя. Полковника също не помогна,

въпреки че се опита, като прекъсна неумолимия словесен поток от загрижеността на Бън с прогнози за времето и други теми от ежедневниците, но всеки път биваше най-безцеремонно изшъткван. Той просто не можеше да излезе насреща ѝ, не беше в нейната категория. Като излагаше на показ потъмнелите си изкуствени зъби в зловеща серия от призрачни усмивки и гримаси, той заприлича на хиена, която подскача и се гърчи пред безглавата атака на хипопотам.

Бън живее в града, в апартамент над някакъв магазин, в среда, която — даде ми да разбера с категоричен тон — е далеч под нейното положение като дъщеря на заможни родители с тиренце в името, каквато си беше. Напомня ми за някоя от онези енергични девизи от едно време, сестрата, която се грижи за къщата на стар свещеник ерген, да речем, или на овдовял земевладелец. Докато продължаваше да чурулика, аз си я представих с тоалет от камгарен плат, каквото и да означава това, и ботуши с копчета, седнала с тържествен вид върху гранитните стъпала пред огромна порта сред наредената по височина прислуга, всички погледнали злобно и завистливо; видях я мислено, същинска Немезида за малките лисици, в розов ловджийски тоалет и бомбе с воалетка на главата, възседнала огъналия се под тежестта ѝ гръб на огромен черен галопиращ жребец; или пък друга картина — тя в просторна кухня по средата с готварската печка, изжулена до бяло чамова маса и провесени от тавана бутове месо да дава нареждания на старата госпожа Гръб точно от кое говеждо да отреже за ежегодната вечеря на господаря по случай Славната Дванайсетгодишнина. Докато се забавлявах по този невинен начин, не бях забелязал битката, която се беше разгоряла между нея и госпожица Вавасур, докато в един момент тя доби доста сериозни измерения, а аз няхах никаква представа как беше започнала, нито защо. Двете кръгчета върху скулите на госпожица Вавасур, които обикновено грееха приглушено, сега пламтяха яростно, докато Бън, която сякаш се беше издула до още по-обемист калибър под пневматичния ефект на растящото си възмушение, седеше и гледаше приятелката си отсреща със замръзнала върху устните си жабешка усмивка, а дъхът ѝ излизаше на припрени експлозивни пресекулки. Разговаряха с отмъстителна любезност, нападаха се — неравностойни съпернички, — сякаш яхнали дървени кончета. *Наистина, не разбирам как можеш да кажеш... Трябва ли да разбирам, че ти?... Въпросът не е в това, че аз... Въпросът е, че ти*

го направи... Ами, какво да кажа, това е просто... Изобщо не е... Прощавай, но точно това е!

Полковника, все по-разтревожен, поглеждаше неспокойно ту към едната, ту към другата, очите му щракаха в очните орбити, сякаш гледаше тенис мач, който беше започнал съвсем приятелски, но ненадейно двубоят се бе ожесточил.

Мислех си, че госпожица Вавасур ще извоюва лесна победа, но това не стана. Тя не се сражаваше с целия арсенал на оръжията, с които, сигурен съм, разполагаше. Нещо, и това се виждаше с просто око, я възпираше, нещо, за чието съществуване Бън очевидно знаеше и на което се беше облегла с цялата си мощ, за да наклони везните в своя полза. Въпреки че в разгара на спора си бяха забравили, или поне така изглеждаше, за мен и Полковника, изведнъж ми хрумна, че те разиграваха това сражение поне отчасти заради мен, да ми направят впечатление, да се опитат да ме спечелят — на едната страна или на другата. Личеше си от начина, по който малките черни очи на Бън не спираха да мятат трескави, престорено свенливи погледи към мен, докато госпожица Вавасур категорично отказваше да обърне очи към мен и не го направи нито веднъж. Започнах да разбирам, че Бън е далеч по-проницателна и лукава, отколкото я бях преценил първоначално. Човек е склонен да мисли, че хората, които са дебели, са и глупави. Тази тлъста личност обаче веднага беше разбрала колко пари струвам и — в това бях убеден — вече знаеше много добре какво представлявам, най-малкото по отношение на съществените неща. И какво всъщност беше видяла у мен? През целия си живот никога не съм се притеснявал, че ме е издържала богата, или да речем богатичка съпруга. Роден съм да бъда дилетант, всичко, което ми липсваше бяха средствата до момента, в който срещнах Анна. Още по-малко съм се интересувал от произхода на нейните пари, които бяха първо собственост на Чарли Вайс, а сега на мен, нито колко на брой и какъв вид тежки машини е трябвало да купи Чарли и да ги продаде, за да натрупа богатството си. Какво са парите в края на краищата? Почти нищо, когато ги имаш в изобилие. Тогава защо се гърчех като червей под забулени, изпитателен и непреодолим взор на Бън?

Хайде, Макс, хайде стига! Добре де, не отричам, че винаги съм се срамувал от потеклото си, дори и досега ми трябва само една повдигната вежда или снизходително подхвърлена дума от такива като

Бън, за да се разтреперя вътрешно от възмущение и пареща ненавист. Още от самото начало бях решен да се превърна в нещо по-добро. Какво друго съм искал от Хлое Грейс, ако не да бъда на нивото на издигнатото социално положение на нейното семейство, макар и за кратко, независимо какво разстояние трябваше да извървя, нали така? Беше трудно, изкачването на тези олимпийски върхове. Седнал там срещу Бън, аз си спомних с леко, но неудържимо потреперване един друг неделен обяд в „Сийдърс“ преди половин век. Кой ме беше поканил? Със сигурност не беше Хлое. Вероятно майка ѝ, когато все още бях неин почитател и тя обичаше да ме гледа как седя на нейната маса глътнал езика си, защото това я забавляваше. Колко нервен бях и колко ужасен. На масата имаше неща, които никога преди това не бях виждал — шишенца със странна форма, порцеланови сосиери, една сребърна подставка за ножа, с който се разрязва месото, както и голяма вилица с кокалена дръжка и предпазно лостче. При поднасянето на всяко блюдо изчаквах да видя към кои прибори ще посегнат другите, преди да рискувам с моите. Спомням си как някой ми подаде купичка със сос от джоджен и аз не знаех какво да правя с нея — сос от джоджен! От време на време откъм другия край на масата Карло Грейс, който дъвчеше енергично, ми хвърляше развеселен поглед. Искаше да знае как живеем в малката дървена къща. На какво готвим? На примус, казах му. „Ха! — извика той. — *Primus inter pares!*“^[4]. И в какъв смях само избухна, както и Майлс, дори устните на Роуз се разтеглиха трепетливо, въпреки че никой друг, освен него, в това съм сигурен, не разбра духовитата му забележка. Хлое пък се намръщи, не на подигравките им, а на моето нещастие.

По тези въпроси Анна не беше в състояние да разбере моята чувствителност, тъй като самата тя беше продукт на една безкласова класа. Смяташе например че майка ми е възхитителна — ужасна, което ще рече, безпощадна и безсърдечна, но въпреки това възхитителна по някакъв си неин начин. Майка ми, едва ли е нужно да казвам, не отговори със същото на това нейно мило мнение. Двете се видяха два или три пъти и според мен с катастрофален ефект. Мама не дойде на сватбата ни — нека си призная, че не я поканих — и скоро след това умря, почти едновременно с Чарли Вайс. „Сякаш са искали да ни

освободят, и двамата“ — подхвърли тогава Анна. Аз не споделях това нейно любезно тълкуване, но не го изкоментирах. Веднъж, случи се, когато беше още в частната клиника, започна да говори за майка ми без, доколкото си спомням, какъвто и да е повод; равносметки от далечното минало, те винаги се връщат, за да си получат дължимото. Беше една сутрин след буря и гледката през прозореца в ъгловата стая беше унила, раздърпана и уморена, разрешената ливада беше покрита с преждевременно окапали листа, а дърветата продължаваха да се олюляват като страдащи от махмурлук пияници. Върху едната си китка Анна имаше пластмасов етикет, а на другата — някакво апаратче, което приличаше на ръчен часовник с бутон, който при натискане вливаше фиксирана доза морфин във вече отровената ѝ кръвоносна система. Първия път, когато отидохме на посещение у дома — у дома: потръпвам от тази дума, направо заеквам — майка ми почти не ѝ продума. Мама живееше в апартамент до канала, мрачно жилище с нисък таван, което миришеше от котките на хазяйката. Бяхме ѝ купили подаръци — цигари от безмитния магазин и бутилка шери, които тя прие с демонстративно пренебрежение. Каза ни, че се надява, че няма да преспим у нея. Отседнахме в евтин хотел наблизко, където водата в банята беше кафява, а чантата на Анна беше открадната. На следващия ден заведохме мама в зоологическата градина. Много се забавляваше с павианите, присмиваше им се злобно, каза ни, че ѝ приличат на един човек, на мен, разбира се. Единият от павианите мастурбираше със странно апатичен вид и току поглеждаше през рамо. „Простак!“ — подхвърли мама презрително и го загърби.

Пихме чай в кафенето на градината, където ревът на слоновете се смесваше с глъчката от многолюдната тълпа — беше празникът, в който всички банки са затворени. Мама си пушеше безмитните цигари, като съвсем демонстративно ги гасеше след три-четири всмуквания, с което искаше да покаже какво мисли за моя подарък, даден с молба за примирие.

— Тя защо ти вика Макс? — изсъска ми, когато Анна беше отишла до щанда да ѝ купи топла кифличка. — Ти не се казваш Макс.

— Вече се казвам — отвърнах ѝ. — Не си ли чела нещата, които ти изпратих, статиите, които съм публикувал, подписани с моето име?

Тя сви рамене провокативно.

— Мислех, че са на някой друг.

Умееше да показва яда си ей така, както си седи, извила тялото си на една страна в стола, с изправен като бастун гръб, ръцете й лепнати върху чантата в скута, шапката й във формата на козуначна кифла с черна мрежеста воалетка отгоре, килната върху разрошените й прошарени къдрици. На брадичката й растяха малки, също прошарени косми. Гледаше пренебрежително около себе си.

— Ха — обади се, — какво място! Предполагам, с удоволствие бихте ме оставили тук, в една клетка с маймуните, да ме хранят с банани.

Анна се върна с кифличката. Мама я погледна надменно.

— Не я искам — отсече. — Не съм ти я поръчвала.

— Мам! — извиках.

— Не ми мамкай.

Но когато си тръгнахме, тя се разплака, скри се зад отворената врата на апартамента, за да не я виждаме, и вдигна ръка пред очите си като дете, очевидно ядосана на себе си. Умря същата зима, седнала на една пейка до канала през необикновено топъл следобед в средата на седмицата. Ангина пекторис, никой не знаеше за болестта. Гълъбите все още се боричкали за трохите, които им била хвърлила на алеята, когато един скитник седнал до нея, предложил й да си пийне от завитата му в кафяв книжен плик бутилка, без да забележи, че е умряла.

— Странно — каза Анна. — Да си тук, ей така, и да те няма.

Въздъхна и погледна към дърветата. Те винаги я очароваха, тези дървета, искаше да излезе навън и да застане между тях, да послуша вятъра в клоните им. Но за нея повече нямаше да има никакви излизания, никакви.

— Да си тук — повтори.

Някой ми говореше. Беше Бън. Колко ли време съм стоял така отнесен, зареян из камерата на ужасите в собствената ми глава? Обядът беше приключил и Бън вече се сбогуваше. Когато се усмихва, дребното й лице става още по-малко, сгъва се и се разгъва около малкия й като копче нос. През прозореца виждам как се събират облаци, въпреки че влажното слънце ниско на запад все още се блещи напред бледосребристото, бледозеленикаво небе. За миг отново ме навести онзи мой портрет как огромното ми туловище седи прегърбено на стола, розовата ми долна устна е увиснала, а големите ми ръце

лежат безпомощно пред мен на масата, голяма човекоподобна маймуна — пленена, упоена и с помътнели очи. Понякога, и това понякога се случва все по-често напоследък, имам усещането, че нищо не знам, когато всичко, което знам, като че се разпада и напуска ума ми, сякаш отмито от дъжд, и за момент оставам като парализиран, объркан, в очакване всичко да се върне отново, без обаче да съм сигурен, че ще стане. Бън вече събира нещата си, преди да направи неимоверното усилие да издърпа мощните си крачища изпод масата и да се изправи на тях. Госпожица Вавасур се е надигнала и кръжи край едното рамо на приятелката си — голямо колкото топка за боулинг, обзета от нетърпение тя да се махне час по-скоро, нетърпение, което се мъчи да прикрие. Полковника стои от другата страна на Бън, приведен напред под много неудобен ъгъл, като извършва неясни маневри и размахва ръце във въздуха като хамалин, който се мъчи да изправи гръб под много тежка и особено непригодна за носене мебел.

— Е! — каза Бън, почука по масата с кокалчетата на ръката си и погледна ведро — първо госпожица Вавасур, после Полковника, при което и двамата пристъпиха напред, готови, ако се наложи, да пхнат ръка под двете ѝ мишници и да я изправят на крака.

Излязохме навън под лъчите на бакъреното слънце в късната есенна вечер. Силни пориви на вятъра върлуваха по Стейшън роуд, разклащаха върхарите на дърветата и разпиляваха сухите листа по небето. Враните грачеха дрезгаво. Годината беше към края си. Защо си въобразявам, че нещо ново може да дойде на нейно място, само поради една смяна на числото в календара? Колата на Бън — малък, пъргав, червен модел — ярка като калинка, беше паркирана върху чакъла пред къщата. Изпъшка върху ресорите си, когато Бън се напъха на шофьорското място заднешком, като първо положи необятния си гъз, после вдигна краката си и с шумно изсумтяване се отпусна тежко върху тапицерията, имитираща тигрова кожа. Полковника ѝ отвори външната порта и застана на пътя, за да я направлява с широки драматични жестове. Миризми — на изгорели газове, на море, на есенната плесен в градината. Кратко запустение. Нищо не знам, нищо, аз съм само една стара маймуна. Бън бодро натисна клаксона и ни махна, дребното ѝ лице ни се ухили през стъклото, госпожица Вавасур също ѝ помаха без ентусиазъм и колата отпраши наклонена на една

страна по пътя, после по моста над железопътната линия и се скри от погледа ни.

— Каква досадница! — каза Полковника, потри ръце и се обърна да си влезе.

Госпожица Вавасур въздъхна.

Нямаше да вечеряме, тъй като обядът беше продължил прекалено дълго и бе достатъчно обилен. Забелязах, че госпожица В. бе все още превъзбудена от острата размяна на реплики с приятелката си. Когато Полковника я последва в кухнята, като ѝ се умилкваше поне за един следобеден чай, тя му отвърна твърде рязко и той подви опашка и пое към стаята си и футболните коментари по радиото. Аз също се оттеглих, но в салона с книга в ръка — Бел върху Бонар, скучна като застояла вода — но се оказа, че не съм в състояние да чета, затова оставих настрана книгата. Посещението на Бън беше нарушило деликатното равновесие на общия ни дом и в атмосферата се чувстваше нещо като безшумно трептене, сякаш някой беше настъпил тънка опъната алармена жица и тя продължаваше да вибрира. Седнах на перваза на еркерния прозорец и се загледах в помръкващия ден. Голите дървета отгатък пътя бяха съвсем черни на фона на последните отражения на залязващото слънце, а шумното ято на полските врани кръжеше, спускаше се и сред препирни и дебати накацваше дърветата за пред нощта. Замислих се за Анна. Насилих се да мисля за нея, правя го като упражнение. Тя се е забила в мен като нож, но въпреки това започвам да я забравям. Нейният образ, който пазя в ума си, вече е започнал да се разнищва, олющени парченца от пигмент и златист варак непрекъснато се ронят. Дали един ден няма и цялото платно да се окаже празно? Започнах да си давам сметка, колко малко съм я познавал, искам да кажа, колко повърхностно съм я познавал, колко неистински. Не се обвинявам за това. Но може би трябва. Не бях ли прекалено ленив, прекалено невнимателен, твърде много погълнат от себе си? Да, всички тези неща, но все пак не мисля, че тук става въпрос за вина, това забравяне, това не-съм-знаел. По-скоро си мисля, че очаквах твърде много, що се отнася до знаенето. Самият аз познавам себе си толкова малко, как е възможно да опозная друг?

Но почакайте, не, не е точно така. Тук не съм искрен — по изключение казвате вие, да, да. Истината е, че ние двамата не искахме да се опознаем. Дори нещо повече, искахме точно това, а именно да не

се опознаем. Вече казах някъде — нямам време да се връщам назад и да се вглеждам тепърва, впримчен, както изведнъж се оказах, в капана на тази мисъл — че онова, което открих у Анна от самото начало, беше начинът, по който тя сбъдваше фантазиите ми. Когато го казах, не знаех точно какво имам предвид, но сега, когато се замислям, изведнъж установявам, че съм прогледнал. Така ли е наистина? Нека се опитам да разплета нещата, разполагам с предостатъчно време, тези неделни вечери са безкрайни.

От самото начало съм искал да съм друг. Съветът *nosce te ipsum* [5] винаги е имал пепелив вкус в устата ми, още от онзи пръв път, когато един учител ме караше да го повтарям след него. Познавах себе си, и то много добре, и никак не харесвах онова, което познавах. Отново се налага да доуточня. Не онова, което представлявах, мразех аз, искам да кажа не неповторимото и същественото у мен — макар и да съм съгласен, че неповторимото и същественото у мен бе доста проблематично, — а купищата чувства, предпочитания, наклонности, заимствани идеи, класови тикове, с които моето рождение и възпитание ме беше обременило и които бяха изместили личността у мен. Изместили, да. Никога не съм бил личност, не и по начина, по който са другите хора, или пък си мислят, че са. Винаги съм бил отявлен никой, чието най-ясно желание е било да бъде неясен някой. Много добре знам какво говоря. Анна, и това е нещо, което забелязах на мига, щеше да бъде факторът за моето преобразяване. Тя си остана вълшебното огледало, в което всички мои недостатъци се изправяха. „Защо не искаш да бъдеш себе си?“ — питаше ме още в самото начало на нашата връзка — *да бъдеш*, забележете, не *да опознаеш* — и наблюдаваше със съчувствие нескопосните ми опити да схвана големия свят. *Бъди себе си!* С други думи, *бъди когото си искаш*. До това се свеждаше споразумението, което подписахме и така се освободихме един друг от бремето да бъдем хората, които всички други ни казваха, че сме. Или поне тя ме освободи от това бреме, но какво направих аз за нея? Може би не е редно да я включавам в тези напъни на опознаването, може би само аз съм бил този, който е предпочитал да не знае.

Въпросът, който ме измъчва сега, е точно въпросът за опознаването. Кой, ако не себе си, сме ние? Добре, да оставим Анна настрана. Кой, ако не себе си, съм аз? Философите ни казват, че ние сме крайни, определени и постигаме себе си чрез другите. Розата и в мрака ли е червена? В гора на далечна планета, където няма уши да чуват дали трясъкът от падащо дърво е трясък? Питам: кой друг да ме опознае, ако не Анна? Кой да опознае Анна, ако не аз? Нелепи въпроси. Бяхме щастливи заедно, или поне не бяхме нещастни, което е повече от онова, което постигат много други хора; това не е ли достатъчно? Имало е напрежение помежду ни, обтегнати отношения и обиди, как ли би могло да бъде другояче във връзка като нашата, ако друга такава изобщо съществува. Виковете, крясъците, хвърлянето на чинии, някой случаен шамар или още по-случаен юмрук — разбира се, че всичко това го е имало. После се появи Серж и цялата му пасмина, да не споменавам другите Сержовци, да, по-добре да не ги споменавам. Но дори и в най-яроствните си скандали ние по-скоро се правехме на агресивни, като Хлое и Майлс, когато се боричкаха. Нашите караници свършваха със смях, горчив смях, но въпреки това смях; чувствахме се сконфузени и дори малко засрамени, засрамени не от нашето ожесточение, а от липсата му. Избухвахме, за да се почувстваме, да се почувстваме истински, тъй като и двамата бяхме самоуки като хора. Или поне аз бях.

Можех ли двамата, можех ли аз да постъпя другояче? Можех ли да живея по-различно? Безполезен въпрос. Разбира се, че можех, но не го направих и точно в това се крие абсурдът на самото питане. Както и да е, къде са образците на автентичност, с които моят измислен аз може да се съпостави? В онези последни платна от банята, които Бонар е правил на седемдесетгодишната Март, той продължава да я рисува като девойката, за каквато я е мислел при първата им среща. Защо аз да искам по-голяма правдивост на собствения си образ от един голям и трагичен художник? Направихме каквото можахме, Анна и аз. Простихме си един на друг за всичко, което не бяхме. Какво повече може да се очаква в таз юдол плачевна? *Недей да се правиш на толкова нещастен*, казваше ми Анна, *случвало се е и аз да те мразя мъничко, живи хора сме в края на краищата*. Въпреки това не мога да се отърва от убеждението, че пропуснахме нещо, че аз пропуснах нещо, само дето не знам какво може да е било.

Изгубени следи. Всичко объркано. Защо продължавам да се терзая с тези неразрешими двусмислици, не се ли наситих вече на тази казуистика? Остави себе си на мира, Макс, остави себе си на мира.

Госпожица Вавасур влезе, движещ се дух сред сенките на сумрачната стая. Попита ме дали не ми е студено, да запали ли камината. Аз пък я попитах за Бън, коя е, как са се запознали, ей така, колкото да попитам нещо. Мина известно време, преди да ми отговори, а когато го направи, отговори не на въпроса ми, който ѝ бях задал.

— Ами, как да ти кажа — подхвърли, — тази къща е собственост на роднините на Вивиан.

— Вивиан ли?

— Бън.

— А-ха.

Наведе се към камината и взе от решетката вейка от изсъхналата хортензия — листенцата изпукаха.

— А нищо чудно самата тя да е вече собственичката — допълни, — тъй като повечето от роднините ѝ си отидоха от този свят. — Отвърнах, че съм учуден, че съм смятал къщата за нейна собственост. — Не, не — продължи и се намръщи срещу чупливите цветчета в шепата си, после вдигна поглед, доста дяволит, и изплезе едва-едва само връхчето на езика си. — Но аз вървя с нея, така да се каже.

Откъм стаята на Полковника, макар и приглушено, се чу ревът на запаянковците, както и превъзбудените крясъци на спортния коментатор; някой беше вкарал гол. Все още играят, въпреки че е почти тъмно. Време за контузии.

— И никога не си се омъжвала? — попитах.

На това тя се усмихна пестеливо и отново сведе очи.

— Още — каза тя. — Никога не съм се омъжвала. — Погледна ме и бързо отдръпна погледа си. Двете алени кръгчета на скулите ѝ сияеха. — Вивиан — додаде — беше моята приятелка. Тоест Бън.

— А! — казах пак. Какво друго бих могъл да кажа?

Ето я, седна да посвири на пианото. Шуман, „Детски сцени“. Сякаш ме подкани да си вървя.

Странно, нали? Начинът, по който се загнездат в главата привидно маловажни неща. Зад „Сийдърс“, където единият от ъглите

на къщата граничеше със запуснатата ливада, под една крива черна канализационна тръба стоеше каца за вода, която, разбира се, отдавна вече я няма. Дървено буре, истинско, голямо, дъговете му дъски почернели от времето, а железните обръчи разядени на люспи от ръждата. Горният му ръб беше идеално скосен и заравнен, толкова гладък, че почти не се напипваха съединенията между отделните дъги — тоест изрязан с трион и рендосан, ала самият прогизнал влакнест строеж на дървото се беше разръфал и стоеше като кардиран, или по-скоро приличаше на мекия семенник на папура, само дето беше по-корав на пипане, по-студен и по-мокър. Въпреки че сигурно побираше не знам колко десетки галони вода, бурето винаги беше пълно догоре благодарение на честите дъждове по тези места, дори, или по-скоро най-вече през лятото. Когато надничах в него, водата ми се струваше черна и плътна като петрол. Тъй като бурето беше леко наклонено на една страна, повърхността на водата образуваше дебела елипса, която потрепваше при най-слабия полъх и се дилпеше на изпаднали в ужас вълнички при всяко преминаване на влака. Зле поддържаният кът в тази част на градината си имаше свой собствен мек и влажен климат благодарение на присъствието на водното буре. Тук бурените избуяваха на воля — коприва, пача трева, грамофончета, както и много други растения, на които не знам имената, а дневната светлина зеленееше, особено сутрин. Водата в бурето, тъй като беше дъждовна и следователно мека или твърда, не си спомням — едно от двете, — се смяташе, че по тази причина е много полезна за косата или кожата на главата, или нещо от този род, вече не знам. Именно там през една ясна сутрин попаднах на госпожа Грейс, която помагаше на Роуз да си измие косата.

Паметта мрази движението, предпочита да държи нещата в покой и както се случва с повечето от тези спомени, аз ги виждам като живи картини. Роуз стои приведена напред, пречупена в кръста, с ръце на коленете, косата ѝ виси надолу от лицето в дълъг, черен, блестящ клин, от който капе сапунена пяна. Боса е, виждам пръстите на краката ѝ, въпреки високата трева, носи една от онези нещо като тиролски бели памучни блузи с къс ръкав, които бяха толкова на мода по онова време, широки в кръста и тесни в раменете, отпред на гърдите с абстрактна бродерия в червено и пруско синьо. Деколтетото е дълбоко изрязано във формата на кръгла раковина, а вътре в него виждам

съвсем ясно увисналите ѝ гърди, малки и остри като източения връх на пумпал. Госпожа Грейс носи син атлазен пеньоар и красиви сини пантофи, с които, поради будоарния им вид, изглежда съвсем нелепо тук навън. Косата ѝ е хваната от двете страни с две фиби с украса, имитираща бронята на костенурка, или може би бяха шноли, да, май така се казваха. Вижда се, че скоро е станала от сън и на фона на сутрешната светлина, лицето ѝ изглежда сурово и грубо изрязано. Стои в съвършено същата поза като девойката с кана мляко на Вермеер, с глава и лявото рамо сведени на една страна, едната ръка скупчена под тежката коса на Роуз, а с другата излива плътната сребриста струя вода от каната с нащърбен емайл. Водата — там, където пада върху главата на Роуз — оголва пътечка, която потръпва и се плъзга като кръгчето лунна светлина върху ръкава на Пиеро. Роуз надава възмутени викове — О! О! О! — при студения допир на водата с главата ѝ.

Клетата Роузи. Не мога да мисля за името ѝ без този епитет. Беше на колко, деветнайсет или най-много два̀сет години. Висока, удивително слаба, тънка в кръста, с дълги бедра, тя притежаваше нещо като копринена, капризна грациозност от бледото си плоско чело на главата до прибраните, добре оформени и леко патрави ходила. Предполагам, че ако някой иска да злослови — например Хлое, — би описал чертите ѝ като остри. Носът ѝ с неговите фараонски, оформени като сълза ноздри, имаше лека гърбица, върху която кожата стоеше опъната и прозрачна. Малко крив е този нос, малко наляво, така че когато човек я гледа анфас, получава се илюзията, че я вижда едновременно анфас и в профил, като в някой от онези измамни портрети на Пикасо. Този дефект съвсем не създава впечатлението за непропорционалност, а само засилва сантименталното изражение на лицето ѝ. В покой, когато не знае, че я наблюдават — какъв малък шпионин бях аз! — тя отпускаше глава надолу, очите ѝ закачулени, плитката трапчинка на брадичката ѝ забита в рамото. Тогава прилича на мадона на Дучо^[6] — меланхолична, далечна, отнесена, изгубена в мрачни мечтания за онова, което предстои, но което за нея не предстои.

Същото лято от трите централни фигури в избеления от солта триптих, странно, но именно тя стои най-отчетливо изрисувана върху

стената на паметта ми. Мисля, че причината се състои в това, че първите две фигури в картината, искам да кажа Хлое и нейната майка, са изцяло мое творение, докато Роуз е дело на друга, неизвестна ръка. Ето, приближавам се към тях, ту майка, ту дъщеря, цапвам по едно цветно петно тук, леко разтърквам рисунъка там и резултатът от всичко това в близък план е, че фокусът ми по-скоро се размива, отколкото да се изостря, дори когато се отдръпвам назад, за да погледна творението си. Но Роуз, портретът на Роуз е завършен, напълно готов. Това не означава, че за мен тя е по-реална или по-важна от Хлое и нейната майка, съвсем не, а само това, че мога да си я представя по-непосредствено. И това не е защото тя е все още тук, тъй като нейната сегашна версия е толкова променена, че е почти неузнаваема. Виждам я с деколтираните си обувки, чисто черни панталони и блуза в алено червено — въпреки че вероятно е носела и други дрехи, облечена е с тези в почти всички мои спомени за нея — застанала сред маловажности, сред произволния реквизит на ателието, тъмна драперия, прашна сламена шапка с цвете, боднато в панделката, покрита с мъх стена, вероятно направена от картон, и високо в единия от ъглите, жълтеникавокафява врата, където много загадъчно дълбоки сенки се отварят към златистобяло сияние от празна светлина. За мен нейното присъствие не беше по-живо от това на Хлое или госпожа Грейс, и как би могло да бъде, но въпреки това имаше нещо, което я отделяше от останалите с тази нейна среднощно черна коса и онази бяла кожа, чиято мъхеста руменина не можеха да размият нито ослепителният слънчев блясък, нито бурният морски вятър.

Тя беше, така си мисля, онова, което навремето, искам да кажа по-назад от времето, за което говоря, би се наричало гувернантка. Една гувернантка обаче би имала своите скромни сфери на влияние, докато клетата Роуз беше напълно безпомощна с близнаците и техните родители, които не се интересуваха от нищо. За Хлое и Майлс тя представляваше отявленият враг, прицелната точка на най-жестоките им шеги, обект на презрение и безкраен присмех. Имаха само два начина на поведение с нея. Държаха се или с пълно безразличие — до такава степен, че спокойно можеше да бъде невидима, или пък подлагаха всяко казано или направено от нея нещо, колкото и безобидно да е то, на неумолима критика и кръстосан разпит. Докато вървеше из къщата, те я следваха по петите, съвсем буквално —

направо я настъпваха по петите, като наблюдаваха отблизо всяко нейно действие — как оставя някаква чиния, взима книга, опитва се да не поглежда лицето си в огледалото — сякаш онова, което върши, е най-чуждоземното и необяснимо поведение, което някога са виждали. Тя не им обръщаше внимание, доколкото можеше, но в един момент вече не издържаше, обръщаше се към тях, цялата пламнала и разтреперана, и ги молеше, моля ви, моля ви, да я оставят на мира, като снишаваше гласа си до измъчен шепот от страх възрастните Грейс да не чуят, че е изгубила самообладание. Разбира се, точно тази реакция преследваха близнаците и тогава я притискаха още по-натясно, надничаха в лицето ѝ, като се правеха на смаяни, а Хлое започваше да я бомбардира с въпроси — какво е имало в чинията? книгата хубава ли е? защо няма желание да се поглежда в огледалото? — докато очите ѝ плувваха в сълзи, а устата ѝ печално увисваше на една страна в израз на безсилен гняв, след което двамата избягваха предоволни от себе си с демонски кикот.

Открих тайната на Роуз през един съботен следобед, когато бях дошъл в „Сийдърс“, за да взема Хлое. Когато пристигнах, тя тъкмо влизаше в колата с баща си, канеха се да отскочат до града. Заковах се пред външната порта. Имахме уговорка да отидем заедно да играем тенис — нима беше забравила? Нищо чудно. Бях объркан; да бъдеш така изоставен в един съвършено пуст съботен следобед е нещо, което не се преглъща лесно. Майлс, който отваряше портата, за да може баща му да мине с колата, видя смущението ми и се ухили като зло духче, каквото си беше. Господин Грейс погледна към мен през предното стъкло, склони глава към Хлое и каза нещо, след което също се ухили. До този момент като че самият ден — ветровит и ясен — излъчваше само презрение и всеобщо хилене. Господин Грейс настъпи здраво газта и колата със силен бумтеж откъм задната част подскочи върху чакъла с такъв летящ старт, че трябваше пъргаво да се дръпна встрани — въпреки че нямаха нищо друго общо помежду си, баща ми и Карло Грейс притежаваха едно и също грубиянско чувство за хумор, — а Хлое, с лице, залепено и леко размито зад страничния прозорец на колата, ме гледаше с навъсена изненада, сякаш току-що бе забелязала, че стоя там, което, нищо чудно и да беше точно така. Махнах с ръка, колкото успях по-небрежно, а тя ми се усмихна с увиснала в двата края уста, уж много нещастна, и пресилено повдигна рамене — чак до

нивото на ушите, — сякаш с това ми се извиняваше. Колата намали ход, колкото Майлс да скочи вътре, и тогава тя приближи лицето си до стъклото и произнесе нещо, след което вдигна лявата си ръка в необикновено тържествен жест, нещо като благословия, и какво можех да направя аз, освен да се усмихна, да вдигна рамене в ответ и да ѝ помахам, докато колата я отнесе сред вихър от изгорели газове, а главата на Майлс, която стоеше като отрязана на задното стъкло, се ухили злорадо.

Къщата приличаше на опустяла. Минах покрай външната ѝ врата и продължих по диагонал, където редицата дървета маркираха края на градината. Оттатък беше железопътната линия, посипана с остри синкави шисти, които изпускаха типичния дъх на пепел и нафта. Дърветата, засадени близо едно до друго, бяха тънки, заострени и уродливо разкривени, най-високите им клони се поклащаха объркано, като гора от ръце размахани в смутен безпорядък. Какви бяха? Не бяха дъбове — може би платани? Още преди да разбере какво правя, вече се катерех по едно от дърветата по средата. Това не беше никак типично за мен, защото не бях нито смелчага, нито авантюрист по дух, пък и имах, още имам, фобия от височина. Но въпреки това се изкачих нависоко, и още по-нависоко — ръка и крак, после пак ръка и пак крак, от клон на клон. Изкатерването се оказа страшно лесно въпреки листата, които прощумоляваха край мен, протестираха скандализирани, въпреки клончетата, които ме шибаха по лицето, много скоро се озовах на самия връх, откъдето по-нагоре не можеше. Там увиснах, безстрашен като моряк, яхнал такелажа, а палубата на земята леко се олюляваше под мен, докато отгоре ниското небе, като сумрачен седеф, изглеждаше толкова близо, сякаш можех да го докосна. На тази височина лекият бриз представляваше силен порив от плътен въздух, който носеше миризми от вътрешността — пръст, пушек, оборски тор. На хоризонта се виждаха покривите на града, а още по-нататък и по-нависоко, като мираж, се мержелееше малък сребрист кораб, сякаш пуснал котва сред петно от бледнеещо море. Една птичка долетя и кацна наблизко, погледна ме учудено и бързо отлетя, като изписука обидено. Вече бях забравил за Хлое и нейната разсеяност, така ликувах, така преливах от безумна радост, че съм успял да се кача толкова нависоко и толкова надалеч от всичко, че не бях забелязал Роуз под мен, не и преди да чуя плача ѝ.

Стоеше под съседното дърво с прегърбени рамене и лакти забити в хълбоците, сякаш единствено те я крепяха да стои права. Неспкойните ѝ пръсти стискаха свита на топка носна кърпа, а позата ѝ беше толкова романтична, така разплакана сред шепота на следобедните стенания, че отначало си помислих, че онова смачкано нещо в ръката ѝ не е носна кърпа, а любовно писмо. Колко странно изглеждаше от моята гледна точка, смалена до разкривен диск от рамене и глава; пътят по средата на косата ѝ имаше същият мръснобял цвят както и прогизналата носна кърпа, която стискаше — но ето че се обърна рязко при шума от стъпки зад гърба си, заклати се леко като кегла, която топката е успяла само лекичко да перне. Госпожа Грейс идваше по пътеката, чиято трева под простора за пране беше изпотъпкана, със сведена глава и ръце, кръстосани пред сплесканите ѝ по този начин гърди — всяка ръка хванала кръстообразно противоположното рамо. Беше боса, по шорти и с една от белите ризи на мъжа си, която ѝ беше твърде голяма, но въпреки това ѝ стоеше добре. Спря се на известно разстояние от Роуз и за миг остана смълчана, само дете направи по една четвърт завъртане на едната и на другата страна около оста на тялото си, с ръце все още хванати за раменете, сякаш и тя като Роуз се държеше права по този начин — сама дете, което люлееше в обятията си.

— Роуз — викна ѝ със закачливо ласкав глас, — о, Роуз, какво има?

Роуз, която решително обърна лицето си към далечните поля, изсумтя плачливо.

— Какво има? — изплака, гласът ѝ се разлетя при последната дума и се разсипа от само себе си. — Какво има?

Изсекна се гордо в края на смачканата си носна кърпа и завърши с отмятане на косата и с повторно изсумтяване на запушения си нос. Дори от този ъгъл можех да видя как госпожа Грейс се усмихна и прехапа устна. Зад мен някъде отдалеч се обади свирка. Следобедният влак от града с матовочерен локомотив и половин дузина зелени дървени вагони, пуфтеше към нас през полето като голяма полудяла детска играчка и изпускаше издути, закръглени брънки от гъст бял пушек. Госпожа Грейс пристъпи напред безшумно и с върха на пръста си докосна лакътя на Роуз, ала Роуз дръпна ръката си рязко, сякаш беше усетила допира на нажежено желязо. Порив на вятъра прилепи

ризата на госпожа Грейс към тялото ѝ и тогава ясно се видяха големите заоблени очертания на гърдите ѝ.

— О, Роуз, я стига! — опита се да я придума отново и този път успя да пхне длан в свивката на ръката ѝ и чрез няколко гальовни подръпвания я обърна с лице към себе си, колкото и да се опъваше Роуз, колкото и сковано да се инатеше, след което двете тръгнаха да се разхождат под дърветата. Роуз крачеше като спъната и говореше ли, говореше, докато госпожа Грейс вървеше с наведена глава както преди и като че ли изобщо не говореше; от позата на раменете ѝ, както и от приведената ѝ походка, я заподозрях, че се мъчи да потисне смеха си. От трепетливите разхълцани думи на Роуз, единствените, които успях да доловя, бяха *любов и глупаво, и господин Грейс*, а от отговорите на госпожа Грейс само едно извикано на висок глас *Карло ли?*, последвано от нещо като боен вик, означаващ „не мога да повярвам“. Изведнъж се оказа, че влакът съвсем се е доближил, от което стволът на дървото взе да вибрира между коленете ми; докато локомотивът отминаваше, погледнах в кабината му и съвсем ясно зърнах бялото на едно око, което ме стрелна изпод блеснало, изцапано със сажди чело. Когато отново се обърнах да ги проследя, двете се бяха спрели на място, стояха във високата трева, лице срещу лице, а госпожа Грейс се усмихваше, после вдигна ръка към рамото на Роуз, докато Роуз, ноздрите ѝ зачервени по края, търкаше разплаканите си очи с кокалчетата и на двете си ръце, след което един ослепителен облак от пушека на влака ме блъсна в лицето, а когато се разсея, двете вече се бяха отдалечили, връщаха се обратно към къщата.

Значи това било. Роуз чезнеше от любов по бащата на поверените ѝ деца. Тази прастара история, въпреки че не знам защо трябва да е прастара за мен, който бях толкова млад? Какво си помислих ли, какво почувствах? Спомням си съвършено ясно смачканата на топка носна кърпа в ръцете на Роуз, както и синята ажурна плетеница от разширени вени в начален стадий върху прасците на силните голи крака на госпожа Грейс. Както и парния локомотив, разбира се, който беше спрял с оглушителен трясък на гарата и стоеше на място, разгорещен и задъхан, а пленителните му подкоремни вътрешности току изцъркваха струи пареща вода, докато чакаше нетърпеливо отново да поеме на път. Какво представляват живите същества в сравнение с непоклатимата сила на нещата?

Когато Роуз и госпожа Грейс се изгубиха от погледа ми, слязох от дървото — оказа се по-трудно от изкачването, — тихичко се промъкнах край смълчаната и сляпа къща и сред студената светлина на лъснат до блясък калай, която обливаше пустеещия следобед, се спуснах по Стейшън роуд. Онзи влак беше потеглил от гарата и вече беше някъде другаде, някъде съвсем другаде.

Естествено, без да губя време, отидох да кажа на Хлое за моето откритие. Отговорът ѝ нямаше нищо общо с онова, което очаквах. Вярно, отначало ми се стори шокирана, но много бързо се съвзе и си придаде скептичен вид, дори май раздразнен, искам да кажа раздразнен от мен, вероятно задето съм ѝ казал. Това много ме обърка. Разчитах, че за сцената под дърветата, която ѝ бях описал, ще ме поздрави с доволен кикот, който на свой ред би ми дал увереност да погледна на въпроса откъм смешната му страна, ала вместо това се наложи да го възприема в по-сериозна и мрачна светлина. Мрачна светлина, представяте ли си? Но пък защо и смешна страна? Защото за младите смехът е неутрализираща сила и опитомява ужасите, затова ли? Роуз, въпреки че беше почти два пъти по-голяма от нас, все още се числеше от нашата страна на бездната, която ни делеше от света на възрастните. Не стига че трябваше да понасяме мисълта за тях, за истинските възрастни с техните лукави лудории, ами и вероятността, че тази Роуз се е захласнала по мъж на годините на Карло Грейс — шкембето, набъбналият му чатал, косматите гърди, прошарени в сребристо — това едва можеше да се изтърпи от чувствителност така деликатна и незряла, каквато беше моята тогава. Дали беше изповядала любовта си пред господин Грейс? Дали той ѝ беше отвърнал със същото? Картините, които се редяха пред очите ми — бледата Роуз в грубиянските обятия на сатира, — ме смуцаваха не по-малко. А какво да кажа за госпожа Грейс? Колко спокойно беше посрещнала изпелтечената изповед на Роуз, с каква лекота, дори сякаш развеселена. Защо не беше издрала очите на момичето с блестящите си кървавочервени нокти?

А после и самите любовници. Как само се възхищавах на лекотата, на наглостта, с която прикриваха всичко, което ставаше между тях. За мен нехайството на Карло Грейс по-скоро издаваше

престъпно намерение. Кой, ако не безсърдечен прелъстител, ще се смее по този начин и ще дразни околните, като вирва брадичка и нервно чеше прошарената си брада под нея, а пръстите му издават стържещ звук? Фактът, че на публично място той не обръщаше повече внимание на Роуз, отколкото на някой друг, случайно попаднал пред погледа му, беше само още едно доказателство за неговото лукаво и ловко лицемерие. Роуз трябваше само да му подаде вестника и той само да го поеме от нея и това вече стигаше на моето бдително и превъзбудено око да види в жеста потайна размяна на знаци с циничен подтекст. Нейното меко и почтително поведение в негово присъствие ми приличаше на поведението на прегрешила монахиня; сега, когато вече знаех за срамната ѝ тайна, картините, които моето въображение рисуваше, стигаха все по-навътре в мен — тялото ѝ, белеещо и преплетено с неговото в безутешно грубиянско сношение, дори чувах задавените му резове и нейните приглушени стенания на тъмна наслада.

Какво я беше накарало да си признае, още повече пред неговата любима съпруга? И какво ли си е помислила тя, клетата Роуз, първия път, когато погледът ѝ се е спрял върху тебеширените букви, които Майлс беше издраскал върху страничните подпори на дървения вратник, през който се излизаше на пътечката — *PВ обича КГ* и елементарната илюстрация към текста, която представляваше женско тяло, две кръгчета с точка в средата, две заоблени линии за хълбоците и по-долу две скоби, между които рязък вертикален разрез? Сигурно се е изчервила, о, сигурно е пламнала. Смяташе, че не аз, а Хлое я е разкрила по някакъв начин. Колко странно обаче, че от този факт силата на Хлое над Роуз не нарасна, а стана точно обратното, или поне така изглеждаше. Погледът на гувернантката придобиваше нова стоманена светлина, когато се случеше да попадне на момичето, а то, за голямо мое учудване и изненада, изглеждаше сплашено под този взор, както никога не е изглеждало преди това. Когато се сецам за тях сега, едната със съскащ поглед, другата — сплашена, не мога да не си помисля, че онова, което се случи в деня на странния прилив, се явяваше по някакъв начин последствие от разкритата тайна страст на Роуз. В края на краищата, защо трябва да бъде по-малко податлив към мелодрамата от всеки друг и да не копнея за неочакван финален обрат, какъвто историята изискваше?

Приливът заля плажа чак до подножието на дюните, сякаш морето се беше разляло извън границите си. Смълчани, наблюдавахме неудържимото прииждане на водата, и тримата седнали в редичка — Хлое, Майлс и аз — с гръб към олющените сиви стени на вече неизползваната къща на пазача, която се намираще до първата могилка на игрището за голф. Бяхме плували, но после се отказахме, защото ни хвана щубето от това море без вълни, от неспирния му прилив и от зловещия невъзмутим начин, по който настъпваше. Небето белееше под мрежа от тънка мъглица, забулила плоския бледозлатист диск на слънцето, което стоеше неподвижно, като боднато по средата му. Чайките кръжаха с крясъци. Въздухът не помръдваше. Въпреки това съвсем ясно си спомням как отделни стръкчета от пробилата в пясъка трева описваха ясно очертан полукръг пред себе си, което означаваше, че духа вятър или поне бриз. Може би това е било друг ден — денят, в който бях забелязал тази тревна маркировка по пясъка? Хлое беше по бански, наметната с бяла жилетка. Мократа ѝ коса изглеждаше потъмна и стоеше прилепнала по черепа ѝ. В тази стаена млечна светлина лицето ѝ изглеждаше почти безизразно и двамата с Майлс, защото той стоеше до нея, приличаха на профилите от чифт монети. Под нас, в една закътана дупка в дюните, Роуз лежеше по гръб върху плажна кърпа с ръце под главата си и като че беше заспала. Разпененият прибой на морето беше само на метър от петите ѝ. Хлое я изгледа и се усмихна: „Дано да я отнесе морето“ — така каза.

Майлс беше човекът, който разби вратата на къщурката, като взе да усуква катинара, докато резето поддаде; катинарът се откърти и остана в ръката му. Вътре имаше само една малка стая, празна, която вонеше на застояла урина. До стената се виждаше дървена пейка, а над нея — малък прозорец, на който черчевето беше непокътнато, но стъкло отдавна нямаше. Хлое коленичи върху пейката, лицето ѝ цъфна пред прозореца, а лактите си облегна върху перваза. Аз седнах от едната ѝ страна, а Майлс от другата. Защо си мисля, че имаше нещо египетско в начина, по който се бяхме курдисали там — Хлое на колене и наднича навън, а ние двамата с Майлс на пейката с лице към малката стая? Дали защото в момента пиша Книга на мъртвите? Тя беше сфинксът, а ние — седналите под нея жреци. Като се изключат крясъците на чайките, цареше тишина.

— Надявам се, че вече се е удавила — обади се Хлое, говореше през прозореца, след което нададе остър, резлив смях. — Много се надявам — гъл, гъл — мразя я!

Последни думи. Беше рано сутринта, преди зазоряване, когато Анна дойде на себе си. Не мога да кажа със сигурност дали бях буден или сънувах, че съм буден. Онези нощи, които прекарвах проснат в креслото до леглото ѝ, гъмжаха от странно досадни и тривиални халюцинации, просъници за това, как ѝ приготвям нещо за ядене, или разговарям за нея с хора, които никога не съм виждал, или просто се разхождаме двамата, вървим по неприветливи, невзрачни улици, по-скоро аз вървя, а тя лежи в безсъзнание до мен и все пак успява някак да се движи, дори да не изостава, плъзга се по плътния въздух по пътя си към Полето на тръстиките. Като се разсъни, обърна глава върху влажната си възглавница и ме погледна с широко отворени очи сред подводното блещукане на нощната светлина с израз на голямо и тревожно недоумение. Мисля, че не ме позна. Имах това парализиращо усещане — отчасти благоговение, отчасти паника — което обзема човека, когато сам и безпомощен се случи да срещне див звяр в гората. Сърцето ми биеше с бавни, плавни, сонорни удари, сякаш прескачаше безкрайна редица от еднакви препятствия. Анна се изкашля, издавайки звук като тракането на кокали. Знаех, че това е краят. Чувствах се неподготвен и неадекватен на момента, исках да извикам за помощ. Сестра, сестра, елате бързо, жена ми ме напуска! Не бях в състояние да мисля, умът ми беше задръстен като от изпадала зидария. Анна продължаваше да ме гледа втренчено, все още в недоумение, учудена и мнителна. Някъде надолу по коридора някой изпусна нещо, което издрънча, тя чу шума и това като че ли я успокои. Вероятно бе решила, че е нещо, което съм казал, и си е помислила, че ме е разбрала, защото кимна с глава, но някак нетърпеливо, сякаш искаше да ми каже *Не, не си прав, изобщо не е това!* Протегна ръка и стисна китката ми като в клещи. Още ме държи тази хватка. Станах от стола и се хвърлих напред слепешката, обзет от паника, свлякох се на колене до леглото като богомолец, напълно онемял от обожание пред явилото му се привидение. Анна продължаваше да стиска китката ми. Сложих другата си длан върху челото ѝ и ми се стори, че усещам

трескавия ѝ ум, който прави сетно, огромно усилие да измисли последната си мисъл. Поглеждал ли съм я някога през живота ѝ с такова неотстъпчиво внимание, както я гледах сега? Сякаш самото вторачване можеше да я задържи тук, сякаш не би могла да си отиде, докато очите ми я гледат с нетрепкащ поглед. Дишаше тежко, тихо и бавно, като поспрял на място бегач, на когото предстоят още дълги мили. Дъхът ѝ изпускате мек, сух мирис на повехнали цветя. Казах името ѝ на глас, но тя само затвори очи за миг, сякаш да ме отпъди, сякаш трябваше да знае, че тя повече не е Анна, че вече не е никой, после ги отвори и отново ги впи в мен, по-сурово от всякога, този път не учудено, а с повелителна строгост, настояваше да я чуя, да я чуя и да разбере онова, което имаше да ми каже. Пусна китката ми и за кратко пръстите ѝ взеха да драцят по завивката, като че търсеха нещо. Стиснах ръката ѝ. Долових ускорения ѝ пулс в основата на палеца. Казах нещо, нещо съвсем безсмислено като *Не си отивай*, или *Остани при мен*, но тя отново поклати глава нетърпеливо и задърпа ръката ми, за да се приближа към нея. „Спират часовниците“ — каза ми с тънък като нишка шепот, съзаклятнически. „Аз спрях времето“. И кимна — тържествено и многозначително, после се усмихна, заклевам се, че това беше усмивка.

Именно сръчният рязък жест, с който Хлое разкърши рамене, за да отметне жилетката си, ме подкани, позволи ми да сложа ръка върху задната част на бедрото ѝ, докато стоеше от едната ми страна. Кожата ѝ беше студена и настръхнала — сякаш гравирана с пунктир от точки, но въпреки това усетих неспокойния прилив на кръв под повърхността. Тя не реагира на докосването ми, а продължи да си гледа навън към каквото там се виждаше — цялото това безбрежие от вода може би или неумолимия мудар прилив — и тогава много лекичко плъзнах длан по-нагоре, докато пръстите ми напипаха опънатия край на банския ѝ костюм. Жилетката ѝ, която се беше спряла в скута ми, сега се свлече надолу и тупна на земята, като с това ме накара да си представя нещо друго — захвърлена китка цветя може би или покосена птица. За мен би било предостатъчно да продължа да си седя с ръка под дупето ѝ, сърцето ми разтупкано в синкопа, очите ми фиксирани в дупката от чвор на дървената врата срещу мен, ако тя не се беше

размърдала в едва доловимо конвулсивно движение, премествайки коляното си леко встрани по пейката, колкото да отвори лоното си под слисаните ми пръсти. Подпълненият чатал на банския ѝ беше подгизнал от морска вода, която, щом я докоснах, ме опари. Пръстите ми още не бяха я опипали там, когато тя отново стисна бедра и ги впримчи като в капан. Тръпки, сякаш слаб електрически ток, пробягаха по тялото ѝ и се срещнаха в лоното на чатала ѝ, след което с едно енергично извъртане тя се освободи от мен, при което реших, че с това всичко е приключило, но не бях познал. Тя се извърна светкавично, свлече се на пейката по колене и лакти, сгърчи се, седна, обърна лицето си към мен и ми предложи студените си устни и гореща уста, за да я целуна. Презрамките на банския ѝ костюм бяха вързани на фльонга отзад на врата ѝ и сега, без да отлепи устата си от моята, пресегна се с ръка назад, развърза възела и дръпна мокрия си бански надолу до кръста. Като продължавах да я целувам, сведох глава на една страна и с едното си око, с онова, което можеше да погледне край ухото ѝ, плъзнах поглед по изпъкналия хребет на гръбначния ѝ стълб чак до началото на прибраното ѝ дупе и цепката между двете кълба с цвят на нож от чиста стомана. С нетърпелив жест тя взе ръката ми и я притисна към едва доловимото възвишение на гърдите си, чийто зърна бяха леденостудени и твърди. От другата ѝ страна Майлс седеше с леко разтворени крака, отметнал глава назад, облегнат на стената със затворени очи. Слепешката Хлое протегна ръка встрани, напипа ръката му, която лежеше с дланта нагоре върху пейката и я стисна — докато го правеше, устата ѝ се впи още по-силно в моята и тогава по-скоро почувствах, отколкото чух, сподавеното мяукащо стенание, което се надигна в гърлото ѝ.

Не чух отварянето на вратата, само регистрирах, че светлината в стаята се промени. Хлое се размърда, рязко извърна глава и каза нещо — една дума, която не схванах. На прага стоеше Роуз. Беше по бански, но обута с нейните си деколтирани обувки, от което дългите ѝ бели и слаби крака изглеждаха още по-дълги, по-бели и по-слаби. Напомняше ми за нещо, но не можех да се сетя какво — едната ѝ ръка върху вратата, другата върху страничната каса, тя като че бе увиснала във въздуха, подпряна от два силни срещуположни порива, единия отвътре в къщата, който духаше насрещно, и другия отвън, който притискаше гърба ѝ. Хлое бързо облече горнището на банския си и отново завърза

презрамките зад врата си, и ето че пак изсъска думата — злобно и тихо, думата, която пак не успях да доловя — дали беше името на Роуз или някоя ругатня? — след което скочи от пейката, бърза като лисица, шмугна се под мишницата на Роуз и излетя навън през отворената врата. „Веднага се върни тук, госпожичке!“ — извика подире ѝ Роуз с разтреперан глас. „Върни се тук на секундата!“ . И тогава погледна към мен с повече тъжен, отколкото гневен поглед, поклати глава, обърна се и гордо се отдалечи върху белите си кокили, досущ като щъркел. Майлс, проснат на пейката до мен, се изсмя тихо. Изгледах го. Стори ми се, че бе проговорил.

Всичко, което се случи след това, го виждам като миниатюра, като камей, или пък като онези пейзажи в обла рамка, сякаш от птичи поглед, в периферията на които старите майстори изобразяват някакъв драматичен момент с такива дребни детайли, че едва се забелязват сред синия и златист простор на морето и небето. Останах още малко на пейката, задъхан. Майлс ме наблюдаваше, изчакваше да види какво ще направя. Когато излязох от къщата, Хлое и Роуз стояха върху един от пясъчните полукръгове между дюните и края на водата и настръхнали си крещяха една срещу друга. Не можех да чуя какво си викат. Но ето че Хлое се отдалечи, взе да тъпче земята бясно, завъртя се в тесен кръг и разрита пясъка. Риташе плажната кърпа на Роуз. Знаем, че може би е плод единствено на въображението ми, но и досега виждам как малките вълни започнаха жадно да облизват петите ѝ. Най-накрая, с един последен крясък и странен, отсечен жест на ръката и дланта, тя се обърна и закричи към прибой, подгъна крака, тръсна се върху пясъка, седна с колене притиснати до гърдите, обви ги с ръце и вдигна очи към хоризонта. Роуз, с ръце на кръста, стоеше и гледаше злобно гърба ѝ, но като видя, че няма да получи отговор, се върна обратно и започна гневно да събира нещата си — изританата плажна кърпа, книгата, плувната шапка — в сгъвката на ръката си, както рибарска съпруга мята рибата във въдичарска кошница. Чух стъпките на Майлс зад себе си и само след миг той профуча край мен, тичайки през глава — стори ми се като че ли не тича, а се премята като акробат. Когато стигна до Хлое, седна до нея, прегърна я през рамо и опря главата си в нейната. Роуз се спря и ги изгледа неуверено, както стояха прегърнати, обърнали гръб на света. После се изправиха бавно и нагазиха в морето, водата — гладка като земно масло — почти не

помръдна, двамата се наведоха едновременно, хвърлиха се и заплуваха бавно, само главите им се подаваха над белезникавата повърхност на мъртвото вълнение — навътре, навътре.

Стояхме загледани в тях, Роуз и аз, тя стискаше събраните си неща към гърдите, а аз просто стърчах до нея. Не знам какво съм си мислел, не си спомням изобщо да съм си мислел нещо. Има такива моменти, не много често, когато умът се изпразва. Двамата бяха вече доста навътре, приличаха на бледи точки между бледото небе и още по-бледото море, след което една от точиците изчезна. След това нещата се развиха светкавично, искам да кажа, доколкото можехме да видим нещо. Един плисък, малко бели пръски, по-бели от водата наоколо, после нищо, равнодушният свят се затвори.

Чу се вик, Роуз се обърна и видя едър мъж със зачервено лице и ниско подстригана прошарена коса, който тичаше по дюните към нас, подскачаше високо по плъзгащите се пясъци с комична забързаност. Носеше жълта риза, панталони в цвят как и двуцветни обувки; размахваше стик за голф. Обувките може и да съм си ги измислил. Сигурен съм обаче, че на дясната си ръка имаше ръкавицата, ръката, с която държеше стика; беше светлокафява, без пръсти и с дупчици отгоре; не знам защо толкова привлече вниманието ми. Той продължи да крещи, че някой трябва да извика бреговата охрана. Беше страшно разтревожен, вдигнал стика във въздуха като зулуски воин, който размахва боздуган. Зулуси, боздугани? Може би искам да кажа копия. Междувременно момчето, което носеше стиковите му, се беше качило на дигата — дребен, мършав пигмей без възраст, със закопчано догоре сако от туид и шапка от туид, стоеше и наблюдаваше случващото се под него с язвително изражение, небрежно облегал на сака със стиковите, кръстосал глезени. Но ето че ненадейно се появи мускулест млад мъж с опънати по тялото сини плувки, неизвестно откъде, сякаш се материализира от въздуха, и без думичка да каже, се хвърли в морето и заплува с всичка сила и с обигран уверен замах на ръцете. Роуз крачеше назад-напред в края на водата, три стъпки в едната посока, стоп на място, кръгом, три стъпки в другата посока, стоп, кръгом, също като клетата полудяла Ариадна, изоставена на остров Наксос, като продължаваше да притиска към гърдите си плажната кърпа, книгата и плувната шапка. След известно време евентуалният спасител се върна, излезе от гладкото като тепсия море и тръгна към

нас с типичната за уморен плувец залитаща походка, като тръскаше глава и пръхтеше. Няма смисъл, каза, свършено е. Роуз извика, нещо като ридание, и взе да клати главата си бързо в двете посоки, а играчът на голф я гледаше гневно. После те всички останаха зад мен, тъй като вече тичах, опитвах се да тичам по плажа в посока към Стейшън роуд и „Сийдърс“. Защо не хукнах направо през градината на хотела, откъдето можех да изляза на пътя, а там тичането щеше да е по-лесно? Не исках да ми е лесно. Не исках да стигна там, закъдето бях тръгнал. Често в сънищата си се връщам на мястото, газя в пясъка, в който ходенето става все по-трудно, а самите ми крака сякаш са от тежък, масивен, ронлив материал. Какво чувствам ли? Най-силно, така си мисля, някакво благоговение, благоговение към себе си — човека, който познаваше две живи същества, които изведнъж и по изумителен начин станаха мъртви. Наистина ли вярвах, че са мъртви? Мислено си ги представях как са увиснали наред огромно ярко пространство, прави, хванати за ръце, с широко отворени очи, гледат сериозно пред себе си към безпределните дълбини на светлината.

Ето, най-накрая стигнах желязната зелена врата, колата беше паркирана върху чакъла, а външната врата на къщата, както винаги — стоеше широко отворена. В къщата беше тихо, нищо не помръдваше. Тръгнах да обикалям стаите, сякаш самият аз бях от въздух, носещ се ефирен дух, един Ариел — най-накрая освободен и объркан. Открих госпожа Грейс във всекидневната. Обърна се към мен и покри устата си с длан на фона на млечната следобедна светлина. Всичко е тихо, с изключение на сънливото жужене на лятото навън. После Карло Грейс влезе и каза „По дяволите, стори ми се, че...“ и също спря, така че останахме смълчани тримата, накрая.

Добре ли беше?

Нощ и всичко е толкова тихо, като че няма никой, дори мен ме няма. Не чувам морето, което в други нощи бучи и реве, като ту ръмжи отблизо, ту глъхне отдалеч. Не искам да съм така сам. Защо не дойдеш да ме посетиш, както правят духовете? Това е най-малкото, което мога да поискам от теб. Защо това мълчание ден след ден, нощ след безкрайна нощ? Като мъгла е това твоє мълчание. Първо беше като неясно петно на хоризонта, в следващия миг бяхме вътре в него,

полуслепи и спънати, хванати един за друг. Всичко започна в деня след посещениято ни при господин Тод, когато излязохме от клиниката, отидохме до опустелия паркинг, всички онези коли строени една до друга, лъскави като делфини, безмълвни, нямаше я дори онази млада жена и нейните потракващи високи токчета. После къщата ни изпадна в шок и се забули в мълчание, а много скоро след това дойдоха и тихите коридори на всевъзможни болници, безшумните отделения, чакални и накрая последната от всички стаи. Изпрати ми духа си. Измъчвай ме, ако искаш. Раздрънкай окови, влачи погребалните си одежди по пода, вий като зловец призрак — всичко, каквото искаш. Поне ще си имам дух.

Къде е бутилката ми. Имам нужда от големия си биберон. Моят утешител.

Госпожица Вавасур ме поглежда състрадателно. Сепвам се под погледа ѝ. Тя знае въпросите, които искам да задам, въпросите, които горя от желание да ѝ задам, откакто съм пристигнал, но не смея. Тази сутрин, когато ме видя как си ги подготвям наум, пак поклати глава, но някак любезно. „Не мога да ти помогна“ — каза ми и се усмихна. „Трябва да го знаеш“. Какво има предвид с това трябва? Аз знам толкова малко за всичко. Намираме се в салона, седнали сме на широкия перваз на еркерния прозорец, както често правим. Навън е ясно и студено, първият истински зимен ден. Всичко това е сегашно историческо. Госпожица Вавасур кърпи нещо, което подозрително прилича на чорап на Полковника. Прави го с помощта на дървено приспособление във формата на голяма гъба, върху която опъва петата и замрежва дупката. Почивам си, като я гледам как го прави — сякаш извън времето. Имам нужда от почивка. Главата ми е като натъпкана с мокър памук, а в устата си усещам киселия вкус на повръщано, от който не може да ме отърве и госпожица Вавасур, въпреки че ме налива с млечен чай и ми пробутва строени като войници тънки препечени филийки. На едното ми слепоочие има подутина, която пулсира. Седя пред госпожица В. смутен, възгупав и разкаян. Повече от всякога се чувствам като малолетен престъпник.

Но какъв ден беше вчера, каква нощ, о, небеса! И каква сутрин след това! Всичко започна с едно хубаво обещание. По ирония на съдбата, както се оказа впоследствие, именно дъщерята на Полковника се очакваше да пристигне на гости заедно със съпруга и децата си.

Полковника се опитваше да запази самообладание, правеше се на безгрижен, дори на малко груб — „Очаква ни истинско нашествие, така да знаете!“, — но по време на закуската ръцете му трепереха от вълнение толкова силно, че чак масата се тресеше, а чашите за чай дрънчаха в чинийките си. Госпожица Вавасур настояваше, че дъщеря му и семейството ѝ трябва да останат за обяд, че тя ще сготви една кокошка, дори попита какъв сладолед предпочитат децата. „О, не — отсече Полковника, — наистина няма нужда чак толкова!“. Но и с просто око се виждаше, че е превъзбуден, дори очите му се навлажниха за миг. Самият аз очаквах посещението с любопитство, защото най-накрая щях да зърна тази негова дъщеря и нейния мъжествен съпруг. Мисълта за нахлуващите деца малко ме плашеше, защото поначало децата ми вдъхват ужас и събуждат у мен дремещият Жил дьо Ре^[7].

Очаквахме ги по пладне, но звънецът за обяд се обади, обядът дойде и си отиде, а никаква кола не спря пред вратата и никакви радостни викове на Малките не се чуха. Полковника крачеше с едната ръка стиснала китката на другата зад гърба си, или пък се паркираше пред прозореца с издадена напред муцуна и току стрелваше едната си ръка напред, за да се дръпне маншета, задържаше я на нивото на очите и поглеждаше укорително часовника си. Двамата с госпожица Вавасур ходехме на пръсти около него, не смеехме дума да обелим. Ароматът на печено пиле в къщата приличаше на безсърдечна подигравка. Чак късно следобеда телефонът в салона иззвъня и всички се стреснахме. Полковника сведе ухо към слушалката, досуц като изгубил надежда отец в изповедалнята. Разговорът беше кратък. Опитвахме се да не слушаме какво отговаря той. После влезе в кухнята и се прокашля.

— Колата — каза, без да ни поглежда. — Счупила се. — Беше ясно, че са го излъгали или пък че сега нас лъжеше. Обърна се към госпожица Вавасур с тъжна усмивка.

— Язык за пилето — подхвърли.

Поканих го да дойде с мен да пийнем по нещо, но той ми отказа. Чувствал се малко уморен, така ми отвърна, пък изведнъж и главата го заболяла. Влезе в стаята си. Колко тежко изкачи стълбите и колко безшумно затвори вратата след себе си.

— О, божичко! — изпъшка госпожица Вавасур.

Отидох сам до кръчмата „На кея“ и се напих като свиня. Нямах такова намерение, но го направих. Беше една от онези тъжни есенни вечери, прошарена от ивиците на залязващото слънце, която сама по себе си бе като спомен за нещо, което в далечното, далечно минало е било ослепителният апогей на пладнето. Дъждът, който бе паднал порано през деня, беше оставил след себе си локви, които светлееха побледи и от небето, сякаш остатъците на деня умираха в тях. Беше ветровито и полите на балтона се увиваха около краката ми, сякаш моите Малки дечица, които молят Татко да не ходи в кръчмата. Но аз отидох. „На кея“ е мрачно заведение, над което властва огромен телевизор, досущ като Панорамиката на госпожица В., винаги включен, но с намален докрай звук. Собственикът е дебел, отпуснат, муден, пестелив на думи мъж. Има особено име, в момента не мога да си го спомня. Взех да се наливам с двойни брендите. Отделни моменти от вечерта изпъкват в паметта ми, едновременно ярки и забулени в мъгла като глобусите на улични лампи. Спомням си, че се държах предизвикателно или май бях предизвикан да участвам в нещо като спор с възрастен мъж на бара, след което с мен взе да се препира един далеч по-млад мъж, вероятно синът му или внукът му, когото блъснах, а той ме заплаши, че ще извика полицията. Когато се намеси собственикът — Барагри, така се казваше, — аз се опитах и него да блъсна, като се хвърлих с всичка сила към тезгяха с дивашки крясък. Сериозно, това изобщо не е в стила ми, не знам какво ми беше станало, искам да кажа какво друго, освен обичайното. Най-накрая ме озаптиха и аз сърдито се оттеглих на една маса в ъгъла, под безгласния телевизор, където останах да си мърморя недоволено и да въздишам. Тези пиянски въздишки, мехурчести и трепетни, как звучат само, досущ като разхълцани стенания. Последната светлина на вечерта, или поне онова, което можех да видя от нея през горната неоцветена една четвърт от витрината на кръчмата, беше гневна, с мораво-кафеникави оттенъци, които намирах за трогателни и тревожни — истинският цвят на зимата. Не че имам нещо против зимата, всъщност тя е моят любим сезон заедно с есента, но тази година това ноемврийско сияние ми приличаше на предвестие за нещо повече от зима и затова изпаднах в мъчителна меланхолия. Реших, че трябва да успокоя натежалото си от мъка сърце и поисках да ми донесат още бренди, но Барагри

категорично отказа и постъпи много мъдро, което чак сега оценявам, но в отговор на това, съвсем побеснял и освирепял, аз отново го атакувах, или поне се опитах, но истината е, че така силно взех да залитам, че поех направо към „Сийдърс“ при моята собствена бутилка, която бях кръстил с гальовното Малкия капрал. По стълбите срещнах полковник Блъндън и двамата си поговорихме, не знам за какво точно.

Нощта беше вече паднала и вместо да остана в стаята си и да си легна, аз скрих бутилката под балтона си и отново излязох. От онова, което е последвало, имам само откъслечен, мъждукащ спомен. Спомням си как стоях срещу вятъра под разлюляната светлина на една улична лампа в очакване да ме осени някакво грандиозно и генерално прозрение, но не го дочаках, защото изгубих интерес към него. После си спомням как се бях озовал на плажа в тъмното, седях върху пясъка с изпружени напред крака, а бутилката бренди, вече почти празна, се полюшкваше в скута ми. Навътре в морето като че имаше светлини, много надалеч от брега, които подскачаха и се клатеха като светлините на риболовна флотилия, но по всяка вероятност са били плод на въображението ми, тъй като в тези води риболовни кораби не плават. Въпреки балтона ми беше студено, очевидно дебелият му плат не стигаше да предпази задните ми части от ледената влага на пясъка, в който бях тупнал. Но не влагата и студът ме накараха най-сетне да се изправа на крака, а решението да отида по-близо до въпросните светлини и да ги разуча; сигурно съм се канел да нагазя в морето и да ги стигна с плуване. Но на брега, точно в края на водата, залитнах, изгубих равновесие, паднах и ударих слепоочието си в един камък. Останах да лежа, не знам колко време, като ту изпадах в несвяст, ту идвах на себе си, но нито можех, нито имах желание да помръдна. Добре че беше часът на отлива. Нищо не ме болеше, дори не се чувствах разстроен. Всъщност струваше ми се съвсем естествено да си лежа там, проснат в тъмното под непокорното небе, загледан в леко фосфоресциращите вълни, докато прииждаха нетърпеливо само за да се отдръпнат отново като редица любопитни, но плахи мишлета, а Малкия капрал, очевидно и той пиян като мен, се търкаляше напред-назад върху дребните камъчета със стържещ звук; чувах вятъра над себе си как духа през огромните невидими хралупи и фунии на ефира.

Точно тогава изглежда съм заспал, или дори припаднал, защото не си спомням как ме е открил Полковника, макар че той твърдеше, че

съм разговарял с него съвсем нормално и съм му позволил да ми помогне да се изправа и да ме върне обратно в „Сийдърс“. Трябва да е било точно така, искам да кажа, че сигурно съм бил в нещо като съзнание, защото иначе не би било по силите му, и това е абсолютно сигурно, да ме изправи на крака без чужда помощ, още по-малко да ме домъкне от плажа до вратата на спалнята ми било на гръб, било да речем, като ме влачи за краката след себе си. Но как е разбрал къде да ме намери? Изглежда по време на нашия разговор на стълбата, въпреки че разговор не е точната дума, тъй като според него само аз съм говорил през цялото време, съм успял да му обясня надълго и нашироко добре известния факт, добре известен и факт според мен, че удавянето е най-безболезнената смърт, и когато станало вече много късно, а той не ме чул да се връщам, уплашил се, че в моето алкохолно опиянение може да се опитам да свърша със себе си, затова решил, че трябва да излезе и да ме потърси. Наложило се дълго да броди по плажа и тъкмо се канел да вдигне ръце и да се връща обратно, когато някакъв лъч от луната или от най-ярката звезда осветил полегналото ми туловище върху каменистата крайбрежна ивица. Когато след дълги криволици, заобикалки и обстойни обяснения от моя страна по редица теми най-накрая сме пристигнали в „Сийдърс“, той ме качил по стълбите и ме оставил в стаята. Всичко това ми беше докладвано покъсно, защото от цялата тази колеблива анабиоза, както вече казах, не си спомнях нищо. После ме беше чул, все още в стаята ми, да повръщам шумно — не върху килима, казвам го с облекчение, а през прозореца в задния двор, след което съм се строполил тежко на земята, затова решил, че трябва пак да отскочи до стаята ми, където ме открил — за втори път през тази нощ — паднал, в насипно състояние, както казват, до леглото, в безсъзнание и според неговата преценка нуждаещ се от спешна медицинска помощ.

Събудих се доста рано на следващата все още тъмна сутрин, а пред очите ми странна и тревожна гледка, която в първия миг взех за халюцинация. Полковника стоеше чист и спретнат в обичайния си туид — изобщо не си беше лягал — и крачеше намръщен; там беше и госпожица Вавасур, нещо далеч по-невероятно, която, както щеше да се окаже, бе чула, или по-скоро почувствала чрез самите кокали на старата къща моето гръмовно строполясване на пода след пристъпа на повръщане през прозореца. Беше облечена с японския си пенъоар,

косата ѝ бе събрана под мрежа, подобна на онези, които не бях виждал от дете. Седеше на един стол на известно разстояние от мен, до стената, с праметнати встрани крака, в същата поза като майката на Уислър^[8], със заключени в скута си ръце, обронила глава, така че очните ѝ ябълки приличаха на две ями от черен мрак. Една лампа, която отначало взех за свещ, гореше на масата пред нея и глобусът ѝ хвърляше мъждива светлина, така че сценката общо взето — слабо осветен кръг, в който има седнала жена и крачещ наоколо мъж — можеше да се оприличи на нощен етюд от Жерико или Латур. Объркан и съвършено неспособен да разбере какво става, нито защо тези двамата са се озовали до мен, аз отново съм заспал или може би припаднал.

При следващото ми събуждане завесите бяха вече разтворени и навън беше ден. Стаята имаше смирен и малко сконфузен вид, така ми се стори, и всичко изглеждаше бледо и безлико, като негримирано женско лице сутрин рано. Навън изцяло бялото небе се беше проснало сърдито и неподвижно, сякаш на не повече от метър-два над покривите. Макар и смътно, събитията от през нощта взеха засрамено да се точат пред размътеното ми съзнание. Чаршафите под мен бяха измачкани и усукани като след дива оргия, освен това се усещаше силна миризма на повръщано. Вдигнах ръка и болка прониза главата ми, когато пръстите ми напипаха мека подутина върху слепоочието, където се бях ударил в камъка. Чак тогава, сепнат и при едно рязко движение, от което леглото изскърца, забелязах младия мъж, седнал на стола ми, приведен напред с ръце, положени върху писалището ми, който четеше отворена пред него книга. Носеше очила с метални рамки, имаше високо олисяло чело и рядка коса с трудно определим цвят. Дрехите му бяха също толкова лишени от индивидуалност, въпреки че зърнах нещо като износено кадифе. Като чу, че съм се размърдал, бавно вдигна очи от страницата, обърна глава и ме погледна съвършено спокойно, дори се усмихна, макар и пресилено, и ме попита как се чувствам. Слисан — да, това е точната дума — аз се помъчих да се изправа в леглото, което се разклати под мен, като че дюшекът бе пълен с плътна леплива течност, и тогава го изгледах с нещо, което се надявах да прилича на властно-въпросителен взор. Въпреки това той продължи да ме съзерцава съвсем спокойно и невъзмутимо. Докторът, започна — каза го, сякаш в света съществува

само един-единствен Доктор — минал по-рано да ме прегледа, докато съм бил аут — аут, така се изрази, и за момент се размислих трескаво дали пък не съм излизал навън до плажа, без да разбере — и установил, че изглежда страдам от акутно неразположение вследствие на силно, но временно алкохолно отравяне. Изглежда? Изглежда?

— Клеър ни докара с колата — каза той. — Сега спи.

Джеръм! Любовникът без брадичка! Сега вече го познах. Как беше успял отново да спечели благоразположението на дъщеря ми? Нима е единственият, към когото е можела да се обърне посред нощ, когато Полковника или госпожица Вавасур, който и да е от двамата, се е обадил да ѝ съобщи за последната каша, в която баща ѝ се е забъркал? Ако е така, помислих си, тогава вината е моя, въпреки че не виждам защо. Как само се проклинах, проснат върху венецианското канапе, алкохолизиран, замаян, напълно безпомощен и лишен от сила да скоча, да сграбча нахалника за врата и да го изхвърля навън за втори път. Но лошото тепърва предстоеше. Когато излезе, за да види дали Клеър не се е събудила вече, и когато тя се върна заедно с него с изопнатата физиономия, зачервени очи и с шлифер върху комбинезона си, без никакви заобикалки ми изтърси — като човек, който стреля бързо, за да има време да предотврати очакваното нападение, — че двамата са се сгодили. За миг се почувствах толкова объркан, че изобщо не разбрах какво ми казва — реших, че ми говори за някакво сгодно предложение, но от кого, за какво? — миг, който, както се оказа, беше достатъчен, за да капитулирам. Не успях да повдигна въпроса навреме и всеки следващ миг, който отминаваше, затвърдяваше нейната победа над мен. Ето така, в един миг, тези битки се губят и печелят. Четете Местър по въпроса за войната.

Но тя не спря дотук, напротив, разгорещена от първоначалния си триумф и като се възползва от предимството, предоставено ѝ от моята временна немощ, продължи директно напред с ръка, красноречиво поставена на хълбока ѝ, че трябвало веднага да си стегна багажа и да се махнем от „Сийдърс“ на секундата, след което да ме заведе у дома — у дома, тя го казва! — където щяла да се грижи за мен, а въпросните грижи естествено включват, даде ми да разбира — въздържание от всякакви алкохолни стимуланти или сънотворни, докато Докторът, пак вездесъщият Доктор, не каже, че вече съм в състояние да водя друг, такъв или онакъв живот — така предполагам. Какво да правя? Как да

се противопоставя? Тя ми вика, че било крайно време да се върна сериозно към работата си.

— В момента довършва — осведоми тя годеника си, не без синовна гордост — голяма книга върху Бонар. — Сърце не ми даде да ѝ кажа, че моята голяма Книга върху Бонар — звучи като нещо, което можеш да замеряш с кокосови орехи — не е стигнала по-далеч от половин предполагаема първа глава и бележник, пълен с неоригинални, полусурови бъдещи резюмета. Добре де, няма значение. Има и други неща, които умея да върша. Мога да отида в Париж и да рисувам. Или пък да се оттегля в манастир и да прекарвам дните си в тихо съзерцание на безкрая, или там да се заема да напиша един голям трактат, нещо като Вулгата на мъртвите; представям си как стоя в килията с дълга брада, с паче перо, шапка и един кротък лъв в нозете, докато през прозореца в далечината се виждат миниатюрни селяни, които косят трева, а над главата ми кръжи сияен гълъб. О, да, животът гъмжи от възможности.

Предполагам, че няма да ми разрешат и къщата да продам.

Госпожица Вавасур твърди, че ще ѝ липсвам, но смята, че постъпвам правилно. Това, че напускам „Сийдърс“, не е мое решение, казвам ѝ, правя го по принуда. Тя ми се усмихва.

— О, Макс — казва, — не мисля, че си човек, който може да бъде принуден.

Замислям се, не заради преклонението пред моята воля, а поради факта, който регистрирам с лек шок, че за пръв път се бе обърнала към мен на малко име. Въпреки това не мисля, че това ми дава право да я наричам Роуз. Известно формално разстояние е нужно за поддържането на добри и любезни отношения, които са били изградени, и то на два пъти между нас през изминалите седмици. При този намек за интимност обаче старите незададени въпроси отново нахлуха у мен. Бих искал да я попитам дали се обвинява за смъртта на Хлое — тук трябва да кажа, че според мен, без да разполагам с каквито и да било доказателства, Хлое се е удавила първа, а Майлс след нея, докато се е опитвал да я спаси — и дали е сигурна, че съвместното им удавяне е било изцяло нещастен случай или нещо друго. Тя вероятно щеше да ми отговори, ако наистина я бях попитал. Не е от мълчаливите. С удоволствие разказваше какво ли не за двамата Грейс, Карло и Кони — „Животът им беше съсипан, разбира

се“ — и как те също починали, много скоро след близнаците. Карло си отишъл пръв от аневризма, после Кони — в автомобилна катастрофа. Попитах каква катастрофа, а тя ме погледна многозначително. „Кони не беше жена, която ще се самоубие“ — така ми отговори и леко изкриви устни.

След случката и двамата били мили с нея, така ми каза, никога не я упрекнали, нито намек от обвинение, че е пренебрегнала задълженията си. Настанили я в „Сийдърс“, защото познавали хората на Бън, убедили ги да я наемат да се грижи за къщата.

— И ето ме тук до ден-днешен — каза с мрачна пестелива усмивка, — през всичките тези дълги години.

Полковника крачи на горния етаж, вдига дискретни, но ясно различими шумове; доволен е, че си тръгвам, знам го. Благодарих му за помощта през изминалата нощ.

— Май спаси живота ми — казах и изведнъж си помислих, че вероятно това е самата истина. Последва мусене и прокашляне, после — *Ха-ха, сър, само изпълних проклетия си дълг!* — ръката му се стрелна и ме стисна за рамото. Дори извади един прощален подарък, автоматична писалка, марка „Лебед“, стара колкото него, така си мисля, все още в оригиналната си кутийка, в гнездо от пожълтяла опаковъчна хартия. Сега извайвам тези думи с нея, пише много красиво — леко и бързо, само от време на време пуска по някое петънце. Откъде ли се беше сдобил с нея, почудих се. Не знаех как да му благодаря.

— Няма какво да ми благодариш — каза той. — Никога не ми се е налагало да я използвам, ти трябва да я вземеш, защото нали пишеш и така нататък. — Млъкна и потри белите си сухи старчески длани. Направи ми впечатление, че макар и да не беше краят на седмицата, си бе облякъл жълтата жилетка. Сега вече никога няма да науча дали наистина беше военен или самозванец. Това е още един от въпросите, които не събрах кураж да задам на госпожица Вавасур.

— Именно тя ми липсва най-много — продължи тя. — Кони... искам да кажа госпожа Грейс. — Сигурно съм я зяпнал с недоумение, защото тя пак ме погледна състрадателно. — А не той, това е сигурно — продължи. — Не си си помислил нещо, нали? — Сетих се как стоеше под мен през онзи ден, когато бях на дървото, как хълцаше, а главата ѝ стърчеше върху раменете като на тепсия поради скъсената

перспектива, как стискаше смачканата си на топка носна кърпа. — О, не — повтори, — никога не ми е било мъчно за него. — И тогава пак се сетих за деня на пикника и как седеше зад мен на тревата и гледаше накъдето и аз надзъртах жадно, и видях каквото не биваше да виждам.

Анна умря преди зазоряване. Истината е, че не бях до нея, когато се случи. Бях излязъл навън и стоях върху стъпалата на клиниката да вдишвам дълбоко от черния, лъскав въздух на сутринта. И само след миг, така спокоен и унил, си спомних друг един момент, много отдавна, в морето през онова лято в Малко Бали. Бях влязъл да поплувам сам, не знам защо, нито къде може да са били Хлое и Майлс; по всяка вероятност в колата с родителите си, трябва да е било едно от последните им пътувания заедно, може би дори най-последното. Небето беше забулено с прозирна мараня, не лъхваше ветрец, повърхността на морето не помръдваше, само в края малките вълнички се разбиваха в бездушен строй, отново и отново, като подгъв, който сънлива шивачка прегъва наново и наново. На плажа имаше малко хора и те бяха далеч от мен, и тогава нещо в плътния неподвижен въздух преиначи гласовете им и те зазвучаха, като че идват от още по-далеч. Стоях до кръста във водата, която беше съвършено прозрачна, така че под себе си виждах съвсем ясно набраздения пясък на дъното, малките раковини, отчупените щипци на рак, както и собствените си крака, бледи и чужди, като експонати под стъкло. И докато стоях така, изведнъж, не, не изведнъж, а по-скоро като прииждащ прилив, цялото море се надигна — не беше една вълна, а бавно търкаляща се подутина, дошла като че от дълбините, сякаш нещо огромно там долу се беше размърдало и за миг бях подхванат и понесен към брега, после пак стъпих на краката си както преди, сякаш нищо не се беше случило. И наистина нищо не се беше случило, едно съдбовно нищо — за пореден път големият свят бе свил рамене с пълно безразличие.

Една сестра дотича да ме вземе, обърнах се и я последвах, влязох обратно в сградата, сякаш нагазих в морето.

[1] Име на едно от графствата в Ълстър, което се намира в южната част на Северна Ирландия. — Б.пр. ↑

[2] На английски думата означава „непознат“ — Б.пр. ↑

[3] Епонимен, защото „кок“ на английски се произнася „бън“, както с името на гостенката. — Б.пр. ↑

[4] Пръв между равни (лат.) — Б.пр. ↑

[5] Познай себе си (лат.) — Б.пр. ↑

[6] Дучо ди Буонинсеня (ок. 1255–1319) — италиански живописец, основоположник на Сиенската школа. — Б.пр. ↑

[7] Жил дьо Ре (1404–40) — един от най-силните барони на Бретан и голям френски феодален владетел. Участва в Стогодишната война срещу англичаните, където проявява изключителна храброст. Шарл VII го провъзгласява за маршал на Франция, преди да е навършил двацет и пет години. Става най-верният рицар на Орлеанската дева, но след смъртта ѝ на кладата в Руан неговата бляскава кариера приключва и той се отдава на разгул и всевъзможни перверзии, най-вече гавра и изнасилване на малки момчета, които след това собственоръчно убивал. Твърди се, че броят на жертвите му варира между 100 и 200, макар че някои източници посочват много по-големи числа. Смята се за един от първите масови убийци. В едноименната приказка на Шарл Перо носи прозвището Синята брада. — Б.пр. ↑

[8] Джеймс Абът Уислър (1834–1903) — американски художник и график, работил главно в Англия. Една от най-известните му картини е „Портрет на майката на художника“ (1871). — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Джон Банвил

Заглавие: Морето

Преводач: Иглика Василева

Език, от който е преведено: Английски

Издание: Първо

Издател: „Алтера“

Град на издателя: София

Година на издаване: 2008

Тип: Роман

Националност: Ирландска

Печатница: „Дедракс“ ООД

Редактор: Миглена Николчина

Художник: Красимир Терзиев

Коректор: Пенка Трифонова

ISBN: 978-954-9757-15-6

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/4231>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.